Наукове видання

Східнослов’янська філологія

Збірник наукових праць

Випуск двадцять п’ятий
Мовознавство

Відповідальний редактор С.О. Кочетова
Технічний редактор А.М. Калашников
Комп’ютерне верстання та макетування
О.С. Шалигіної
Коректори: Н.А. Жихарева,
О.Т. Захарова

За зміст і достовірність фактів, цитат, власних імен
та інших відомостей відповідають автори

Підписано до видання 26.12.2013 р.
Формат 60х84/16. Папір 80 г/м^2.
Умов. друк. арк. – 9,49. Обл.-вид. арк. – 10,25.
Умов.-вид. арк. – 9,53.
Тираж 100 прим. Зам. № 49.

Видавництво Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Свідоцтво про державну реєстрацію суб’єкта видавничої справи
ДК № 1342 від 29.04.2003 р.
84626, м. Горлівка, вул. Рудакова, 25

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДВНЗ «ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СХІДНОСЛОВ’ЯНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць
Випуск 25
Мовознавство

Горлівка
2013

УДК 81+801+882+82
ББК Ш81.0+82.0
С92

Рецензенти: д. філол. н. А.С. Зеленько,
д. філол. н. В.І. Мацапура

Редколегія: д. філол. н. М.М. Гіршман, д. філол. н. В.А. Глущенко, д. філол. н. В.А. Гусєв, д. філол. н. А.П. Загнітко, д. філол. н. В.М. Калінкін, д. філол. н. Є.С. Отін, д. філол. н. П.В. Михед, д. філол. н. О.С. Киченко, д. філол. н. С.О. Кочетова (відповідальний редактор), д. філол. н. Л.Г. Фрізман, д. філол. н. В.В. Федоров, д. філол. н. Г.Ю. Мережинська, д. філол. н. В.І. Теркулов, д. філол. н. А.Р. Габідулліна, д. філол. н. Т.М. Марченко, д. філол. н. І.А. Герасименко.

Друкується за рішенням вченої ради
Горлівського інституту іноземних мов.
Протокол № 5 від 25.12.2013 р.

Постановою президії ВАК України від 26.01.2011 р. № 1-05/1 збірник "Східнослов'янська філологія" внесено до переліку фахових наукових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 16869-5632ПР.

С92 **Східнослов'янська** філологія : зб. наук. пр. / Горлівський ін-т іноземн. мов; Донецький нац. ун-т. Редкол. : С.О. Кочетова та ін. – Вип. 25. Мовознавство. – Горлівка : Вид-во ГІІМ ДВНЗ "ДДПУ", 2013. – 164 с.

ISSN 1992-9196

Збірник присвячено дослідженню актуальних проблем східнослов'янської філології.

Для наукових робітників, спеціалістів-філологів, аспірантів, студентів-філологів, викладачів української та російської літератур і мов у школі.

УДК 81+801+882+82
ББК Ш81.0+82.0

С92 **Восточнославянская** филология : сб. науч. тр. / Горловский ин-т иностр. языков; Донецкий нац. ун-т. Редкол. : С.А. Кочетова и др. – Вып. 25. Языкознание. – Горловка : Изд-во ГИИЯ ГВУЗ "ДГПУ", 2013. – 164 с.

ISSN 1992-9196

Сборник посвящен исследованию актуальных проблем восточнославянской филологии.

Для научных работников, специалистов-филологов, аспирантов, студентов-филологов, преподавателей украинской и русской литератур и языков в школе.

УДК 81+801+882+82
ББК Ш81.0+82.0

ISSN 1992-9196
© Видавництво ГІІМ ДВНЗ «ДДПУ», 2013

А.А. Луценко, О.Г. Луценко, Ю.А. Луценко
ОБУЧЕНИЕ РЕЦЕПЦИИ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧИ
В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОГО ЯЗЫКОВОГО
ОБРАЗОВАНИЯ.....105
Н.О. Мєдвєдєва
СЕГМЕНТАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ЕМЕРДЖЕНТНОСТІ
(НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО ФРАНЦУЗЬКОГО
ХУДОЖНЬОГОДИСКУРСУ).....112
N.A. Navrotskaya
LA CATEGORÍA DEL ASPECTO VERBAL Y LOS VERBOS
PSICOEMOCIONALES EN INGLÉS, ALEMÁN, ESPAÑOL
Y UCRANIANO.....118
В.І. Чобітько
НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФІЛЬНІЙ
ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ.....124
З.М. Циганкова
ФУНКЦІЇ НЕОЛОГІЗМІВ У АНГЛОМОВНИХ РОМАНАХ
ЖАНРУ «ЧИКЛІТ».....134
Н.А. Жихарева
ВАЛЕНТНІСТЬ ДІЄСЛІВ У ПОЗИЦІЇ ТЕМИ ВИСЛОВЛЕННЯ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМИ
XIX-XX СТОЛІТЬ).....143
В.В. Фєфєлова
ПРИНЦИПИ БУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ЕЛЕКТРОННИХ ТЕКСТІВ.....150

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....156
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....158

ЯЗЫКОЗНАНИЕ

И.А. Герасименко
(Горловка)

УДК 811.161.1'371

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯ РОЗОВЫЙ

Цветообозначение (далее – ЦО) розовый используется в языке русской художественной литературы как компонент свободных и устойчивых сочетаний, а также фольклорных выражений. Данная лексема, помимо узуального 'бледно-красный' [3, с. 728], наделена лингвокультурным содержанием. Цель работы – осветить основные лингвокультурные смыслы ЦО розовый, реализованные в текстах русской художественной литературы, с привлечением данных из фразеологии и языка фольклора.

Материалом исследования в языке художественной литературы послужили эксцерпции из произведений русских авторов разных эпох и литературных направлений – модернизма (А. Блок, Л. Андреев, З. Гиппиус, И. Северянин, М. Кузмин), реализма и неореализма (Ф. Достоевский, И. Гончаров, А. Марлинский, М. Салтыков-Щедрин, И. Бунин, А. Чехов, М. Булгаков, С. Есенин, Б. Пастернак, М. Шолохов, А. Солженицын, Ч. Абдуллаев, Б. Ахмадулина, Л. Улицкая, С. Довлатов, Б. Акунин, А. и Г. Вайнеры, А. и Б. Стругацкие, В. Маканин). Разделение авторов по литературным направлениям достаточно условное, так как в творчестве указанных писателей реализованы черты не только отмеченных, но и других литературных течений, что определяется эклектичностью самой эпохи. Выбор довольно широких временных рамок, разных жанров, направлений и идиостилей отвечает цели исследования. А именно – рассмотреть семантику ЦО розовый не с точки зрения особенностей его употребления в языке определённого автора, а как закономерный факт языка, обусловленный глубинными лингвокультурными содержаниями.

Слово розовый как производное (при основных 'относящийся к розе', 'приготовленный из роз' [3, с. 728]) наделено широкой предметной отнесённостью. Данное ЦО и семантически близкие ему соответствия используются в языке художественной литературы для репрезентации цвета (а) неба и природных явлений – зари, зарева, заката, лучей, звёзд, облаков, тумана; (б) дыма, пламени; (в) воды; (г) растительности – цветов, листвы, лепестков, водорослей; (д) одежды и предметов обихода; (е) продуктов, ягод; (ж) элементов внешности. Чаще всего носители русской лингвокультуры употребляют ЦО розовый

и его дериваты для передачи цвета частей неба и природных явлений (а). Например: В этот момент из-за кустистых ветвей осокоря глянуло солнце, розовый луч упал на вороного коня […] (М. Шолохов); На закат ты розовый похожа / И, как снег, лучиста и светла (С. Есенин); Какая чахлая печаль / В разливах розовой зари! (М. Кузмин).

В коллективном сознании заложено позитивное представление о розовом цвете утреннего времени суток. В результате, ЦО розовый, которым передают цветовые характеристики восходящего солнца, наделено оттеночным значением 'светлый' с дополнительными положительными смыслами. Ср.: […] хорошо было и проснуться до солнца, розовым росистым утром […] (И. Бунин); Отрадно розовый свет следовал по полю за путешественниками, успокаивая, обнадёживая (Б. Пастернак).

В представлении говорящих цвет и свет утренней зари, описываемый словом розовый, считается «признаком красоты и вызывает приятные ощущения» [7, с. 156]. Напротив, вербализованный данным ЦО цвет мглы осмысливается как 'тёмный' и воспринимается отрицательно. Отсюда выбранная для таких описаний лексема розовый наделяется негативными созначениями 'опасный', 'призрачный'. Ср.: […] [ветер. – И. Г.] разметал туман, розовой душной мглою окутал меловые отроги придонских гор (М. Шолохов); Мы трепетно всматривались в розовую мглу, *обманчивую в своём призрачном свете* […] (Л. Андреев). Такое оценочное двоение, воплощённое в лексеме розовый, контекстуально обусловлено. Оно вызвано окружением (целым), окрашенным в розовый цвет (часть целого), а также восприятием цвета в различных условиях и состояниях. Применительно к утренней (светлой) части дня слово, описывающее розовый цвет, выступает речевым актуализатором красоты и осмысливается в позитивном контексте. Напротив, в случае характеризации ночи как тёмного времени суток прилагательное розовый получает дополнительные отрицательные смыслы.

В художественной речи ЦО розовый и его дериваты используются для передачи цвета явлений, связанных с огнём, дымом (б) и водой (в). Например: (б) […] и дым наверху уже не синий, а розовый (Л. Андреев); Сухие стружки, занесённые в сени ветром, вспыхнули розоватым пламенем (М. Шолохов); (в) И отняло [озеро. – И. Г.] у неба весь закат […] */ И семафор на дальнем берегу, / В нём отразивший свой огонь зелёный,* – / Как раз на самой розовой воде (А. Блок).

Привлечение лексемы розовый для описания цвета явлений, связанных с огнём, обусловлено собственно цветом, который

ЗМІСТ

И.А. Герасименко
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ЦВЕТООБОЗНАЧЕНИЯ РОЗОВЫЙ.....3
Н.Н.Лыкова М.Г. Чепорухина
ЗАИМСТВОВАНИЯ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ.....11
І.С. Попова
НАДФРАЗНА ЄДНІСТЬ У СИНТАКСИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....18
Л.В. Сидельникова
ФОНОГРАФІЧНИЙ ТА ІДЕОГРАФІЧНИЙ РОЗВИТОК ТРИЛІТЕРНИХ ГРАФІЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ФРАНЦУЗЬКОГО ПИСЬМА IX – XVIII СТОЛІТЬ.....27
М.Л. Вотінцева
МІЖМОВНІ ОМОНІМИ НЕСПОРІДНЕНИХ МОВ.....37
Н.Є. Гапотченко
ФРАНКОМОВНІ ПИСЕМНІ ДИСКУРСИ ЯК ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СВІТОВИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....44
В.А. Гладка
МОРФОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ ФО ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЯК ОДНА ІЗ СТУПЕНЕВИХ ОЗНАК ЇХНЬОЇ СТАЛОСТІ.....52
Т.В. Мелкумова
ВИВЧЕННЯ РОЗРЯДІВ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ.....61
Т.В. Сорока
ОСОБЛИВОСТІ СЕМНОЇ СТРУКТУРИ АКСІОНОМЕНІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....67
Я.С. Осипова
ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КІНО- І ВІДЕОПЕРЕКЛАДУ.....77
И.В. Розова
РОЛЬ КОННОТАЦИИ В ДОСТИЖЕНИИ САТИРИЧЕСКОГО ЭФФЕКТА.....83
Ю.Л. Дмитриева
ОБРАЗНО-АССОЦИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТА 'ВЕРБА'.....90
О.В. Галіка
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ СТЕРЕОТИП: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР.....98

Чобитько Василий Иванович – старший преподаватель кафедры немецкого языка Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Цыганкова Зоя Николаевна – аспирантка отдела романских, германских и балтийских языков Института языкознания им. А.А. Потебни Национальной академии наук Украины.

данное ЦО эксплицирует. Напротив, употребление слова розовый для передачи цвета воды вызвано не собственно цветом воды, а тем спектральным признаком, который вода приобретает при отражении.

В языке художественной литературы при описании растительности (г) адъектив розовый, так же, как и в рассмотренных выше случаях, используется для передачи бледно-красного цвета. Например: Солнце садилось, свет его был красноватый, летела мелкая розовая листва по аллее, дул холодный ветер (И. Бунин); Она вошла в прибрежную воду, чуть колышущую издалека принесённые розовые водоросли […] (Л. Улицкая); […] с тревожным шелестом взлетали листья, роняя розовые перья-лепестки (М. Шолохов).

Такое употребление ЦО розовый типично не только для языка художественной литературы. Данным адъективом передают цвет растений в составе фразем, а также народнопоэтических выражений. Однако во фразеологии, как и в языке фольклора, прилагательное розовый включено в выражения со словами цветик, цветочек, цветок и под. (ср.: Под малиновым кусточком / Шёлкова трава растёт. / Под рябиновым кусточком / Цветик розовый цветёт [1, с. 20]; Люблю розовы цветочки, / *Как и ты, мой дорогой* [10, с. 75]; Расцветай-ка, расцветай-ка, / В поле розовый цветок! [9, с. 116]). В народнопоэтической речи для описания цвета конкретных растений адъектив розовый не используется. Эти факты говорят, во-первых, о наделении данного ЦО узкими контекстуальными возможностями как компонента народнопоэтических описаний растительности. И, во-вторых, о наличии широкой предметной отнесённости слова розовый как составляющего подобных характеризаций (г) художественной речи. При этом в языке художественной литературы прилагательное розовый крайне редко используется в одном ряду с мотивирующей лексемой. Случаи, в которых слово розовый сочетается с лексемой роза, описывая цвет именно этого цветка, крайне редки в языке. Ср.: О, будь со мной, чужая, родная, / Роза розовая, *многолистая* (З. Гиппиус); Я говорю при первом свете дня: / – Как ты прекрасна, розовая роза! (Б. Ахмадулина). Безусловно, спорадичность употребления таких выражений вызвана их тавтологией, которую избегают в своей речи носители языка.

В языке художественной литературы широко используется прилагательное розовый для описании цвета одежды (д): […] Григорий Данилович увидал вторую даму, в розовом белье (М. Булгаков); Марина достала крошечный розовый платочек, *вытерла глаза* (С. Довлатов).

Артефакты по отношению к цвету (и не только розовому, см. об этом, например: [8, с. 175]) ведут себя более свободно, чем объекты других тематических групп. Поэтому розовый цвет может быть практически у любого элемента одежды, что обусловливает неограниченные возможности использования прилагательного розовый, вызванные особенностями понятийного (логического) мышления его современных носителей. При описании цвета одежды (д) слово розовый употребляется также в языке устного народного творчества (ср.: На мостку берёзовом / Стояла в платье розовом [10, с. 544]; Ой, милёнок дорогой, / Рубашка розова твоя! [10, с. 357]). Однако его контекстуальными партнёрами, в силу объективных причин (ограниченного, очерченного ниже числа элементов одежды), выступает узкий состав лексем.

В художественной речи ЦО розовый эксплицирует цвет предметов обихода (д): Букет незабудок был брошен небрежно / На письменном розовом дамском столе (И. Северянин). В этом и подобных примерах семантика адъектива розовый связана с областью цветовых обозначений.

В языке художественной литературы ещё одной сферой денотации ЦО розовый выступают продукты и ягоды (е). Ср.: Они молча смотрели, как шипят, подтаивают и скользят по сковородке кусочки розового сала (М. Шолохов); Она через силу глотала розовые душистые куски [арбуза. – И. Г.], которые от волнения становились у нее поперёк горла (Б. Пастернак). В подобные сочетания носители языка слово розовый включают редко. Это вызвано ограниченным числом продуктов и ягод, которые могут быть наделены переменным розовым цветом. Как следствие, в коллективном сознании сформировано представление об их цвете, который не требует уточнения.

Напротив, при передаче элементов внешности (ж), носители русской лингвокультуры сочетают ЦО розовый с широким кругом лексем. В их числе – существительные лицо, щёки, нос, губы, тело и под. В таких описаниях к "цветовой" семантике адъектива розовый и его дериватов присоединяются дополнительные коннотации 'здоровый', 'замёрзший', 'ничем не омрачённый'. Ср.: Вёз их казак-старообрядец ***с*** таким детским розовым и чистым лицом, *что даже Штокман беспричинно ёжил улыбкой губы, глядя на него* (М. Шолохов); Яков Ананьевич, невысокий, уже лысоватый, очень аккуратный, хорошо выбритый, с чистой розовой кожей щёк, *разговаривал* […] (А. Солженицын); И большой заскорузлой и чёрной ладонью вытирал нежные розовые губёнки внука (М. Шолохов).

В этих и подобных примерах (ж) коллективное сознание фиксирует в семантической структуре ЦО розовый значение

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Сидельникова Лариса Викторовна – доктор филологических наук, доцент, профессор кафедры романской филологии Киевского национального лингвистического университета;

Сорока Татьяна Вячеславовна – кандидат филологических наук, доцент кафедры английского языка и перевода Измаильского государственного гуманитарного университета**;**

Луценко Александр Анатольевич – старший преподаватель кафедры французской филологии Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Луценко Оксана Георгиевна – старший преподаватель кафедры французской филологии Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Луценко Юрий Анатольевич – старший преподаватель кафедры французской филологии Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Лыкова Надежда Николаевна – доктор филологических наук, доцент, заведующая кафедрой французской филологии Тюменского государственного университета (г. Тюмень, Россия);

Медведева Наталья Александровна – аспирантка Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды;

Мелкумова Татьяна Владимировна – кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры инженерной педагогики и языковой подготовки ГВУЗ «Криворожский национальный университет»;

Навроцкая Наталья Анатольевна – преподаватель кафедры грамматики и практики английского языка Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Фефелова Виктория Валентиновна – кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры французской филологии Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Чепорухина Мария Георгиевна – студентка Тюменского государственного университета (г. Тюмень, Россия);

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Вотинцева Марина Леонидовна – кандидат филологических наук, доцент кафедры перевода и лингвистической подготовки иностранцев Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара;

Галика Елена Викторовна – старший преподаватель кафедры филологии иностранных языков Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Гапотченко Надежда Евгеньевна – кандидат филологических наук, доцент, заведующая кафедрой французской филологии Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Герасименко Ирина Анатольевна – доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой языкознания и русского языка Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Гладкая Валентина Анатольевна – кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры романской филологии и перевода Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича;

Дмитриева Юлия Леонидовна – соискатель кафедры языкознания и русского языка Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Жихарева Наталья Анатольевна – кандидат филологических наук, доцент кафедры германских языков Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»;

Осипова Яна Сергеевна – кандидат исторических наук, преподаватель кафедры романских языков Донецкого национального университета;

Попова Ирина Степановна – доктор филологических наук, профессор кафедры украинского языка, декан факультета украинской и иностранной филологии и искусствоведения Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара;

Розова Ирина Викторовна – кандидат филологических наук, доцент кафедры фонетики и практики английского языка Горловского института иностранных языков

такого цвета, который, как правило, «является признаком молодости, здоровья и отсюда приятного внешнего вида» [7, с. 156]. Видимо, именно поэтому компонент розовый включён в ласкательные обращения народнопоэтической традиции (ср.: Ручеёк переходила – / Переход берёзовый. / Поиграй повеселее, / Ваня, цветик розовый [10, с. 257]), которые не типичны для языка художественной литературы. По структуре и семантике эти и подобные выражения традиционно определяют язык устного народного творчества.

При передаче цвета элементов внешности лингвокреативное мышление носителей русского языка может подвергать семантику указанного ЦО переработке, наделять слово розовый негативными созначениями. Ср.: Он бодро ссыпался по лестнице – маленький, толстенький, розовый, *весь такой благополучный, благостный, свежевымытый, решительно уверенный, что день не принесёт ему никаких неприятностей* (А. и Б. Стругацкие). Возможно, слишком розовый цвет лица, описываемый с помощью адъектива розовый, воспринимается в русской культуре как благополучный, сытый, т. е. 'плохой', и контрастирует, тем самым, с уставшим, выработанным лицом. Трудно согласиться с мнением, что наличие противоположных коннотаций у слова розовый вызвано тем, что розовый цвет – «это не основной цвет, а смесь красного и белого» [4, с. 188]. Следуя этому доводу, было бы трудно объяснить такую амбивалентность лексем, описывающих ахроматические цвета (белый, чёрный, серый). Причины наличия разных коннотаций (положительных и отрицательных) в семантической структуре ЦО розовый обусловлены отношением носителей русской лингвокультуры к природе розового цвета внешности.

Слово розовый используется не только в составе сочетаний с прямым значением, но и с переносным. Речь идёт об употреблении фразеологической иносказательной конструкции видеть в розовом свете (цвете) 'видеть только хорошее' [5, с. 104; 157]. Например: *Нет, я сегодня настроен так мягко, что всё хочу видеть в розовом свете* […] (М. Салтыков-Щедрин); Я полагаю, что это от того происходит, что ты представляешь жизнь в розовом свете, *что ты ждёшь от неё непременно чего-то хорошего* […] (М. Салтыков-Щедрин). Носители русской лингвокультуры подвергают фразему видеть в розовом свете (цвете) лексическим трансформациям, осложняют её структуру дополнительными словами. Например, глагол видеть может опускаться или заменяться лексемой представлять. Ср.: А вот теперь весна, так и мысли все такие приятные, острые, затейливые, и мечтания приходят нежные; всё в розовом цвете

(М. Достоевский); Я полагаю, что это от того происходит, что ты представляешь себе жизнь в розовом цвете […] (М. Салтыков-Щедрин); Короче – будущность представляется мне в самом розовом свете (М. Достоевский). В художественной речи со значением 'только хорошее' используются близкие к данной фраземе сочетания розово-голубые планы, розово-голубая гармония. Ср.: Ты ведь, выстраивая розово-голубые планы жизни в своём капиталистическом раю, наверняка не подумала о том, что эта история скажется на мне (А. Вайнер); Мир и благодать, розово-голубая гармония (Г. Вайнер).

В художественной речи может замещаться не только переменный, но и базовый компонент фразеологизма (собственно ЦО), на котором, как справедливо считает А. М. Григораш, «сосредоточена основная семантическая нагрузка» [2, с. 128]. Ср.: смотреть сквозь розовые очки 'не замечать недостатков в ком-либо или в чём-либо' [6, с. 595] и Я был весел, потому что смотрел на всё в радужные очки юности (А. Марлинский). В художественной речи используются также синонимичные фраземам выражения с компонентом радужный, которые получают дополнительные смыслы 'приподнятый', 'оптимистический', 'яркий', 'хороший'. Ср.: Похоже, несостоявшийся самоубийца (если это был он) пребывал в самом радужном настроении (Б. Акунин); Он чувствовал, что любовь в самом деле становилась долгом, что она […] начинала линять, терять радужные краски (И. Гончаров); И в один прекрасный день Катя поступила в труппу и уехала […], увезя с собою много денег, тьму радужных надежд и аристократические взгляды на дело (А. Чехов); Правда, его радужные прогнозы рухнули, когда из Ишкашима вернулся её муж (Ч. Абдуллаев); У меня не случается дурных и тем более – радужных предчувствий (С. Довлатов). Наличие таких сочетаний вызвано структурно-семантическими трансформациями фразеологизмов и обусловлено креативным потенциалом носителей русской лингвокультуры.

В языке художественной литературы используются также переконструированные сочетания, в основе которых лежит только базовый компонент известного фразеологизма. Ср.: Надо прежде стать под венец и тогда плавать в розовой атмосфере*!* (И. Гончаров); […] будущее для неё потеряно, что розовые мечты уже позади, что опал цвет жизни (И. Гончаров); Пусть не сладились, пусть не сбылись / Эти помыслы розовых дней (С. Есенин); Леся с мужем смеялись – мол, вот и кончился розовый период… (В. Маканин). За такими сочетаниями носители языка закрепляют ярко выраженные положительные коннотации 'ничем не

Київського національного лінгвістичного університету;

Сорока Тетяна В'ячеславівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови та перекладу Ізмаїльського державного гуманітарного університету;

Луценко Олександр Анатолійович – старший викладач кафедри французької філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Луценко Оксана Георгіївна – старший викладач кафедри французької філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Луценко Юрій Анатолійович – старший викладач кафедри французької філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Ликова Надія Миколаївна – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри французької філології Тюменського державного університету (м. Тюмень, Росія);

Мєдвєдєва Наталія Олександрівна – аспірантка Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;

Мелкумова Тетяна Володимирівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки ДВНЗ «Криворізький національний університет»;

Навроцька Наталя Анатоліївна – викладач кафедри граматики та практики англійської мови Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Фєфєлова Вікторія Валентинівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри французької філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Чепорухіна Марія Георгіївна – студентка Тюменського державного університету (м. Тюмень, Росія);

Чобітько Василь Іванович – старший викладач кафедри французької філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Циганкова Зоя Миколаївна – аспірант відділу романських, германських та балтійських мов Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Вотінцева Марина Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара;

Галіка Олена Вікторівна – старший викладач кафедри філології іноземних мов Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Гапотченко Надія Євгенівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри французької філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Герасименко Ірина Анатоліївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства та російської мови Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Гладка Валентина Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романської філології та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Дмитрієва Юлія Леонідівна – здобувач кафедри мовознавства і російської мови Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Жихарева Наталія Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських мов Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Осипова Яна Сергіївна – кандидат історичних наук, викладач кафедри романських мов Донецького національного університету;

Попова Ірина Степанівна – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, декан факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара;

Розова Ірина Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри фонетики та практики англійської мови Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Сидельникова Лариса Вікторівна – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри романської філології

омрачённый', 'заключающий в себе только приятное, радостное' [3, с. 728]. В современной фразеологической неологии возникают и другие единицы с компонентами розовый свет, розовый цвет. Особенно отчётливо это реализуется в заглавиях художественных текстов. Ср. заголовки произведений Т. Алюшиной «Измена в розовом свете», Е. Лацци и М. Канторовой «Жизнь в розовом цвете». В составе заглавий допускается и усечение фраземы, как это, например, имеет место в названии стихотворения И. Мордвиновой «Розовые очки». В основе возникновения такого новообразования также лежит известный фразеологизм с идентичной коннотативной нагрузкой.

Итак, носители русской лингвокультуры связывают семантику ЦО розовый с цветовыми характеристиками, наделяют указанное слово позитивными и негативными коннотациями. Данный адъектив говорящие как носители понятийной (логической) формы мышления вводят (за некоторыми исключениями) в широкий состав сочетаний при описании цвета разнообразных реалий и предметов окружающего мира. Помимо спектрального значения, лексема розовый наделена оценочными смыслами, которые вербализуются в составе фразем и фразеологических новообразований. Фразеологические неологизмы с компонентом розовый представлены сочетаниями, возникшими на основе закреплённых лексикографическими источниками идиом. Трансформации фразем говорящие осуществляют за счёт замены базовых и переменных компонентов фразеологизма, развёртывания и усечения метафоры. При этом образные характеристики трансформированных устойчивых сочетаний с компонентом розовый шире, чем те, которые зафиксированы во фразеологических словарях. Данные наблюдения требуют дальнейшего анализа на материале текстов других жанровых систем, что и будет нами предпринято в дальнейшем.

ЛИТЕРАТУРА

1. Во сыром бору : русские народные песни, загадки и пословицы о лесе / [сост. Л. Гулыга]. – М. : Малыш, 1989. – 24 с.
2. Григораш А. М. Стилистико-функциональные фразеологические инновации в современном русском языке (на материале русскоязычной прессы Украины) / А. М. Григораш // Русский язык и литература : Проблемы изучения и преподавания в школе и вузе : сб. науч. тр. – К., 2009. – С. 126–130.
3. Словарь русского языка : [в 4-х т.] ; под ред. А. П. Евгеньевой. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Рус. яз. – Т. 3 : П–Р. – 1984. – 750 с. (АН СССР ; Ин-т рус. яз.).

4. Маслова В. А. Поэт и культура : концептосфера Марины Цветаевой : учеб. пособие / В. А. Маслова. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 256 с.
5. Михельсон М. И. Русская мысль и речь. Своё и чужое : опыт русской фразеологии : [в 2-х т.] / М. И. Михельсон. – С.Пб. : Типография Академии Наук, 1903. – Т. 1. – 1903. – 779 с.
6. Народная проза / [сост., вступ. ст., подгот. текстов и коммент. Азбелева С. Н.]. – М. : Рус. кн., 1992. – 608 с.
7. Наименования цвета в индоевропейских языках : системный и исторический анализ / Отв. ред. А. П. Василевич. – М. : КомКнига, 2007. – 320 с.
8. Рахилина Е. В. Когнитивный анализ предметных имён : семантика и сочетаемость / Е. В. Рахилина. – М. : Рус. словари, 2000. – 416 с.
9. Русский фольклор / [сост. и примеч. В. Аникина]. – М. : Худож. лит., 1986. – 367 с.
10. Частушки / [сост., вступ. ст., подгот. текстов и коммент. Ф. М. Селиванова]. – М. : Сов. Россия, 1990. – 656 с.

АНОТАЦІЯ

Герасименко І. А. Лінгвокультурологічна інтерпретація кольоропозначення рожевий

Стаття присвячена дослідженню семантики кольоропозначення рожевий у російській фразеології, мові фольклору та мові художньої літератури XIX-XXI ст. У наданій статті проаналізовано лінгвокультурну інформацію, яку зафіксовано в структурі значення кольоропозначення рожевий.

Ключовіслова: кольоропозначення, семантика, лінгвокультурний, фразеологія, мова фольклору, мова художньої літератури.

АННОТАЦИЯ

Герасименко И. А. Лингвокультурологическая интерпретация цветообозначения розовый

Статья посвящена исследованию семантики цветообозначения розовый в русской фразеологии, языке фольклора и языке художественной литературы XIX-XXI вв. В данной статье проанализирована лингвокультурная информация, которая зафиксирована в семантике рассматриваемого цветообозначения.

Ключевые слова: цветообозначение, семантика, лингвокультурный, фразеология, язык фольклора, язык художественной литературы.

SUMMARY

Gerasimenko I. A. Linguistic-cultural interpretation of colour term 'rose'

АННОТАЦИЯ

Фефелова В.В. Принципы построения и функционирования электронных текстов

В статье предлагается анализ структурных, семантических и функционально-коммуникативных характеристик новых текстовых форм, которые появились вследствие научно-технического прогресса в современных средствах массовой информации и коммуникации. Рассматриваются разные точки зрения на изучение интернет-дискурса в качестве средства для расширения возможностей реализации функций языка.

Ключевые слова: интернет-дискурс, структура, семантика, коммуникация, научно-технический прогресс.

SUMMARY

Fefelova V.V. The principles of building and functioning of electronic texts

The article has given the analysis of structural, semantic and functional and communicative characteristics of new text forms which have appeared as a result of scientific and technical progress in modern mass media. There are given under consideration various points of view on the Internet-discourse as a means of expansion possibilities for realizing the language functions.

Key words: Internet-discourse, structure, semantics, communication, scientific and technical progress.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехта І. Гіпертекст – альтернативна модель конвенційного тексту у постмодерністську епоху / І. Бехта // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 11. – Кн. 1. – С. 38-41.
2. Дедова О.В. Графическая неоднородность как категория гипертекста / О.В. Дедова // Вестник Московского университета. Серия 9: Филология. – 2002. – № 6. – С. 91-103.
3. Дедова О.В О гипертекстах: «книжных» и электронных / О.В. Дедова // Вестник Московского университета. Серия 9: Филология. – 2003. – № 3. – С. 106-120.
4. Дедова О.В. / Лингвистическая концепция гипертекста: основные понятия и терминологическая парадигма / О.В. Дедова // Вестник Московского университета. Серия 9: Филология. – 2001. – № 4. – С. 22-36.
5. Коломієць Н.В. Дискурс Інтернету як різновид дискурсу / Н.В. Коломієць // Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 5. – К. : Логос, 2001. – С. 93-97.
6. Потапенко С.І. Гіпертекстовий аспект композиційної організації англомовних друкованих засобів масової інформації / С.І. Потапенко // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2003. – Вип. 9. – С. 296-303.
7. Тютенко А.А. Текст в компьютере и «компьютерный» текст / А.А. Тютенко, К.А. Прокопчук // Вісник Харківського національного університету. – № 586: Лінгвістичні й дидактичні проблеми іншомовної комунікації. – Харків : Константа, 2003. – С. 50-56.
8. Хартунг Ю. Гипертекст как объект лингвистического анализа / Ю. Хартунг, Е. Брейдо // Вестник Московского университета. Серия 9: Филология. – 1996. – № 3. – С. 61-77.

АНОТАЦІЯ

Фєфєлова В.В. Принципи будови та функціонування електронних текстів

У статті пропонується аналіз структурних, семантичних та функціонально-комунікативних характеристик нових текстових форм, які з'являються внаслідок науково-технічного прогресу в сучасних засобах масової інформації та комунікації. Розглядаються різні точки зору на вивчення інтернет-дискурсу як засобу для розширення можливостей реалізації функцій мови.

Ключові слова: інтернет-дискурс, структура, семантика, комунікація, науково-технічний прогрес.

This present paper is limited to the examination of the semantics of the colour name 'rose' in Russian phraseology, the folklore language and the language of fiction in the XIX-XXIst centuries. The objective of the paper is revelation of the linguistic-cultural information which is coded in it.

Key words: colour designation, semantics, linguistic-cultural, phraseology, the folklore language, the language of fiction.

Н.Н. Лыкова,
М.Г. Чепорухина
(Тюмень, Россия)

УДК 811.133.1

ЗАИМСТВОВАНИЯ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Проблема заимствований привлекает внимание ученых уже на протяжении многих лет. Но не на все вопросы, связанные с этой проблемой, получены общепринятые решения. В первую очередь, трудность составляет толкование самого термина «заимствование», смысл которого представляется туманным и неясным. Рамки нашей статьи не позволяют представить и сопоставить различные мнения, поэтому приведем лишь свое определение заимствования, выведенное на основании точек зрения разных авторов.

Под заимствованием можно понимать процесс обмена лексическими единицами между разными языками. Также заимствование можно рассматривать как результат данного обмена, то есть как само слово, пришедшее в данный язык из другого языка. У большинства авторов мы встречаем оба определения [1, с.150-151], [4].

В рамках проблемы заимствований предложены различные классификации заимствований, различные по тому, какой признак лег в их основу:

- классификация по источнику заимствования [3, с.135-136], [7, с.65], [9, с.169-170];
- классификация по обусловленности вещью или понятием [9, с.168];
- заимствования полные и частичные [9, с.169];
- кальки [3, с.137], [4], [6, с.201-202], [8].

В особую группу выделяются интернационализмы, то есть «слова, совпадающие по своей внешней форме (с учётом закономерных соответствий звуков и графических единиц), с полностью или частично совпадающим смыслом, выражающие понятия международного значения и сосуществующие в разных

языках, в том числе неродственных и неблизкородственных» [2] и термины.

Наше исследование состояло в том, чтобы проанализировать часть заимствований во французском языке. Для этого мы выбрали слова на букву «T» в словаре французского языка Le Petit Robert, 2012. Мы посчитали общее количество слов, вариантов написаний и аббревиатур на эту букву. В настоящем исследовании мы не брали в расчет словообразовательные элементы. У нас получилось 3241 слово. Из них заимствованными словами являются (в нашем исследовании варианты написания считались за отдельные слова) 709 слов, что составляет примерно 21,9 % от всех слов на букву «T». Мы не включили в исследование заимствования из старофранцузского и латинского языков, так как эти языки являются основой современного французского языка, они связаны с ним тесным генетическим родством. Далее мы разбили заимствования на группы по языкам. Важно отметить, что лингвисты затрудняются определить точное происхождение многих слов, поэтому 122 слова на букву «T» остались вне классификации: например, *talent*, *tatouer*.

Самые многочисленные заимствования на букву «T» были сделаны французским из греческого языка – 198 слов (27,9 % от общего числа заимствований). Часть из них относится к научной сфере, является медицинскими, математическими или философскими терминами: *ténotomie* 'рассечение сухожилий', *tétraploïde* 'тетраплоид, тетраплоидный' , *théosophie* 'теософия', *thrombopénie* 'тромбопения', *typhlite* 'воспаление слепой кишки'. Встречаются также кальки, то есть структурные заимствования, в которых иноязычная структура облекается исконным материалом [4] с греческого, например: *thyroïde* < *thyreoeidês* 'щитовидный'. Некоторые греческие слова пришли во французский через языки-посредники: посредством латинского (*tenthrède* 'пилильщик (насекомое)', *térébinthe* 'терпентинное дерево'); *talisman* < арабское *tilsam* < греческое *telesma* 'религиозный ритуал'; *telson* < греческое 'лимит' пришло через английский язык и означает 'концевой членик брюшка у членистоногих'. Есть слова, относительно которых не решен вопрос, пришли они из греческого или из латинского: *talle* 'побег корня', *trochile* 'колибри', *trône* 'трон, престол'.

Далее по количеству идут заимствования из английского языка – 60 слов, что составляет 8,5 % от всех заимствований на букву «T». Большинство из английских заимствований относятся к периоду начиная с XVII в., из них много заимствований XX в. Относительно недавние заимствования относятся к сферам науки и техники, СМИ, досуга, спорта: *take-*

Електронна текстуальність є новим, але надзвичайно поширеним явищем, яке змінює традиційні уявлення про створення, сприйняття і збереження інформації, а також вимагає спеціальних вмінь для її опрацювання в нових умовах. Графічний простір має велике значення. Саме він становить невід'ємну частину письмового тексту, який принципово не існує поза графічним простором, оскільки будь-яка інформація не може існувати поза кодом конкретного носія [4, с. 169].

Специфіка зорових вражень, що створюються електронною формою представлення письмового тексту, грунтується, насамперед, на його багаторазово збільшеній графічній неоднорідності. Це визначається і новими можливостями комп'ютерних технологій, і особливостями породження й сприйняття електронного тексту.

Електронний текст має власні правила створення інформаційного простору, оскільки багато в чому він є новим способом писемної фіксації розвитку думки. Практично це виражається в тому, що, по-перше, увесь обсяг інформації має бути поданий у вигляді порівняно невеликих завершених текстів, що займають один-два комп'ютерних екрани і оснащуються системою гіпертекстових посилань. Крім того, стилістика електронного тексту передбачає, що інформаційна одиниця повинна мати відповідні рамкові компоненти. Необхідність реалізувати в електронному тексті два його структурних елементи, з одного боку, накладає певні обмеження на сам процес побудови письмового тексту, з іншого – адресант електронного тексту починає мислити його категоріями. Він не може заздалегідь передбачити шлях пересування адресата у просторі електронного тексту, логіку його навігації, тому його електронний текст має містити багато входів та виходів, у ньому мають бути наявні внутрішні зв'язки.

Таким чином, електронний текст є новим різновидом тексту, створеним за гіпертекстовою моделлю. Він не є лінійним. Йому, як і будь-якому іншому різновиду тексту притаманні певні ознаки. Електронний текст має велику кількість адресантів, тому він є змінною величиною. Крім того, у ньому може поєднуватися звичайний текст з малюнками, графіками, таблицями, схемами, звуками та рухливими зображеннями. Структурно він представляється як граф. Текст, що з'являється на екрані комп'ютера, не обов'язково має бути надрукованим. Досить часто гіпертекст може сприйматися в повному обсязі лише з екрану монітора.

колектив змінюється. Доволі рідко інформація, яка міститься в електронних текстах, доходить до аудиторії у своїй початковій формі. На своєму шляху до адресата вона зазнає низку змін. Тому наявність великої кількості адресантів призводить до того, що в електронному тексті представлено багато точок зору щодо тієї чи іншої проблеми. Саме тому електронний текст об'єктивніший та толерантніший до адресата, ніж класичний текст.

З мультилінійністю електронного тексту пов'язана така його особливість, як вихідна неієрархічність відносин між його сегментами. Неієрархічність структурування тексту означає відсутність протиставлень «перший план – задній план», «основна інформація – додаткова інформація», «домінуюче висловлювання – допоміжне висловлювання» [7, с. 54]. У проаналізованих електронних текстах не існує «неосновної інформації» або «допоміжних висловлювань». Кожний структурно-семантичний підрозділ має власне інформативне навантаження, без якого не існуватиме цілісного уявлення про продукт (навчальне, публіцистичне видання), що пропонується видавництвом.

Основними особливостями електронного тексту, що відрізняють його від друкованого, є: 1) принципова можливість існування лише в комп'ютерному вигляді; 2) нелінійність; 3) велика кількість віртуальних структур; 4) незавершеність; 5) візуалізація інформації [8, с. 67].

У власне текстовій частині електронного тексту використовуються два основних способи реалізації джерел посилань: 1) виділеність (як правило, підкреслюванням та / або кольором) слова чи словосполучення в тексті. Такі слова чи словосполучення утворюють гіперпосилання. Ідеологія електронного тексту має на увазі, що джерело посилання має легко пізнаватися, навіть без розуміння контексту, у межах якого він розташований. Такий вид гіпертекстового посилання може дорівнюватись використанню курсиву та аналогічних способів виділення частин тексту, що використовуються у традиційних друкованих виданнях (наприклад, енциклопедіях), а також надають можливість доступу до певної інформації. У даному випадку, джерело посилання є частиною зв'язного тексту, та виділеність слів чи словосполучень не порушує його контекстних зв'язків; 2) перелік та списки, функція яких може дорівнювати книжковим заголовкам. Вони є самостійними об'єктами, зовнішніми щодо основного тексту. Стилістичні особливості організації текстової інформації в межах однієї інформаційної одиниці дозволяють органічно поєднати ці два види посилань [3, с. 28].

off 'взлет', *taxi-way* 'рулежная дорожка', *teasing* 'дразнящий, загадочный, волнующий', *tennis-elbow* 'теннисный локоть', *télé* 'телевидение', *thriller* 'триллер', *tip-top* 'превосходный' (посредством немецкого Швейцарии), *top secret* 'совершенно секретный', *trekking* 'горный туристический поход', *tweet* 'щебетание, журчание'. Как мы видим, данные слова слабо ассимилированы, то есть не прошли процесс ассимиляции – подчинения нормам того языка, которым они были заимствованы [5, с.29]. Они сохраняют аутентичное написание, но в отдельных случаях приобретают французское произношение: *taxiway* [taksiwɛ], *tennis-elbow* [tenisɛlbo], *thriller* [sʀilœʀ]. Из английского были заимствованы фирменные названия и названия зарегистрированных товарных знаков: *tabloïd(e)* 'таблетка; малоформатная газета', *téflon* из американского английского 'тефлон', *télétex* 'телетекс'. Также часты случаи калькирования английских слов: *téléréalité* < *reality-TV* 'реалити-телевидение, реальный жанр', *télétexte* < *teletext* 'телетекст'. Интересна история слова *tennis*, являющегося обратным заимствованием, то есть словом, заимствованным из родного языка каким-либо другим языком, а затем, претерпев различные модификации, вернувшимся в родной язык. *Tennis* пришло в английский из французского в виде *tenez!* (возглас игрока при подаче мяча) в XIV в., а затем вернулось во французский в XIX в.

На третьем месте находятся заимствования из германских языков и диалектов немецкого языка (алеманнский, верхне- и нижненемецкие, эльзасский), а также франкского, готского и нидерландского языков – 58 слов (8,2 % от общего числа). Например, заимствований из нидерландского языка на букву «Т» мы встретили 6, среди них: *tique* 'клещ' (посредством английского), *tribord* 'правый борт судна'.

Следующую большую группу составляют заимствования из региональных языков и диалектов Франции – 54 слова (7,6 % от общего числа заимствований). Эти слова в большинстве своем ассимилированы. Например: гасконское *traquenard* 'капкан, западня', беарнское tourin 'чесночный суп с желтком', франко-провансальское *tablard* 'полка, этажерка', используемое сегодня в Швейцарии.

Далее следуют заимствования из итальянского языка – 52 слова или 7,3 % от общего числа заимствований на букву «Т». Это слова *tagliatelle* 'длинная лапша', *tarentelle* 'тарантелла', *tchao*, *tessitura* 'тесситура', *trio*, *torticolis* 'ревматические боли в шее'. На данных примерах мы можем рассмотреть особенности ассимиляции итальянских заимствований: в *tagliatelle* мягкий [l] из итальянского был заменен во французском на полугласный

[j]: [taljatɛl]; *torticolis* во французском стоит во множественном числе, показатель числа – флексия -s, однако слово было заимствовано из итальянского уже во множественном числе и имело соответствующую флексию -i.

Также во французском языке представлены слова из американских языков – 22 слова. Многие из этих слов пришли во французский посредством испанского языка: *tomate* из языка науатль (язык индейцев доколумбовской Мексики), *tabac* из гаитянского; посредством английского языка: *tipi* 'вигвам' из языка сиу (язык племени североамериканских индейцев); посредством португальского: *tamandua* 'муравьед-тамандуа' из языка тупи (язык индейской народности тупи в Южной Америке). Не все слова из американских языков ассимилировались: например, слово totem, пришедшее посредством английского из алгонкинского языка (один из языков северо-американских индейцев), произносится без носовой гласной: [tɔtɛm]. Среди американских заимствований встречается много экзотизмов, то есть «иноязычных слов, называющих явления, не имеющие соответствующего референта в данной национально-культурной общности» [9, с.168]: *tamarin* 'тамарин (южноамериканская обезьяна)' из карибских языков, *téocalli* 'теокали (памятник религиозной архитектуры у индейцев Центральной Америки)' из языка науатль.

Встречаются заимствования из арабского языка – 20 слов и вариантов написания: *tasse* 'чашка, кружка', *tarif* 'тариф' (через итальянский), *truchement* 'посредник'. Среди арабских заимствований встречаются названия блюд: *tajine* 'мясо, тушенное с овощами', *talmouse* 'треугольная ватрушка с сыром', *taboulé* 'блюдо из размельченных зерен, мелко нарезанных томатов, лука и др., заправленных маслом и лимонным соком'.

Есть во французском заимствования из испанского – 18 слов на букву «Т»: *tortilla* 'тортилья', *toréro* или *torero* 'тореадор', *tornade* (посредством английского). В основном, это понятия, связанные с культурой Испании: *toril* 'загон, где содержатся быки перед корридой', *taconeos/taconéos* 'дробь, выбиваемая каблуками в танце фламенко', *touron* 'миндальная халва'.

Нам также встретились заимствования из славянских слов – 15 слов и вариантов написания. Например, русские *taïga, téléga/ télègue,* чешское *tchèque.* Заимствования из русского языка относятся к экзотизмам, так как называют культурные или географические понятия, нехарактерные для Франции.

Также в изученной нами части словаря есть 14 слов кельтского происхождения (бретонское *tacaud* 'тресочка (рыба маленького размера)', галльские *talus* 'откос, склон' и *tanche* 'линь'). Многие

Під гіпертекстуальністю розуміється сукупність специфічних особливостей тексту в його викладі, структуруванні та організації доступу до інформації. Гіпертекстуальність втілюється у відкритості й незавершеності електронного тексту, який завжди може бути дописаний як під час творчої роботи адресанта, так і завдяки зовнішнім текстам інших адресантів. Додавання нових текстів та виносок розширює інформаційний простір електронного тексту, не порушуючи сутність наявних у ньому одиниць і зв'язків.

Поняття основний текст не можна вважати прийнятним для вживання в наукових дослідженнях інтернет-дискурсу через його неоднозначність та суб'єктивність. Важким виявляється вичленення основної частини в інтернет-текстах, часто вони являють собою серію міні-текстів, об'єднаних між собою гіперпосиланнями та розміщених на різних електронних ресурсах. Електроний текст може складатися з одного-двох слів. У них закладена інтенція автора, саме слово є повідомленням адресату, який повинен це повідомлення декодувати.

Структурно гіпертекст може бути представлений як граф, в блоках якого знаходяться традиційні тексти чи їх фрагменти, зображення, таблиці, відеосюжети. Блоки пов'язані різними відношеннями, види яких задаються розробниками програмного забезпечення гіпертексту чи самим адресантом. Посилання пропонують потенційні можливості пересування або навігації по гіпертексту [6, с. 296].

Електронні тексти французького книжкового видавництва Clé International також структурно організовані у вигляді гіпертексту, який забезпечує доступ адресата до інформації і який складається з деякої кількості різноманітних окремих сегментів. Нелінійний характер електронних текстів проявляється в тому, що адресат не може пересуватися по ньому в заданому наперед напрямку, він змушений здогадуватись про авторську логіку в послідовності дискурсивного викладу, адже відсутнє те, що називається єдиним початком і кінцем [1, с. 39]. Нелінійна структура гіпертексту обумовлена природою людського мислення. Саме вона сприяє швидкому пошуку інформації та опрацюванню текстів. Безмежна кількість варіантів поєднання структурних частин представляє гіпертекст як динамічне утворення, що не має чітких меж. Кожна комбінація є окремим комунікативним актом, адресат якого змінює пасивну позицію на активну [5, с. 95].

Важливою є проблема авторства в електронному тексті. У звичайного текста, як правило, є автор. У електронного текста, у традиційному розумінні, автора немає – у нього багато адресантів, причому в нестійкому електронному тексті авторський

В.В. Фєфєлова
(Горлівка)

УДК 811.134.2'38

ПРИНЦИПИ БУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТЕКСТІВ

Поява новітніх сучасних засобів комунікації спричинила створення нових текстових об'єктів, які потребують лінгвістичного аналізу та вивчення. Насамперед, це електронні тексти, які функціонують у мережі Інтернет. Дослідженню інтернет-дискурсу присвячено наукові розвідки таких українських лінгвістів, як Л.Ю. Іванов, Е.Н. Галичкина, Г.М. Яворська, М.В. Гусар, С.С. Данилюк. Незважаючи на вже отримані результати, залишається нерозв'язаною значна кількість питань щодо мовознавчого опису й аналізу нових текстових форм, що створюються та поширюються у Всесвітній мережі Інтернет. До них належать, зокрема, рекламні тексти французького книжкового видавництва Clé International, які містять інформацію про сучасних франкомовних авторів, про щойно надруковану літературу навчального та інформаційного характеру. Цей різновид інтернет-дискурсу становить особливий інтерес, оскільки в ньому спостерігається розширення можливостей для реалізації функцій мови, процес формування нового ефективного засобу спілкування.

Розглянемо специфічні риси представлення тексту в електронному варіанті. Коли текст з'являється на екрані монітора, він підлягає відповідній структурації та оснащується специфічними засобами інформаційного пошуку, що реалізують доступ до його елементів. Однією із можливих стратегій побудови електронного тексту є модель, що отримала назву «гіпертекст» [28, с. 72]. Сутність цієї моделі полягає в тому, що, оперуючи вербальними чи невербальними уявленнями, вона дозволяє видавати адресатові інформацію у найефективнішій формі з урахуванням не лише сутності інформації, а й індивідуальних психофізичних особливостей адресата.

Важливо розглянути внутрішню форму електронного тексту. Він дозволяє порушити формальну відокремленість окремих конкретних елементів тексту за рахунок створення системи зв'язків, яка слугує об'єднанню цих окремих елементів у надтекстові єдності. Електронному текстові притаманні такі ознаки: 1) великий обсяг інформації; 2) достатня кількість нової інформації; 3) наявність різноманітних понять; 4) складність для самостійного вивчення [3, с. 111].

из этих слов обозначают географические и биологические понятия.

Немногочисленную группу составляют заимствования из китайского языка – 5 слов и вариантов написания (*taoïsme, taï-chi*); слова из тайского языка – 3 слова (*thaï, thaïlandais*); слова из вьетнамского языка – 1 слово (*têt* 'тет – первый день вьетнамского года'); слова из корейского языка – 1 слово (*taekwondo*); из японского языка – 5 слов (*tatami, tempura, ttofu, torii* 'украшенный портик синтоисткого храма', *tsunami*). Мы видим, что большинство из этих слов не ассимилированы и называют реалии, характерные для той культуры, из которой они пришли.

Французский язык заимствовал слова и из малайско-полинезийской группы языков – 13 слов и вариантов написания: малайское *tacca* 'тропическое растение такка', полинезийское *tabou,e* (посредством английского). Большинство слов данной группы относятся к флоре и фауне и пришли во французский посредством других языков, например, английского и португальского.

Заимствований из тюркских языков 9: *tulipe* из турецкого, *tarpan* 'тарпан – дикая лошадь' из монгольского и другие. Некоторые слова обозначают предметы одежды: *tcharchaf* 'чадра (в Турции)', *talpack* 'бескозырный кивер'.

Из скандинавских языков было заимствовано 7 слов на букву «Т»: *tangue* 'песчаный ил', *turbot* 'тюрбо (рыба)', *thorium* и *tungstène* (химические элементы торий и вольфрам), *troll* 'тролль'. Очевидно, что из скандинавских языков во французский переходили названия понятий, связанных с морем, названия веществ, а также названия культурных реалий.

Из иранской группы языков во французский пришло 7 слов на букву «Т»: *tigre, esse; turkmène.* Среди заимствований встречаются названия головных уборов: *tchador* 'длинная черная чадра иранских женщин', *tiare* 'тиара – головной убор древних персидских и ассирийских царей'.

Мы нашли 6 заимствований на букву «Т» из индоарийских языков. Например, из санскрита *tantrisme, tourmaline. Слова из языка хинди являются экзотизмами: tandouri* – индийский метод приготовления мяса, *tabla* – индийский музыкальный инструмент.

Шесть слов проникло во французский из иврита: *taleth* 'талес – молитвенная накидка верующих иудеев', *talmud* 'талмуд', *torah/ thora* 'тора – Пятикнижие у иудеев'. Приведенные примеры плохо ассимилированы графически, но произносятся они по законам французской фонетики: [talɛt], [talmyd], [tɔʁa]. Из примеров также видно, что из иврита во французский пришло много религиозных терминов.

Из африканских языков во французский пришло 5 слов, например, слово *tango* предположительно африканского происхождения, название мухи *tsé-tsé* пришло из языка банту.

Французский язык также заимствовал слова из семитских языков (2 слова из языка берберов: *tamazight* 'относящийся к берберам' и *tassili* 'песчаное плато в Северной Сахаре').

Из каталанского языка пришло во французский 1 слово – *trafiquer* 'спекулировать' посредством итальянского.

Из нашего исследования мы можем сделать вывод о том, что французский язык заимствовал лексику из большого количества языков, причем неблизкородственных. Часто слово проделывало длительное «путешествие» перед тем, как попасть во французский язык. Посредниками, в основном, выступали английский, итальянский, испанский, португальский языки. Мы смогли убедиться в том, что экзотизмы тяжелее всего поддаются ассимиляции, особенно графической. Мы также выявили частоту встретившихся нам заимствований и рассмотрели их особенности.

Однако полученные нами цифровые данные не могут ответить на вопрос о том, сколько вообще во французском языке заимствований, так как исследовался не весь лексический фонд, а лишь малая его часть, а также потому, что в вычислениях могут присутствовать погрешности, связанные со сложностью подсчета лексических единиц.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – 2-е изд. – М.: Сов. энцикл., 1969. – 607 с.
2. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс] // URL: http://dic.academic.ru/contents.nsf/bse
3. Будагов Р.А. Введение в науку о языке: учеб. пособие. – М.: Добросвет-2000, 2003. – 544 с.
4. Добродомов И.Г. Заимствование [Электронный ресурс] // Лингвистический энциклопедический словарь. URL: http://lingvisticheskiy-slovar.ru/description/zaimstvovanie/190
5. Кондакова М.Ф. Испано-французские языковые контакты (сферы и динамика проникновения испанских контактных элементов во французский язык): Моногр. – Урал. гос. пед. ун-т; Ин-т иностр. языков. – Екатеринбург, 2004. – 180 с.
6. Маслов Ю.С. Введение в языкознание: учеб. для филолог. спец. вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. школа, 1987. – 272 с.
7. Тимескова И.Н., Тархова В.А. Лексикология современного французского языка: для студентов пед. ин-тов. – Л.: Просвещение, 1967. – 192 с. – Текс: фр.

У статті здійснено спробу виявлення найчастотніших валентних типів предикатів у позиції теми висловлень в англійській та українській мовах. На матеріалі текстів драматичних творів англійською та українською мовами XIX-XX століть розглядається характер кількісного співвідношення предикатів-тем одновалентного, двовалентного та тривалентного типу. Особлива увага приділяється виявленню закономірностей тематизації актуальних позицій поширювачів у складі кожного з виділених семантичних типів предикатів-тем.

Ключові слова: суб'єкт, предикат, тема, рема, актуальна / потенційна валентність дієслова.

АННОТАЦИЯ

Жихарева Н. А. Валентность глаголов в позиции темы высказывания (на материале английской и украинской драмы XIX–XX веков)

В статье предпринята попытка установления наиболее частотных валентных типов предикатов в позиции темы высказывания в английском и украинском языках. На материале текстов драматических произведений XIX–XX веков рассматривается характер количественного соотношения предикатов-тем одновалентного, двухвалентного и трехвалентного типов. Особое внимание уделяется установлению закономерности тематизации актуальных позиций распространения в составе каждого из выделенных семантических типов предикатов-тем.

Ключевые слова: субъект, предикат, тема, рема, актуальная / потенциальная валентность глагола.

SUMMARY

Zhikhareva N. A. Valency of verbs functioning as the theme of the utterance (on the basis of English and Ukrainian drama texts of the XIX–XXth centuries)

The article presents an attempt to determine the most frequent valency types of predicates functioning as the theme of the utterance in English and Ukrainian. It regards the quantitative relationship between univalent, bivalent and trivalent predicates-themes of various semantic types singled out in English and Ukrainian drama texts of the XIX–XXth centuries. Particular attention has been given to the specificity of topicalization of actual elements extending the predicate-theme of a certain semantic type.

Key words: subject, predicate, theme, rheme, actual / potential valency of verbs.

9. Різник С. М. Потенційна та актуальна валентність реченнєтвірних слів [Электронний ресурс] / С. М. Різник // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. – Вип. 16. – 2011. – Режим доступу до статті : http://www.philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Komparatyvni_doslidzhenna_16_2011/133_138.pdf.
10. Селиванова Е. А. Образно-метафорические структуры в лингвокогнитивном освещении / Е. А. Селиванова // Культура народов Причерноморья: [науч. журн.] / Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского. – Том 1, № 49. – Март 2004. – Симферополь, 2004. – С. 51–53.
11. Станіславська Л. В. Валентність як семантико-синтаксична категорія дієслова-предиката [Электронний ресурс] / Л. В. Станіславська // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр. – Вип. 11. – Національний університет імені Олеся Гончара, 2012. – Режим доступу до статті : http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-11/valentnist-yak-semantiko-sintaksichna-kategoriya-diyeslova-predikata/
12. Сусов И. П. Семантика и прагматика предложения : [учеб. пособ.] / Иван Павлович Сусов. – Калинин, 1980. – 51 с.
13. Шевякова В. Е. Современный английский язык (Порядок слов, актуальное членение, интонация) / Валентина Ефимовна Шевякова. – М. : Наука, 1980. – 380 с.
14. Янко Т. Е. Коммуникативные стратегии русской речи / Татьяна Евгеньевна Янко. – М. : Яз. рус. культуры, 2001. – 287 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Карпенко-Карий І. К. Драматичні твори / Іван Карпович Карпенко-Карий ; [вступ. ст., упоряд. і приміт. Р. Я. Пилипчука ; ред. С. Д. Зубков]. – К. : Наук. думка, 1989. – 608 с. : портр. – (Б-ка укр. літ. Дожовт. укр. літ.).
2. У чеканні театру. Антологія молодої драматургії / [упоряд. та післямова Н. Мірошниченко ; переднє слово Я. Стельмаха ; передм. Ю. Сидоренка]. – К. : Смолоскип, 1998. – 360 с.
3. Masterpieces of the Drama / [composed by A. W. Allison, A. J. Carr, A. M. Eastman]. – New York : Macmillan Publishing Company, 1986. – Fifth edition. – 995 p.

АНОТАЦІЯ

Жихарева Н. А. Валентність дієслів у позиції теми висловлення (на матеріалі англійської та української драми XIX–XX століть)

8. Хауген Э. Процесс заимствования [Электронный ресурс] // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1972. URL: http://www.philology.ru/linguistics1/haugen-72.htm
9. Чекалина Е.М., Ушакова Т.М. Лексикология французского языка: учеб. пособие. – С.Пб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1998. – 236 с.
10. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. – P.: Le Robert, 2012. Version électronique

АНОТАЦІЯ

Чепорухіна М. Г., Ликова Н. М. Запозичення у французькій мові

Стаття містить аналіз запозичень у французькій мові. Автори дослідили корпус прикладів, отриманий методами часткової вибірки (відбиралися запозичення на букву "Т"). Вони підрахували загальну кількість таких запозичень, виокремили мови та сфери запозичення, визначили ступінь їхньої асиміляції. У результаті дослідники дійшли висновку, що найбільшу групу запозичень становлять лексичні одиниці, які прийшли з грецької мови, потім з англійської, германських мов та діалектів німецької мови тощо. Було встановлено, що у французькій мові багато слів, які потрапили до неї через інші мови, наприклад іспанську чи португальську. У статті наведено визначення таких понять, які "запозичення", "асиміляція", "екзотизм", "інтернаціоналізм", а також класифікацію запозичень.

Ключові слова: запозичення, типи запозичень, інтернаціоналізм, калька, екзотизм, асиміляція.

АННОТАЦИЯ

Чепорухина М. Г., Лыкова Н. Н. Заимствования во французском языке

Статья посвящена анализу заимствований во французском языке. Исследовался корпус примеров, полученный методом частичной выборки (выбирались заимствования на букву «Т»). Было определено общее количество таких заимствований, выделены языки и сферы заимствования, определена степень их ассимиляции. В результате было выяснено, что самые многочисленные заимствования проникли во французский язык из греческого языка, затем из английского, а далее из германских языков и диалектов немецкого языка и т.д. Также было установлено, что во французском языке много слов, попавших в него посредством других языков, например, испанского или португальского. В статье даны определения таким

понятиям, как «заимствование», «ассимиляция», «экзотизм», «интернационализм», приведена классификация заимствований.

Ключевые слова: заимствования, типы заимствований, интернационализм, калька, экзотизм, ассимиляция.

SUMMARY

Cheporukhina M. G., Lykova N. N. Loanwords in French

The article is devoted to the analysis of the loanwords starting with the letter "T". We calculated the number of the loanwords, examined periods, languages and spheres of adoption and studied their assimilation. As a result, most of the studied loanwords proved to be of Greek, English, German, etc origin. We also detected that many loanwords came to French via other languages, for example, via Spanish or Portuguese. We gave definition of the terms "loanword", "assimilation", "exotic word", "internationalism", and presented the classification of loanwords.

Key words: loanwords, types of loanwords, internationalism, calque, exotic word, assimilation.

І.С. Попова
(Дніпропетровськ)

УДК 811.161.2'367

НАДФРАЗНА ЄДНІСТЬ У СИНТАКСИЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

До компетенції синтаксису як розділу граматики безпосередньо потрібно віднести все, що кваліфікують як синтаксичні одиниці або можуть кваліфікувати так само за певних умов, тобто все, що розглядають як об'єкт дослідження на цьому рівні структури мови. О. В. Кульбабська вважає, що питання визначення сукупності синтаксичних одиниць, їхньої ієрархії залишається актуальним у проблематиці сучасної теоретичної граматики [4, с. 10]. Таку саму думку висловив і М. В. Мірченко, відзначивши, що «ядро синтаксичного ладу мови утворює система синтаксичних одиниць категорій, у яких зосереджені найрегулярніші й найузагальненіші синтаксичні явища» [6, с. 6]. Кожна синтаксична одиниця є певною матеріальною субстанцією зі своєю структурною організацією і своїми функціями як у складі якихось інших, більших синтаксичних одиниць, так і як самостійна, окремо взята одиниця. У зв'язку із цим щонайменше є дві сфери прямої компетенції синтаксису: побудова синтаксичних одиниць, тобто способи їхньої організації й відношення між їхніми компонентами, і функції синтаксичних одиниць, тобто їхня роль і місце в

частотність таких випадків в обох мовах зростає у напрямку до сучасності.

2. Зростання показника актуальної валентності предикататеми опосередковано може свідчити про зростання осягу теми, оскільки незалежно від кількості актуальних поширювачів предиката лише один з таких елементів, як правило, виступає носієм рематизованої інформації.

Розгляд даної проблематики на матеріалі реальних комунікативних процесів у різних галузях суспільної взаємодії XXI століття дозволить отримати більш детальні дані про ієрархію мовної фіксації знань у процесі розширення досвіду людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашина В. Н. Роль актуального членения в процессах, связанных с вербализацией когнитивной деятельности / В. Н. Абашина // Культура народов Причерноморья : науч. журн. / Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского. – Том 1, № 49. – Март 2004. – Симферополь, 2004. – С. 7–9.
2. Андреєва Т. В. Валентність і семантико-синтаксична структура речень [Електронний ресурс] / Т. В. Андреєва. – 2009. – Режим доступу до статті : http://www.rusnauka.com/25_SSN_2009/Philologia/51605.doc.htm.
3. Жихарева Н. А. Лексико-семантична класифікація предикатів у позиції теми висловлення / Н. А. Жихарева // Вісник Черкаського університету. Серія "Філологічні науки". – Черкаси, 2007. – Вип. 102. – С. 21–27.
4. Загнітко А. П. Система комунікативних категорій і стилістика тексту / А. П. Загнітко // Східнослов'янська філологія : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Горлівка : Вид-во ГДПІІМ, 2003. – С. 3–13.
5. Загнітко А. П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс) : [навч. посіб.] / Анатолій Панасович Загнітко. – К. : ІЗМН, 1996. – Ч. 2. – 240 с.
6. Кубрякова Е. С. Об актуальных задачах теории словообразования / Е. С. Кубрякова // Материалы Международной конференции, посвященной научному наследию М. Д. Степановой. – М., 2001. – С. 11–12.
7. Мурыгина А. М. Семантика валентностей многозначных глаголов : на материале английских глаголов движения : дис. … канд. филол. наук : 10.02.04 / Александра Михайловна Мурыгина. – М., 2003. – 137 с.
8. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж, 2002. – 191 с.

– українська драма XIX століття: *А тілько дєло важноє* ***єсть*** [15, с. 35]; *Опанас* ***докаже!*** [15, с. 43]; ***Єсть*** *циркуляр…* [15, с. 46];

– українська драма XX століття: *Хто* ***б казав*** [16, с. 19]; ***Трапляються*** *і хороші* [16, с. 20].

Як свідчать наведені приклади, лише англомовне речення містить предикат-тему, в якого як потенційна, так і актуальна лівобічна (суб'єктна) валентність дорівнює одиниці, а елемент, що її заповнює, рематизується, викликаючи повну інверсію порядку слів. У прикладах українською мовою всі предикати-теми потенційно можуть мати більше однієї позиції поширювачів (об'єктних чи обставиннних), але контекстуально вичерпною виявляється заповнення однієї актуальної валентної позиції.

2. **Двовалентні** предикати у позиції теми висловлення:

– англійська драма XIX століття: ***It doesn't look good*** *to play favorites with your servants…* [17, p. 414];

– англійська драма XX століття: ***There is going to be*** *a General Cleaning* ***first*** [17, p. 932];

– українська драма XIX століття: ***Єсть тут*** *дівчина прехорошая собою* **–** *Галя Королівна* [15, с. 32]; *Гріх* ***вам буде****, дядько!* [15, с. 34];

– українська драма XX століття: ***Їм усім*** *гроші, гроші* [16, с. 20]; *Ще ти* ***не забуваєш сусіда*** [16, с. 22].

Серед наведених вище прикладів двовалентних предікатів-тем обома мовами спостерігається закономірна рематизація лише одного з двох поширювачів – смислового повнозначного суб'єкта, інший елемент (в англійській мові – формальний суб'єкт, в українській – додаток або обставина місця) разом з предикатом відходить до складу теми висловлення.

3. **Тривалентні** предикати у позиції теми висловлення:

– англійська драма XIX століття: ***It certainly hasn't done you any harm*** *to have people call me your sweetheart …* [17, p. 414];

– українська драма XIX століття: ***Був тут у нас*** *митець бунтовать громаду* [15, с. 29];

– українська драма XX століття: ***У кожного мужика були в житті*** *поразки* [16, с. 20]; ***Тут*** *хто хочеш* ***нікчемою виглядатиме*** [16, с. 24].

З даних прикладів очевидно, що з трьох заповнених позицій предикатів-тем цього типу два елементи, зазвичай, відходять до складу теми, а один (смисловий суб'єкт) виступає в ролі реми.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє дійти таких висновків:

1. Найчастотнішим для зіставлюваних мов у позиції теми висловлення виступає двовалентний предикат, один з поширювачів якого регулярно зазнає рематизації. При цьому

мовленнєвому ланцюзі як конструктивних елементів. У цьому разі й номенклатура синтаксичних одиниць, і їхня структурна організація, а також функції і відношення повинні розглядатися точно в межах відповідного мовного рівня з його граничними як мінімально, так і максимально складниками, якими є, з одного боку, словоформа як компонент синтаксичної конструкції й лише її компонент, з іншого боку, власне синтаксична конструкція будь-якого характеру й будь-якої складності як певна структурно-граматична єдність. Саме словоформа й конструкція належать до базових синтаксичних одиниць, на основі яких, на нашу думку, вибудувано за значущістю ієрархічних відношень усю систему синтаксичних одиниць української мови: основні (словоформа, словосполучення, словоз'єднання, речення, текст, надфразна єдність), похідні та периферійні (аналітичні й аналітико-пошукові) [7, с. 400].

Мета цієї статті – обґрунтувати належність до основних синтаксичних одиниць такого утворення, як надфразна єдність, окреслити її похідні, а також торкнутися питань моделювання цього синтаксичного явища, зокрема, схарактеризувати його принципи, процедуру й подати відповідно зразки моделей.

Передусім зазначимо, що синтаксичну одиницю витлумачуємо «як функційно маркований ланцюг, що є довільно змістово значущою послідовністю словоформ, навіть і окремою словоформою» [8, с. 12]. Є очевидним, що в дослідженнях у галузі синтаксису постають найрізноманітніші, а нерідко й дуже далекі одна від одної концепції формування системи основних синтаксичних одиниць з діапазоном від одного компонента до чотирьох і більше, до того ж з різним її наповненням. Щодо місця надфразної єдності в системі основних синтаксичних одиниць можна відзначити таке. Найосновніше, що деякі синтаксисти цілком обґрунтовано вносять надфразну єдність до системи основних синтаксичних одиниць. Так, наприклад, А. П. Загнітко, назвавши такими слово, словосполучення й речення, додає: «До них прилягає складне синтаксичне ціле, що виступає конструктивним складником тексту» [2, с. 13]. Таку саму думку акцентують, зокрема, у працях «Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання» [9, с. 15], «Короткий довідник із сучасної російської мови» [3, с. 340].

На наше переконання, складне синтаксичне ціле, чи надфразна єдність, входить до системи основних синтаксичних одиниць разом з реченням і текстом передусім відповідно до одного з найосновніших критеріїв її формування – вимоги повноти й самодостатності. Є мовленнєвий ланцюг, що кваліфікують як речення. Проте є й мовленнєві ланцюги, які складаються з

кількох граматично й змістово пов'язаних речень, що не є ще закінченим твором або тематично завершеною його частиною, щоб бути текстом. Це можуть бути й парцельовані конструкції різних типів, зокрема, і відділені один від одного однорідні члени речення, що описав А. П. Загнітко: *Покликано, аби зробився Сатаною*, Дияволом. Злим духом, змієм і звабив, спокусив Єву [2, с. 468], – і стандартні надфразні єдності з їхнім лексичним маркером *по-перше, по-друге, по-третє* й нерозкритою темою, і лише два речення як елемент діалогу або певного повідомлення на зразок *Я підійшов до дверей. Вони були зачинені.*

Утім, може постати питання про доцільність кваліфікації надфразної єдності як основної синтаксичної одиниці відповідно до такого критерію, як максимально можлива узагальненість у межах виконуваних функцій, наприклад, за умови зняття протиставлення простого речення складному. Річ у тому, однак, що просте й складне речення об'єднуються в одну синтаксичну категорію й позначаються одним терміном – речення, спільним і для простого, і для складного. Що ж стосується речення й складного синтаксичного цілого, то категорійна відмінність між ними така, що не передбачає спільного для цих синтаксичних одиниць поняття, а відповідно й терміна, крім хіба що такого суто функційного узагальнення, як комунікативна одиниця. Немає спільного терміна для надфразної єдності й тексту – синтаксичних утворень з різною прагматичною спрямованістю.

Отже, надфразна єдність – це конструкція, що явно не є реченням, але може й не бути текстом. Лінгвістична значущість цієї конструкції не викликає сумнівів, вона маркована достатньо чітко як у структурному, так і у функційному планах.

Лише структурно, а нерідко формально надфразна єдність протиставлена реченню **(***У мене був собака, і я щоранку виводив його у двір, там ми гуляли з ним близько години // У мене був собака. Я щоранку виводив його у двір. Там ми гуляли з ним близько години***)**. Тексту ця синтаксична одиниця протиставлена й структурно, і функційно. У структурному плані надфразна єдність може за своїм обсягом бути як більшою, так і меншою, аніж текст, тобто бути й складнішою, і менш складною синтаксичною одиницею. Функційно від тексту вона відрізняється відсутністю прагматичного еталона, згідно з яким деякий мовленнєвий ланцюг може бути кваліфікований як завершене мовленнєве утворення. Але якщо надфразна єдність, а точніше, щойно надфразна єдність наповнюється достатньою інформацією й стає прагматично значущою, вона перетворюється в текст, будучи чи то певним документом, частиною цього документа (розділ, глава, стаття, параграф, пункт) чи навіть якимсь доповненням, зауваженням до

Таблиця 1

Частотність семантичних типів предикатів у позиції теми висловлення

Семантичний тип предиката-теми	Англійська драма		Українська драма	
	XIX ст.	XX ст.	XIX ст.	XX ст.
Дія суб'єкта або над ним	-	2	1	2
Просторова/часова локалізація суб'єкта	-	-	3	5
Презентація суб'єкта	-	2	5	3
Психічна реакція і суб'єктивна оцінка	3	-	1	3
Разом	3	4	10	13

З огляду на те, що в сучасних роботах «поняття валентності пов'язується з принципом змістової обов'язковості залежних від дієслова компонентів речення, а отже, до них, крім суб'єкта й об'єктів, включено також поширювачі з обставинним значенням» [9, с. 135], а також погоджуючись з думкою, що «в кожному конкретному реченні виявляється контекстуальна потреба слова в певному синтаксичному оточенні, яку можна назвати **актуальною валентністю**. А сукупність усіх семантико-синтаксичних позицій, які слово відкриває при собі в усіх можливих контекстах для реалізації того чи того відтінку свого значення (котроїсь зі своїх сем), слід вважати його **потенційною валентністю»** [9, с. 137]. Ми дослідили кількість актуальних позицій поширювачів у складі кожного з виявлених семантичних типів предикатів-тем (див. таб. 2).

Таблиця 2

Частотність валентних типів предикатів у позиції теми висловлення

Тип предиката-теми за актуальною валентністю	Англійська драма		Українська драма	
	XIX ст.	XX ст.	XIX ст.	XX ст.
Одновалентний	-	1	3	2
Двовалентний	2	3	3	9
Тривалентний	1	-	4	2
Разом	3	4	10	13

Наведемо приклади виявлених валентних типів предикатів у позиції теми висловлення.

1. **Одновалентні** предикати у позиції теми висловлення (виділене в прикладах – предикат-тема, Н. Ж.):

– англійська драма XX століття: ***In came a tall man, six foot six, hefty, full of respect and dignity…*** [17, p. 934];

та показників їхньої сполучуваності, в тому числі їхніх валентних зв'язків, зокрема.

Серед механізмів, спрямованих на ефективне використання конкретних мовних засобів для обміну певною інформацією, більшість дослідників правомірно розглядає актуальне членування (функціональну перспективу) речення. На тлі детально розроблених у численних дослідженнях (на матеріалі сучасних англійської, української та російської мов) принципів теорії актуального членування, різноманітних підходів до методики визначення теми і реми, їхньої внутрішньої структури та обсягу [5; 13; 14] одним з невирішених питань у межах теорії функціональної перспективи речення залишається загальна лексико-семантична класифікація одиниць, які виступають у висловленнях в якості теми. Важливість розроблення такої класифікації зумовлюється тим, що певні компоненти знання, формуючи тематичні мережі текстів, впливають через лексичну семантику на синтаксичну структуру. Останнім часом значну увагу українських та російських теоретиків-синтаксистів привертає аналіз валентності як семантико-синтаксичної категорії дієслова-предиката за традиційного виокремлення її двох типів – потенційного та актуального [2; 5; 7; 9; 11].

Лексико-семантична класифікація та характер кількісного співвідношення предикатів у позиції теми висловлення (у випадках повного розходження формально-синтаксичного та актуального членування речення: суб'єкт = рема, предикат = тема) були предметом розгляду в одній з попередніх публікацій авторки [3]. У продовження розробки цієї проблеми метою даної статті стало проведення детального кількісно-якісного аналізу актуальних позицій поширювачів у складі виявлених семантичних типів предикатів-тем, що має сприяти кращому уявленню про ієрархію мовної фіксації знань у процесі розширення досвіду людини.

Як матеріал дослідження використовується вибірка в 400 висловлень, яка складається з 4 суцільних вибірок по 100 висловлень з драматичних текстів XIX–XX століть англійською та українською мовами.

Спираючись на огляд існуючих семантичних класифікацій предикатів, наведений І. П. Сусовим [12, с. 34–43], у досліджуваному матеріалі в позиції теми висловлення ми виокремили семантичні типи предикатів та проаналізували їхню частотність (див. таб. 1).

цього документа загалом, а також до окремої його частини, чи то будь-яким іншим писемним чи усним повідомленням.

Спираючись на загальноприйняте тлумачення надфразної єдності, її можна визначити як «поєднання двох і більше речень, які пов'язані між собою формальними лінгвістичними засобами лексичного чи граматичного характеру й об'єднані спільністю теми, настановою на змістову повноту окремого акту комунікації» [8, с. 13].

Безумовно, що синтаксичний аналіз мовленнєвих ланцюгів не може завершувати виділення надфразної єдності як основної синтаксичної одиниці, бо її можна аналізувати й детальніше для виявлення й опису найрізноманітніших її властивостей. Окрім того, оскільки як окрему синтаксичну одиницю надфразну єдність (порівняно з реченням) стали розглядати зовсім недавно, то лінгвісти, очевидно, ще не вичерпали всіх можливих підходів до цього утворення й не визначили найбільш значущі синтаксичні параметри. У зв'язку із цим і наявна певна фрагментарність похідних одиниць від надфразної єдності. На нашу думку, такі похідні за аналогією з тими, що пропонує Г. Я. Солганик [10], вказуючи на структурно-семантичні відношення між реченнями цієї конструкції, що є її власне синтаксичними параметрами, можна подати такою схемою:

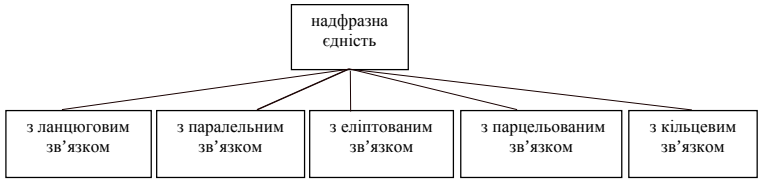

Кілька схематичних ілюстрацій:

Ланцюговий зв'язок: Я підійшов до дверей. На них висів замок. Ключа від замка ніде не було; паралельний зв'язок: Удень ми працюємо. Увечері відпочиваємо. Уночі зазвичай спимо; еліптований зв'язок: До дітей прийшов Дід Мороз. Приніс цілу торбу подарунків; парцельований зв'язок: У двері постукали. Мабуть, сусіди; кільцевий зв'язок: Зійшло сонце. Усе в природі оживає. Щебечуть птахи. Соняшник підняв свою золоту голову... Зійшло сонце; комбінація різних зв'язків: Зійшло сонце. Його проміння освітило верхів'я дерев. Його тепло розлилося по всьому лісі. Сонце зійшло.

Зазвичай у надфразних єдностях трапляється комбінація різних типів зв'язку між компонентами. Наприклад, у надфразній єдності Слова росли із грунту, мов жита. // Добірним зерном колосилась мова. // Вона як хліб. Вона мені свята. // І кров'ю

предків тяжко пурпурова (Л. Костенко) перше і друге речення мають паралельний зв'язок (минулий час присудків), друге і третє речення – ланцюговий займенниковий (мова – вона), третє і четверте – одночасно ланцюговий і паралельний, четверте і п'яте – еліптований зв'язок (вона – пурпурова).

Практика сучасних досліджень сутності синтаксичних одиниць не може обійтися без застосування такого особливого й досить ефективного методу, як лінгвістичне моделювання. Саме модель, якщо вона є адекватною, відтворює структурні чи функційні параметри певного явища із заданим ступенем точності. З огляду на це питання, пов'язані з моделюванням надфразної єдності як однієї з основних синтаксичних одиниць, залишаються актуальними.

Щоправда, лінгвісти пропонували своєрідні образи, структурні схеми складного синтаксичного цілого [1], але частіше моделювали не власне надфразні єдності як конструкти, до яких входить кілька речень, а, найімовірніше, способи об'єднання речень в одне комунікативне ціле. Моделювали характер зв'язку між компонентами відповідної єдності з формальним маркуванням, своєрідні точки опору цих компонентів. Марковані, зокрема, три типи такого зв'язку:

ланцюговий із формулою А – В, В – С, С – Д тощо;

паралельний, реалізований за формулою А – В, С – Д, Е – F тощо;

кільцевий: А – В, С – Д, Е – А [5: 36].

Ланцюговий зв'язок у цьому разі поділяємо на лексичний (*Моя сусідка виховує трьох дітей. Діти здорові, доглянуті й добре вчаться*), займенниковий (*Моя сусідка виховує трьох дітей. Вони здорові, доглянуті й добре вчаться*) і синонімічний (*Моя сусідка виховує трьох дітей. Хлопчики здорові, доглянуті й добре вчаться*). Виділяємо окремо ще й еліптований ланцюговий зв'язок, за якого в наступному реченні лексична ланка, що зв'язує ланцюг, опущена через її очевидність чи через міркування стилістичного або граматичного характеру та парцеляцію. Приклад еліптованого зв'язку: *Моя сусідка виховує трьох дітей. Недавно отримала від держави трикімнатну квартиру замість ... Недавно отримала вона* (*жінка, щаслива мати* тощо).

За парцеляції істотне те, що одна комунікативна одиниця, одне речення може бути розчленоване й подане формально як кілька речень, утворюючи в цьому разі вже іншу комунікативну одиницю – складне синтаксичне ціле. І якщо *Ми не поїхали на риболовлю, тому що пішов дощ* – це речення, то парцельована конструкція *Ми не поїхали на риболовлю. Тому що пішов дощ* формально складається вже із двох речень і є надфразною єдністю.

АННОТАЦИЯ

Цыганкова З.Н. Функции неологизмов в англоязычных романах жанра "чиклит"

Статья посвящена анализу и описанию функций, которые выполняют неологизмы в романах жанра "чиклит". Особое внимание сосредоточено на экспрессивных характеристиках новообразований, которые отображают современный литературный жанр.

Ключевые слова: постфеминизм, неологизм, функции, номинативность, информативность, экспрессивность.

SUMMARY

Tsygankova Z.M. Functions of neologisms in English chick-lit novels

This article deals with the analysis and description of functional peculiarities of neologisms in the chicklit genre. Special attention is paid to expressive characteristics of new words, which describe the modern genre.

Key words: postfeminism, neologism, functions, nominative content, informative content, emotional content.

Н.А. Жихарева
(Горлівка)

УДК 81'367. 32

ВАЛЕНТНІСТЬ ДІЄСЛІВ У ПОЗИЦІЇ ТЕМИ ВИСЛОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМИ XIX-XX СТОЛІТЬ)

Сучасна лінгвістична наука в межах когнітивно-дискурсивної парадигми, зосередженої на особливостях засвоєння та обробки інформації за допомогою мовних знаків, розглядає мову як «когнітивне утворення, яке використовується у комунікативній діяльності і має для цього необхідні одиниці, структури, категорії та механізми» [6, с. 11-12]. Спрямованість лінгвістичних досліджень на дослідження мови як цілісної системи взаємопов'язаних компонентів, на розкриття особливостей організації знань людини та механізмів вербалізації цих знань у процесі спілкування, активна розробка концептуальних основ функціонального, комунікативного, а в перспективі – і когнітивного синтаксису [1; 4; 8; 10] закономірно зумовлює посилення наукового інтересу до повного, інтегрованого вивчення взаємодії мовних одиниць різних рівнів в цілому

Подальшу перспективу досліджень вбачаємо у дослідженні оказіоналізмів в текстах романів постфеміністичного жанру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будагов Р.А. Человек и его язык / Р.А. Будагов. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 430 с.
2. Джейси Чо. Состав и функционирование неологизмов в языке газеты: Дис. … канд. филол. наук.: 10.02.04 / Чо Джейси. – М., 2004. – 260 с.
3. Ефимов А.И. Стилистика русского языка / А.И. Ефимов. – М., 1969. – 260 с.
4. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи / В.Г. Костомаров. – С.Пб.: Изд-во Златоуст, 1999. – 280 с.
5. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика / Н.Б. Мечковская. – М.: Аспект-Пресс, 2000. – 207 с.
6. Ahern C. The time of my life / Cecelia Ahern. – London: Harper, 2012. – 492 p.
7. Bushnell C. One fifth avenue / Candance Bushnell. – London: Abacus, 2008. – 470 p.
8. Keyes M. Anybody out there / Marian Keyes. – London: Penguin Books, 2006. – 595 p.
9. Keyes M. The brightest star in the sky / Marian Keyes. – London: Penguin Books, 2011. – 614 p.
10. Kinsella S. I've got your number / Sophie Kinsella. – London: Bantam Press, 2012. – 284 p.
11. Kinsella S. Mini shopaholic / Sophie Kinsella. – London: Bantam Press, 2010. – 448 p.
12. C. Matthews Summer daydreams / Carole Matthews. – London: Sphere, 2012. – 438 p.
13. Weisberger L. Last night at chateau Marmont / Lauren Weisberger. – London: Harper, 2010. – 424 p.
14. Wolf N. The beauty myth / Naomi Wolf. – New York: Vintage Canada, 1997. – 348 p.

АНОТАЦІЯ

Циганкова З.М. Функції неологізмів у англомовних романах жанру "чикліт"

Стаття присвячена аналізові та описові функцій, які виконують неологізми в романах жанру "чикліт". Особлива увага приділяється експресивним характеристикам новотворів, які відображають сучасний літературний жанр.

Ключові слова: постфемінізм, неологізм, функції, номінативність, інформативність, експресивність.

Якщо тлумачити модель як структурний аналог надфразної єдності, модель як лінгвістичну одиницю, то в образи структурно значущих компонентів цього синтаксичного утворення потрібно переводити за логікою речей передусім відповідні лінгвістичні об'єкти, якими в складному синтаксичному цілому є речення, що входять до нього, і лише потім, якщо в цьому постає потреба, ті відношення й зв'язки, у які ці речення вступають одне з одним. І в цьому плані цілком прийнятна, на нашу думку, концепція побудови структурних моделей синтаксичних одиниць як їхніх образів в аналітичному чи графічному поданні [8, с. 26]. Прийнятні й процедурні аспекти моделювання, які використовують під час побудови структурних моделей і речення, і синтаксичних одиниць докомунікативного рівня.

Структурними компонентами надфразної єдності за визначенням є окремі речення, з яких і побудована відповідна велика синтаксична сполука, речення без будь-яких регламентацій їхнього характеру. І якщо речення як окрему синтаксичну одиницю позначити символом **S** (на відміну від символа Р, що відповідає одній предикативній основі в складному реченні), то найелементарнішою простою структурною моделлю надфразної єдності буде аналітичний вираз **S – S** для складного синтаксичного цілого із двох речень, потім **S – S – S** для складного синтаксичного цілого із трьох самостійних речень, потім **S – S – S – S** тощо. У цьому разі символ безсполучникового зв'язку тут абсолютно доцільний і адекватний характеру семантико-граматичних відношень між компонентами надфразної єдності, тим відношенням, які виявляють себе не в лексичній скріпі, а в самих цих компонентах, у самих реченнях, побудованих, як і частини безсполучникового складного речення, так, що свій зміст і комунікативне призначення повною мірою вони можуть продемонструвати й реалізувати лише разом з усіма іншими реченнями, що ввійшли до складу цієї синтаксичної одиниці.

За аналогією зі структурними схемами, наприклад, складного речення в моделях надфразної єдності можна маркувати й ті відношення, що реалізуються між компонентами цієї синтаксичної одиниці. Тоді модель надфразної єдності мінімальної конструкції можна буде подати такими чотирма аналітичними виразами:

л	п	е	ч
S S	S S	S S	S S

_____; _____; _____; _____ –

у яких символи л, п, е, ч указують відповідно на ланцюговий, паралельний, еліптований і членований (парцеляцію) зв'язок між реченнями аналізованого складного синтаксичного цілого,

наприклад: *Я привітався з Андрієм. Він не захотів відповісти. // Двері зачинені. Вікна закриті. //* ***Лише*** *рік я жив у Києві. Пам'ятаю золотоверхі собори, кручі Дніпра, неповторний Хрещатик. // Презумпція невинуватості.* ***Передусім.***

Що стосується кільцевого зв'язку, то він актуалізується лише в багатокомпонентних надфразних єдностях, які складаються щонайменше із трьох речень, оскільки в двокомпонентних конструкціях цей зв'язок не протиставлений ланцюговому зв'язку через наявність безпосереднього контактування речень з дубльованими фрагментами, а отже, і через відсутність між цими реченнями комунікатів, що обрамлені реченнями з ідентичним лексичним наповненням, як це маємо в першому прикладі, де слова *Андрій* і *він* входять до безпосередньо поєднаних між собою ланок одного ланцюга.

Кільцевий зв'язок реалізується в такій надфразній єдності: *Я першим привітався з Андрієм. Бути ввічливим, мабуть, потрібно завжди. Він, однак, не захотів відповісти.* Тут три речення, і кільцевим зв'язком поєднані між собою перший і третій компоненти відповідної конструкції, що утворюють своєрідну рамку, у середині якої можуть бути вставлені й кілька речень найрізноманітнішого призначення. Модель складного синтаксичного цілого з кільцевим зв'язком мінімальної конструкції може бути побудована за зразком:

к

S S S

Актуалізується й обов'язково маркується в такій моделі лише кільцевий зв'язок. Усе, що в середині кільця, може мати безпосередній стосунок до крайніх компонентів надфразної єдності, може бути пов'язане з ними опосередковано, а може й загалом не співвідноситися з першим і останнім реченнями ні формально, ні змістово, будучи, наприклад, якимсь нагадуванням про деякі події чи явища, засобом привернення особливої уваги до повідомлюваного, просто вставленим реченням тощо.

Отже, моделі надфразних єдностей потрібно будувати передусім як образи певної послідовності комунікатів, що утворюють цю єдність. Маркування ж зв'язку між складниками надфразної єдності потрібно використовувати тоді, коли таке маркування, не ускладнюючи інтерпретацію побудованих моделей, дає більше інформації про модельовану надфразну єдність, до того ж інформації істотної й лінгвістично значущої.

що їхня кількість, процес їхньої появи, способи творення розкривають особливості мови, її стан у певний період часу і менталітет народу. Неологізми виконують три діагностичні функції: індикатор стану мови певного періоду; «лакмусовий папірець» даного періоду; індикатор смаку носіїв мови в даний період.

Вивчення неологізмів значно більшою мірою пов'язане зі зміною суспільства, ніж вивчення інших одиниць мови, оскільки нові слова більшою мірою характеризують епоху, ніж мову. І дійсно, протягом кожного періоду з'являються різні неологізми, які різняться за типом і кількістю. Неологізми допомагають «поставити діагноз» певній епосі, тобто вказати на її основні особливості і охарактеризувати смаки її сучасників. «Смак – це, по суті, ідеал використання мови, який змінюється відповідно до характеру епохи. Смак – складний сплав соціальних вимог і оцінок, а також індивідуальності носія мови, його художніх здібностей, виховання, освіченості» [4, с. 29–32]. Найкращим індикатором мовного смаку певної епохи виступають неологізми.

Аналіз фіксованих неологізмів дає змогу охарактеризувати мову сучасної жінки. Основна кількість нових слів, які вживаються у текстах романів жанру «чикліт», представлена афіксальними прикметниками, які надають гіперболічного значення вихідним лексемам. Мета їхнього вживання – надання додаткової експресії висловлюванням, створення ефекту напруження, перебільшення, що властиве жіночому дискурсу. Такий вибір диктується гендерними особливостями мови жінки. Те саме можна сказати про вживання дієприкметників теперішнього і минулого часу.

Неологізми-іменники не тільки характеризують лексикон сучасної жінки, а й окреслюють сучасний стан англійської мови, виступають «лакмусовим папірцем» лексичних змін початку XXI ст. Так, бурхливий розвиток інформаційних технологій і стрімкий технологічний прогрес стають надбанням повсякденного життя пересічного громадянина. Слід сказати про темпи входження лексичних інновацій зазначеної тематики. Нові слова, які з'явилися впродовж останніх 10 років, крім того, що вони майже втратили свій так званий «ефект новизни», набули широкого поширення і відомі майже кожному. Це можна пояснити тим, що більшість неологізмів, які описують новітні реалії і процеси, популярні серед споживачів/користувачів і легкодоступні. Інші неологізми-іменники є розмовними варіантами вже наявних понять, які зазвичай описують за допомогою синтаксичних конструкцій. Уживання таких слів зумовлене стилістичними інтенціями мовця, що надає додаткової експресії виловлюванню, має значиміший прагматичний ефект.

Candy Grrrl's Hands Up, our ***super-hydrating*** *hand-cream* [8, p. 40]; *Instantly, she resolved to be* ***extra-polite*** [9, p. 238]; *'I want her to be at home', his daughter continued, trying out her* ***extra-whiny*** *voice* [12, p. 58]; *I got up* ***mega-early*** *in order to leave myself hours of calm and collected preparation* [Ibid., p. 47]; *Harry and the girl … were engrossed in their own little adrenaline love fest … each following up the other's description with an* ***overenthusiastic*** *'Me too!'* [6, p. 380]; *Life was all chat but finally realized after my delayed* ***mono-worded*** *answers that I didn't want to talk* [12, p. 411].

Інша група експресивних прикметників представлена розмовними лексичними одиницями зі словотвірними афіксами *-ish* та *-y*. Розмовна лексика, яка використовується в романах, сприяє реалізації принципу діалогічного мовлення, тобто встановлення контакту з читачем, тому вживання такої лексики є засобом стилізації неофіційного, невимушеного, фамільярного спілкування: *Somehow I manage a* ***normal-ish*** *voice – but I can hardly contain myself* [11, p. 144]; *An hour later and my house still looks like a handbag factory, but it looks like a* ***tidy-ish*** *one* [12, p. 167]; *Now, in my current* ***reasonable-ish*** *state I don't now why I would have agreed to that* [6, p. 69]; *«Don't get so* ***stressy****!» I say?* [11, p. 114]; *I suddenly feel so* ***Christmassy*** *I can't help closing my eyes, clenching Minnie's hand* [Ibid., p. 67]; *But this girl, he thought, with her* ***poochy*** *lips turned up at the corners in a manner that was almost obscene* [7, p. 99].

Прикметники у літературі постфеміністичного жанру відіграють особливу роль: саме завдяки їм звичайний текст перетворюється на справді художній і звичайні реалії дійсності набувають нового, ще яскравішого та оригінальнішого, забарвлення.

Серед експресивно забарвлених неологізмів-іменників вирізняємо новотвори зі словотвірним елементом *-fest*, який посилює значення вихідного іменника, наприклад: *I watch Toy story 3 –* ***weepfest,*** *Up –* ***total weepfest*** *– and by midnight I'm on Finding Nemo* [10, p. 343]; *My boss had an inkling I was pregnant – though it was after the holidays and annual* ***gorge-fest*** *had been a wild boar short of a Tudor banquet* [6, p. 5].

Необхідно зазначити, що експресивна функція виявляється домінантною в романах жанру «чикліт». Усі неологізми, крім номінативних, уживаються в текстах із певною стилістичною метою. Можна припустити, що використання неологізмів у текстах романів для надання додаткової експресивності висловлюванням є характектерною особливістю літератури жанру «чикліт».

Наступна функція неологізмів, яку ми розглянемо, – діагностична. Істотна особливість неологізмів полягає в тому,

Наводимо приклад реальної комунікативної ситуації, що створив А. Малишко в такому вірші: «*Зацвітає дике жито // На краю землі, // Де три ночі в бубни било, // Збирано жалі. // Зацвітає синім льоном // Половецька шир, // Свистом, тугою, прокльоном // Повели в ясир. // Зацвітає материнка, // І на ній, на ній // Вигляда мала Маринка: // – Де той буревій? // Льолю, матір'ю пошиту, // Здерли люди злі, // Висне вусом дике жито // На краю землі*» (А. Малишко).

У цій надфразній єдності чотири речення, об'єднані в одне синтаксичне ціле ланцюговим і кільцевим зв'язком. У цьому разі ланцюговий лексичний зв'язок поєднаний з конструктивною ідентичністю перших речень, тобто зі зв'язком паралельним, але це вже неістотно для загальної моделі цього синтаксичного цілого, яка є такою:

$$\frac{\text{к}}{\text{л л}}$$

$$\text{S – S – S – S}$$

У перших трьох реченнях цієї надфразної єдності хрестоматійний вияв ланцюгового лексичного зв'язку з повторенням навіть не лексеми, а словоформи. Явно вираженого зв'язку між третім і четвертим реченнями, який потребує маркування, зв'язку власне лінгвістичного характеру, вказати не можемо, однак четверте речення містить у собі своєрідний рефрен найбільш, мабуть, значущого, як змістово, так і формально, фрагмента першого речення – *… дике жито на краю землі*. Це кільцевий зв'язок між першим і останнім реченнями вірша, що й дає підставу кваліфікувати синтаксичну фігуру, у якій цей вірш поданий, як складне синтаксичне ціле і водночас визначити обсяг і межі відповідного синтаксичного утворення як великої синтаксичної сполуки. Цілком адекватна, на нашу думку, і модель відповідної побудови, відповідної синтаксичної одиниці.

Отже, надфразна єдність як два і більше речень, пов'язаних між собою за змістом і структурно, належить до однієї з основних синтаксичних одиниць. Її похідними дериватами постають синтаксичні утворення з відбиттям між реченнями структурно-семантичних відношень. Модель надфразної єдності є послідовністю речень, що входять до цієї синтаксичної одиниці, із зазначенням зв'язку між ними – ланцюгового, паралельного, еліптованого, парцельованого, чи членованого, та кільцевого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вейхман Г. А. Текст и его синтаксические конституенты / Г. А. Вейхман // Филол. науки. – 1989. – № 4. – С. 80–82.

2. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
3. Касаткин Л. Л. Краткий справочник по современному русскому языку / Л. Л. Касаткин, Е. В. Клобуков, П. А. Лекант. – М. : Высш. шк., 1991. – 383 с.
4. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : моногр. / О. В. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 672 с.
5. Методические указания к изучению курса «Современный русский язык : лингвистический анализ языковых единиц» / уклад. Т. С. Пристайко та ін. – Днепропетровск : РВВ ДНУ, 2003. – 40 с.
6. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій / М. В. Мірченко. – Вид. 2-ге, переробл. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
7. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель) : моногр. / І. С. Попова. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2009. – 432 с.
8. Попова І. С. Фундаментальні категорії синтаксису української мови у формально-граматичному та метамовному аспектах : автореф. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. С. Попова. – Чернівці, 2012. – 40 с.
9. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. В. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.
10. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика / Г. Я. Солганик. – М. : Высш. шк., 1973. – 196 с.

ДЖЕРЕЛА

1. Антологія української поезії : у 4 т. – К. : Вид-во худ. літ., 1958. – Т. 4. – 512 с.
2. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики XX століття / упоряд. Василь Яременко. – К. : Вид-во «Аконіт», 2001. – Кн. IV. – Вид. 2-ге, змін., доопрац., доп. – 800 с.

АНОТАЦІЯ

Попова І. С. Надфразна єдність у синтаксичній системі сучасної української мови

У статті проаналізовано місце надфразної єдності в системі синтаксичних одиниць сучасної української мови. Визначено її статус як однієї з основних синтаксичних одиниць, описано похідні утворення з відбиттям структурно-семантичних відношень між компонентами, розглянуто процедуру моделювання.

тим, що вони спираються на закономірності словотворення, притаманні англійській мові, а також відповідають експресивно-семантичним тенденціям, що постійно оновлюють лексичні одиниці, які втрачають свою виразність у процесі мовлення.

Компресивно-інформативні неологізми-дієслова є найменш чисельною групою і мають загалом негативні значення: *She'd drunk too much at dinner and had come over all emotional and* ***drunk-dialled*** *Father* [6, p. 462]; *They each reflectively* ***fake-smiled*** [13, p. 301]. Уживання негативно-оцінних дієслів у романах постфеміністичного жанру видається невипадковим, оскільки неологізми, як особливі лексичні одиниці, мають справляти додатковий стилістичний ефект на реципієнта. Отже, автори романів акцентують увагу читача на певних ситуаціях і діях, які відбуваються в текстах.

Компресивно-інформативні неологізми дозволяють у стислій формі виразити ємні поняття, що служить економії мовних засобів. Ще однією особливістю таких слів є експресивність, породжувана компресивністю, інакше кажучи, вони комунікативно ефектні.

Експресивність як семантична категорія і експресія як функціональна категорія характеризуються в межах антропологічної парадигми. Вони завжди орієнтовані на людину, її емоційно-психічну та кваліфікативну сферу мовленнєво-мисленнєвої діяльності і сигналізують про інтенції суб'єкта мовлення, передають його ставлення до позначуваного та впливають на адресата силою почуттів та афективних станів.

На думку А. І. Єфімова, неологізм – це поняття стилістичне, експресивне [3, с. 58]. Проте експресивність неологізмів відрізняється від експресивності стилістичних прийомів тим, що стилістичний прийом привертає увагу читача своєю образністю, а неологізм – своєю «незвичністю», «новизною».

Нові слова також з'являються через потребу в нових емоційно-експресивних позначеннях незвичних явищ. Уживання і створення нових слів із метою вираження або посилення експресивності особливо характерне для художніх творів. Стилістично марковані неологізми справляють вплив на читача.

Уживання неологізмів із метою посилення експресивності ілюструють афіксальні неологізми-прикметники. Серед цієї групи слів вирізняємо негативно-оцінні і позитивно-оцінні. Афікси, які беруть участь у творенні експресивно забарвлених прикметників, представлені префіксами, що походять із класичних мов (*extra-, super-, mega-, over-, micro-, mono-* тощо) і надають гіперболічного значення вихідним оцінним прикметникам, наприклад: *Just that I know it's* ***super-crazy*** *today, and I think you're doing an amazing job handling it all* [13, p. 280]; *I'd been moisturizing regularly with*

meatheads with saucer-like pupils, and ***trashy-looking*** *girls necking vodka straight from the bottle* [8, p. 60]; *… a* ***haggard-looking*** *woman with dark circles round her eyes stares back at me* [13, p. 359], де зазначені неологізми негативно характеризують людину, але лише натякають на наявність певної ознаки, мають відтінок вихідного значення. Таке вживання, на нашу думку, зумовлене лояльністю героїнь, вони не хочуть давати прямі, категоричні характеристики людям: *He bounded off the bed and stalked,* ***rigid-necked,*** *from the room to nurse his grievance in his basket* [9, p. 447]; *When he and his three big-haired,* ***craggy-faced, liver-damaged*** *compadres left for Germany, she'd be very grateful* [Ibid., p. 35]; *… he took up with the fragrant,* ***large-bosomed*** *Kati* [Ibid., p. 448]. У цих прикладах неологізми несуть негативну оцінку*: rigid-necked* позначає біль, *craggy-faced, large-bosomed* – зовнішність, *liver-damaged* – здоров'я.

Позитивно-оцінні дієприкметники описують зовнішність людини, надають гіперболічного оцінного значення вихідному поняттю або просто позитивно характеризують предмет: *I turn to see a* ***bubbly-looking*** *girl with a pink scarf tied in her hair* [10, p. 254], тут *bubbly-looking* надає позитивну оцінку зовнішності людини; *a nanny in a* ***progressive-thinking*** *family in Vancouver* [9, p. 23], де *progressive-thinking* позитивно характеризує описуваний предмет; *'Hey you know, Anna, thanks, man, for that Candy Grrrl big hair mousse,' Shake said, It's the gear.* ***Volumetastic*** [8, p. 180]; *she was more in thrall to that glittering,* ***celebtastic*** *world than she'd realized* [Ibid., p. 28]. Останні два приклади надають гіперболічного позитивного значення позначуваним поняттям.

Серед компресивно-інформативних неологізмів виокремлюємо іменники, які здебільшого представлені телескопізмами і холофразами, наприклад: *Were you in an* ***infomercial,*** *by any chance?* [6, p. 256]; *I looked him up and down, disgusted. You have* ***moobs*** [Ibid., p. 167]; *Oh my God, Poppy, are you turning into a* ***bridezilla*** *at last?* [10, p. 302]; *I'll help. I'll be a* ***bridesmaidzilla*** [Ibid., p. 302]; *'A singing telegram?' asks the man in steel glasses suspiciously. 'Like a* ***Gorillagram****?'* [11, p. 25]. Зазначені неологізми, завдяки своїй ємній структурі, передають значення понять, які раніше виражалися синтаксично. Отже, нові слова-іменники виконують декілька функцій, по-перше, вони називають нові поняття, яких раніше не існувало, по-друге, роблять це у своєрідній стислій формі, виконуючи компресійно-інформаційну функцію, по-третє, завдяки незвичності своєї форми, мають певне стилістичне забарвлення.

Інтенсивне зростання корпусу телескопізмів і складних слів синтаксичного типу в сучасній англійській мові обумовлене

Ключові слова*:* основні синтаксичні одиниці, похідні синтаксичні одиниці, надфразна єдність, модель.

АННОТАЦИЯ

Попова И. С. Сверхфразовое единство в системе современного украинского языка

В статье анализируется место сверхфразового единства в системе синтаксических единиц современного украинского языка. Определён его статус как одной из основных синтаксических единиц, описаны производные образования с отображением структурно-семантических отношений между компонентами, рассмотрена процедура моделирования.

Ключевые слова*:* основные синтаксические единицы, производные синтаксические единицы, сферхфразовое единство, модель.

SUMMARY

Popova I. S. Supraphrasal unity in the system of Modern Ukrainian

The place of supraphrasal unity in the system of syntactic units of Modern Ukrainian is analyzed in the article. Its status as one of the main syntactic units is determined. Derivatives formation with the reflection of structural and semantic relations between the components and the process of modeling them are described.

Key words: basic syntactic units, derived syntactic units, supraphrasal unity, model.

Л.В. Сидельникова
(Київ)

УДК 811.133.(003.22+003.32)»08/20»

ФОНОГРАФІЧНИЙ ТА ІДЕОГРАФІЧНИЙ РОЗВИТОК ТРИЛІТЕРНИХ ГРАФІЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ФРАНЦУЗЬКОГО ПИСЬМА IX – XVIII СТОЛІТЬ

Наукове обґрунтування специфіки функціонування літерних знаків французького письма має довготривалу історію, яка відображена у роботах вітчизняних [4, 5, 6, 7, 8, 9], російських [1, 2, 3] та зарубіжних [10, 11, 12] учених. Ці дослідження узагальнюють відомості про розвиток французького письма, дають ґрунтовну лінгвістичну інформацію про структуру та особливості функціонування французької системи письма. Зазначені розвідки призвели до нагромадження значної кількості підходів і напрямів до вивчення літерного знака, що ускладнило

усвідомлення способів функціонування мови, історії її зародження, а також механізмів переходу одних графічних форм у інші.

З огляду на те, що фонографія та ідеографія не тільки співіснують у різних системах письма в тій чи іншій пропорціях, але й вибудовуються в певну стадіально-історичну послідовність, постає необхідність у вивченні основних тенденцій еволюції літерних знаків французького письма, одночасно враховуючи фонографічний та ідеографічний аспекти.

Незважаючи на те, що в романістиці існує значний досвід вивчення співвідношення фонетичної будови з графічною або орфографічною системами французької мови [4, 5, 6, 7, 9], опису особливостей графічних знаків французької мови в синтаксичній, ритмомелодичній і змістовій будові тексту [2, 8], дослідження в галузі теорії та практики французького письма займають пріоритетні позиції. Проте всі зазначені вище науковці зосереджували свій дослідницький вектор на вивченні особливостей функціонування одного з видів письма, як правило фонографічного. Однак сучасній французькій мові притаманне поєднання різних типів письма. Разом із тим спостерігається тенденція до укорінення саме ідеографічних елементів, які перетворюються на граматичні або лексичні морфограми та логограми, тому в сучасній романістиці сформувався новий лінгвістичний підхід, який передбачає поєднання фонографічного й ідеографічного аспектів.

Актуальність представленого дослідження визначається оновленим підходом до вирішення питань виникнення та розвитку графіки й орфографії французької писемної мови, необхідністю визначення функціонального навантаження літерних знаків та їх детальної класифікації. Актуальність теми роботи також зумовлена відсутністю опису еволюції системи літерних знаків французького письма IX–XVIII століть у фонографічному та ідеографічному аспектах.

Метою роботи є встановлення еволюції трилітерних графічних знаків французької графіки IX–XVIII століть з позиції фонографії та ідеографії.

Об'єктом дослідження виступають літерні знаки французької писемної мови, що складаються з трьох літер. Предметом дослідження є еволюція системи трилітерних графічних знаків французького письма IX–XVIII століть у фонографічному та ідеографічному аспектах.

Матеріалом дослідження є писемні пам'ятки та літературні тексти французьких авторів IX–XVIII ст. (понад 70 першоджерел), а також різноманітні словники французької мови.

might be a sign that high-earning individuals in the financial world could bond together to form their own kind of ***uber-government****, with influence over the policies of other countries* [Ibid., p. 346]; *Are you advocating* ***workaholicism****?* [6, p. 59].

Через пропаганду зовнішності по телебаченню та в інших ЗМІ і в рекламі, сьогодні, як ніколи дотепер, показують, якими ми маємо бути: реклама в жіночих журналах повністю присвячена одягу, парфумам, косметичним засобам, послугам пластичної хірургії. На думку Н. Волф, «ми живемо в епоху «порнографії краси», що вперше в історії штучно пов'язує модифіковану красу із сексуальністю» [14, p. 68]. Сучасні жінки переймаються питаннями гарної зовнішності, тому природним явищем стала фіксація нових слів на позначення косметичних засобів і зовнішності: *There was Pack Your Bags (a cooling gel to zap puffiness and under-eye bags) … and Iron Out The Kinks (a whipped-mousse* ***wrinkle-killer****)* [8, p. 294]; *We reckoned he practiced chemical peels and* ***restylane*** *injections on himself* [Ibid., p. 334]; зовнішнього вигляду, наприклад: I'm not really a ***shower sober*** [13, p. 344]; *'A peacock', she suggested. 'A fashion victim? A fop? A* ***banty-cock****?* [256, p. 127]; *She didn't frown, didn't smile too largely, her forehead rarely crumpled, just like her* ***Botoxed*** *mother* [6, p. 317].

Важливою функцією, яку виконують неологізми в текстах, уважаємо компресивно-інформативну. Інформативна функція полягає в передачі точної і конкретної інформації. Компресивність виявляється у мовній економії, а інформативність – у намаганні надати більший обсяг інформації. Саме тому деякі дослідники об'єднують ці два поняття в одне – «компресивно-інформативна функція» [2, с. 49]. Отже, складне слово виражає певне поняття однією словоформою, виконує компресійну функцію і водночас надає точну інформацію. В такому слові інформація ніби концентрується.

Більшість компресивно-інформативних неологізмів у текстах романів представлені складними дієприкметниками теперішнього і минулого часів, ми поділили їх на позитивно-оцінні й негативно-оцінні.

Кількість негативно-оцінних дієприкметників перевищує відповідний показник позитивно-оцінних у чотири рази. У більшості випадків уживання негативно-оцінних дієприкметників зумовлене стилістичними інтенціями автора, вони слугують засобом створення іронічного ефекту висловлення. Можна висунути припущення про те, що негативно-оцінні дієприкметники вживаються для опису предметів і ситуацій, які є неприємними для героїнь або з яких вони глузують, наприклад: *… the eye of the* ***disconsolate-looking*** *barman* [10, p. 283]; *But all I saw lots of shouty*

сучасних технологій сприяє появі великої кількості нових слів, які активно вживаються носіями мови у повсякденному житті. Сучасна жінка також намагається «тримати руку на пульсі», користується перевагами технологічного прогресу, найменування якого, природно, з'являються у її мовленні, наприклад: *I won't admit I* ***Googled'*** *green worthy present recycle environment lentils giftwrap* [11, p. 10]; *I* ***google*** *at the pages in amazement* [Ibid., p. 85]; *Annalise had* ***Googled*** *emerald rings* [10, p. 58]; *Yes!* ***Google*** *him!* [9, p. 371]; *Minnie is doing Play-Doh and I'm idly* ***eBayin*****g** [11, p. 106]; *She still* ***Skypes*** *me every day from Boston for calculus and Mandarin practice* [Ibid., p. 108]; *Nowadays, anyone who committed the crime of trying to do something with her life became a victim of* ***Internet bullying*** [7, p. 331]; *The headline read:* ***INTERNET MOGULETTE*** *AND CORPORATE MEDIA SLUT MINDY GOOCH ASSUALTS WORLD WITH MUSINGS* [Ibid., p. 92]; *I feel as if I've been pitched straight into some* ***fly-on-the-wall documentary*** [10, p. 106]; *Reality TV,* ***blogging****, commentators, it's the culture of the parasite* [Ibid., p. 96].

Перенасичення різноманітними товарами і його наслідки спричинили появу нових слів на позначення споживчих уподобань людей. Жінки складають найбільшу групу споживачів товарів і послуг, тому природним стало вживання лексики цієї тематики в романах, наприклад: *Minnie could turn into a* ***shopaholic*** *herself ?* [11, p. 261]; *Tom and I have taken the decision to be* ***zero-consumers*** [Ibid., p. 114]; *and she got on her high horse and said why should she support* ***throwaway consumerism*** *just for one night?* [Ibid., p. 293–294]; *Or maybe I was* ***sleep-shopping!*** [Ibid., p. 161].

Цікавим є той факт, що в літературних творах постфемінізму виступають як неологізми на позначення нав'язливого захоплення покупками (*sleep-shopping, shopaholic*), так і слова на позначення негативного ставлення до споживання (*zero-consumer, throwaway consumerism*). З наведених прикладів можна припустити, що жінки розуміють свої «недоліки» і деякою мірою засуджують їх.

Відносно новим, але вже достатньо «модним» стало захоплення екологічно чистою продукцією, і сучасна жінка не є винятком: *It's prototype from his new* ***eco-couture*** *collection* [Ibid., p. 317]; *She was wearing penny loafers, a navy* ***eco-cashmere*** *cardigan that she might have stolen from her husband* [9, p. 233].

Ще одна група неологізмів-номінативів представлена словами суспільно-економічної тематики, вони ілюструють поняття, які є невід'ємними реаліями сучасного життя. Фактично всі неологізми цієї тематичної групи мають спільну сему 'успіх, успішне життя': *A rich* ***hedge-funder****, I would imagine* [7, p. 14]; *It*

Фонографічний інвентар французької мови у різні періоди її розвитку нараховував значну кількість графем, які містили у своєму складі сполучення трьох літер, які передавали особливі голосні та приголосні звуки – триграфи. Встановимо основні трилітерні графічні комплекси і розглянемо їхні еволюційні зміни та особливості функціонування у різні періоди розвитку французької мови.

Як відомо, однією з основних фонетичних змін, які відбувалися у старофранцузькій мові, була назалізація голосних. Цей процес також сприяв появі певної кількості графем із сполученням трьох літер, що передавали назалізовані дифтонги. Таким чином, триграф **ain** виступав графічним еквівалентом дифтонга **[aĩ]**, який наприкінці XIII ст. розвинувся у **[ɛi]**, а з часом у назальний звук **[ɛ̃]**. Наприклад: *fr**ain**dre* > від лат. *fr**an**gere*, *m**ain*** > від лат. *m**an**us*, *s**ain**ement* > від лат. *s**an**ctus*, *dem**ain**e* > від нар. лат. *dem**an**ium*, *m**ain**e* > від нар. лат. *m**an**ere*. Отже, триграф **ain** бере свій початок від звука **[a]** народної латини, який перебував перед носовим приголосним. У середньофранцузький період графема **ain** перед наступною приголосною почала передавати назальний дифтонг **[ɛ̃i]**, зберігаючи при цьому стару графічну форму, наприклад: *pl**ain***, *v**ain**cu*, *s**ain***, *p**ain***, *m**ain*** тощо. З кінця XVI ст. трилітерний комплекс **ain** перед приголосною відображає носовий звук **[ɛ̃]**.

Триграф **ayn** був притаманний написанням середньофранцузького періоду та фіксував назальний дифтонг **[ɛ̃i]**, а отже, виступав графічним синонімом сполучення **ain**. Наприклад у слові *dem**ayn***.

Трилітерний комплекс **ein** передавав на письмі старофранцузький назалізований дифтонг **[ɛ̃i]**. Наведемо декілька прикладів: *u**ein**tre* > від лат. *v**in**cere*, *s**ein**t* > від лат. *s**an**ctus*. У середньофранцузький період триграф **ein** фіксував назальний дифтонг **[ɛ̃i]** у таких словах, як *ens**ein**gne*, *terr**ein*** та інших. Разом із тим, зауважимо, що у французькій мові XIV–XV ст. графеми **ain** та **ein** почали промовлятися однаково як **[ɛ̃i]**, що у свою чергу спричинило появу різних графічних форм: *pl**ein** / pl**ain***, ***ain**si* / *ein**si*** тощо. У ранньофранцузький період (XVI ст.) назалізований дифтонг **[ɛ̃i]** зазнав монофтонгізації і трансформувався у суто носовий звук **[ɛ̃]**, але за традицією він продовжує фіксуватися триграфом **ein** (*s**ein***, *p**ein**ture*, *c**ein**ture*, *restr**ein**dre*).

Триграф **eau** був графічним аналогом старофранцузького трифтонга **[eau (eaw)]**. Наведемо декілька прикладів написань із представленим сполученням літер: ***b**eau*** > від лат. ***b**ellum*, *h**eau**me*** > від франс. ***h**elm*, *c**eau**s*** > від лат. *ecce+ iste*, *tonn**el** **(eau)*** > від нар. лат. *tunna*. Як засвідчили приклади, триграф **eau** був фонограмою, оскільки передавав відповідний трифтонг,

який виник за рахунок вокалізації ***l*** у старофранцузькій мові, а також і морфограмою, оскільки фіксував множину різних частин мови, що, як правило, в однині мали закінчення **-el**. Зауважимо, що зазначений звук був єдиним трифтонгом, який не зазнав стягнення у середньофранцузький період. Таким чином, у французькій мові XIV–XV ст. сполучення трьох літер **eau** продовжувало фіксувати відповідний трифтонг, а отже, й зберігало певним чином фонетичні написання слів, наприклад: *man**teau*** > від лат. *man**tel**lum*, *peau**l*** > від лат. *pel**lis**, s**eau*** > від нар. лат. *si**tel**lus*, *nouveau**t**é* > від лат. *nov**el**lus*. В епоху Відродження трилітерний комплекс **eau** перетворився на дифтонг **[eo]**, зберігаючи свою графічну форму. Наприкінці XVIII ст. у новофранцузькій мові дифтонг **[eo]**, результат стягнення трифтонга **[eau]** ,трансформувався у закритий звук **[o̯]**. Водночас зауважимо, що протягом XVII–XVIII ст. ще спостерігалося певне коливання у його вимові. Проте графічна форма слів залишалася незмінною, отже, на графічному рівні зазначені вище фонетичні зміни не знайшли свого відображення.

У процесі аналізу особливостей фонографіки старофранцузької мови нами було виявлено незначну кількість написань із сполученням літер **eue.** Як відомо, у старофранцузькій мові не було трифтонга, який би міг передаватися на письмі за допомогою зазначеної графеми. Отже, ми робимо припущення, що в цьому випадку, за аналогією з графемами **eu** та **ue**, сполучення літер **eue** могло відображати новий відкритий звук **[ö]**, наприклад у слові ***queue***. Триграф **eue** зустрічається й у ранньофранцузькій графіці, де він фіксував звук **[ö]**: *f**eue**ille* або певною мірою відтворював звук **[u]**: *d**eue**ment*. З новофранцузького періоду триграф **eue** фіксує лабіалізований звук **[ö]** у таких словах, як *l**ieues**, q**ueue***. Він також відображає графічну форму жіночого роду дієприкметника минулого часу дієслова *avoir*.

Літерне сполучення **iau** було графічним аналогом старофранцузького трифтонга **[eau (eaw)]**, який виник як результат процесу ***e, i + l***. Застосування графеми **iau** для передачі трифтонга **[eau (eaw)]** було дуже поширеним явищем у старофранцузькій мові, про що свідчить значна кількість написань, наприклад: *b**iau**t**é* > від лат. *b**el**lum*, *i**au**z*** > від лат. *oc**ul**um*, *h**eau**me*** > від франс. *h**el**m*. У французькій графіці XIV–XV ст. графема **iau** була у графічній формі іменника *b**eaut**é* та його похідних.

Сполучення літер **ien** фіксувало відповідний старофранцузький назалізований дифтонг **[iɛ̃]** у таких словах, як: ***bien*** > від лат. ***bene***, ***rien*** > від лат. *rem* тощо. У середньофранцузький період дифтонг **[iɛ̃]** зазнав впливу йоту і почав промовлятися як **[jɛ̃]** у результаті

Під час вивчення нових слів контекст виявляється важливим із двох причин: значення нових слів багатьом не знайомі, тому лише за допомогою контексту можна здогадатися про їхнє значення; для нових слів характерна «нестабільність семантики і дифузність слововживання» [5, с. 147]. Контекст визначає і закріплює значення й вживання нових слів. Іншими словами, під час дослідження неологізмів слід використовувати функціональний підхід.

Функціональний підхід відіграє важливу роль у вивченні змін словникового складу. Людський фактор виступає центральним поняттям функціонального мовознавства. При дослідженні нових слів у функціональному аспекті слід зважати на два види соціальної варіативності мови: стратифікаційну варіативність і ситуативну. Інакше кажучи, важливо, «хто» і «де» вживає слово. В нашому дослідженні ми розглядаємо вживання неологізмів сучасними англійськими жінками у повсякденному спілкуванні, що знайшло своє відображення на сторінках романів жанру «чикліт».

Для ширшої картини ми детально розглянемо, в який спосіб нові слова виконують різні функції.

Перш за все, вирізняємо номінативну функцію, яка є основною для всіх лексичних одиниць, у тому числі неологізмів. Нові слова з'являються для того, щоб називати нові предмети і поняття або перейменовувати вже наявні.

Кількість номінативних неологізмів у романах жанру «чикліт» менша порівняно з іншими групами. Серед фіксованих неологізмів-номінативів виокремлюємо кілька тематичних груп:

1) неологізми на позначення новітніх технологій і явищ, які з ними пов'язані*: to text, google, eBay, skype, blog, reality TV, 3-D projection, fly-on-the-wall documentary, Internet bullying, Internet mogulette*;

2) неологізми на позначення споживчих уподобань: *shopaholic, zero-consumer, throwaway consumerism, sleep-shopping;*

3) неологізми суспільно-економічної тематики: *hedge-funder, workaholicism, uber-government*;

4) неологізми, які характеризують людину: *carb-phobic, fashion-forward, ego-wise, banty-cock*;

5) неологізми на позначення косметичних засобів або зовнішнього вигляду людини: *wrinkle-killer, restylane injection, shower sober;*

6) неологізми на позначення екологічно чистої продукції: *eco-cashmere, eco-couture.*

Поділ неологізмів-номінативів на такі тематичні групи зумовлений відносно вузькою тематикою романів постфеміністичного жанру. Так, бурхливий розвиток

which personality-oriented technologies of career-oriented teaching of the German language are realized.

Key words: career-oriented school, career-oriented teaching, specialized in economics, integrated course, teaching technologies, communicative competence, cooperative teaching, project activity, profession-oriented role play, language portfolio of a student.

З.М. Циганкова
(Київ)

УДК 811.11:81

ФУНКЦІЇ НЕОЛОГІЗМІВ У АНГЛОМОВНИХ РОМАНАХ ЖАНРУ «ЧИКЛІТ»

Важливим аспектом для нашого дослідження вважаємо визначення функцій, які виконують нові слова в романах жанру «чикліт», оскільки вживання певного неологізму завжди зумовлене певною метою.

Актуальність розвідки полягає в тому, що на даний момент немає праць, присвячених функціям лексичних інновацій в романах жанру «чикліт». Дослідженню нової лексики присвячено багато робіт, проте дотепер не виявлено функціональні особливості неологізмів саме на матеріалі літератури постфеміністичного жанру.

Мета нашої розвідки передбачає, по-перше, визначення основних функцій новотворів, по-друге, розгляд тематичної належності досліджуваних одиниць, по-третє, характеристику особливостей вживання іншомовних одиниць авторами романів постфеміністичного жанру.

Дослідження нових слів у функціональному аспекті вимагає звернення до тексту. Окреме слово як таке не має жодної комунікативності, вона виявляється лише у мовленні, в тексті. Слід зазначити, що текст – це такий об'єкт дослідження, який, з одного боку, звернений до літературознавства, а з іншого – до мовознавства, оскільки саме мовні засоби забезпечують наявність його основних характеристик: зв'язності, цілісності, повноти, закінченості, загальної модальності тощо. Цей зв'язок може мати не лише лінійний, але й глобальний характер, що виражає одну з основних категорій тексту – його когерентність.

На думку Р. О. Будагова, «нові значення слова більшою мірою потребують «милиць контексту», аніж старі значення. Але відповідно до того, як нові значення стають надбанням літературної мови, їхня залежність від контексту, власне, зменшується» [1, с. 279].

переходу нескладового і у голосний **j**. Проте графічний образ слів не змінювався.

Згідно з наданими нижче прикладами, сполучення літер **ieu**, як і проаналізована вище графема **eue** за аналогією із дволітерними комплексами **eu** та **ue**, на нашу думку, мало на меті графічне відтворення нового для старофранцузької мови звука **[ö]**: ***mieu**z* > від лат. ***meli**us*, ***sieu**s* > від лат. ***sol**um*, ***lieu**s* > від лат. *loc**um***. У більшості випадків поява триграфа **ieu** зумовлена однією з основних фонетичних змін у системі вокалізму старофранцузької мови – вокалізацією **l**.

Аналіз графіки середньофранцузького періоду виявив незначну кількість написань із графічним комплексом **œu**, у якому літери о та е зливалися у лігатуру œ. Графема **œu** відображала **лабіалізований звук [ö]**: ***oeu**vre* > від лат. ***o**pera*, ***oeu**f* > від лат. ***o**vum*, ***moeur**s* > від лат. ***mo**res*.

Варто зауважити, що злите написання графеми œ було властиво винятково графічній манері E. Deschamps. Інші автори використовували роздільне написання зазначеного ГК. З ранньофранцузького періоду триграф œu, що фіксує **лабіалізований звук [ö]**, ширше проникає у графічну систему, і кількість таких написань значно зростає.

У ході аналізу літературних творів середньовічних поетів нами було виявлено сполучення літер **oin**, яке у старофранцузькій мові відображало назалізований дифтонг **[oĩ]**, наприклад: ***poin**dre* > від лат. ***p**ungere*, ***empoin**cture* > від лат. ***impungere***, ***coin**tise*, ***coin**gnier* > від лат. ***cunem***, ***join**ture* > від лат. ***junctura***. У французькій мові XIV–XV ст. триграф **oin** почав фіксувати назальний дифтонг **[oɛ̃]**, у той час як його графічна форма залишалася незмінною, наприклад: ***loin**tain*, ***poin**t*, ***moin**s* тощо. З кінця новофранцузького періоду у зв'язку з модифікацією дифтонга **[üe (we)]** напівголосний звук **[wɛ̃]** представлений, ГК, почав промовлятися як **[wɛ]**. Тобто не як окремий звук, а як комбінація двох самостійних звуків **[w]** і **[ɛ]**, при цьому графіка слів не фіксує нові фонетичні перетворення.

Триграф **ueu** у ранньостарофранцузьких текстах фіксував трифтонг **[ueu]**, який виник у процесі дифтонгізації відкритого **[œ]** у відкритому складі та вокалізації **l**. У французькій мові XI–XIII ст. він зазнав стягнення у монофтонг **[ö]**. Наприклад: ***nueue*** > від лат. ***no**dare*, ***crueu**s* > від лат. ***cru**delem*. У графіці середньофранцузької та ранньофранцузької мов також була незначна кількість подібних написань, наприклад: ***cueu**r* > від лат. ***co**r*, ***recueu**lt* > від лат. *recolligere*, ***cueu**vrir* > від лат. *cooperire* та інші.

У ході аналізу трилітерних комплексів, що передавали назалізовані дифтонги, було виявлено незначну кількість

написань з графемою **uen**, яка передавала дифтонг **[uɶ̃]**, зокрема у словах ***b**uen* та ***s**uen*. Певно, цей дифтонг почав зникати з ужитку. Варто зазначити, що у середньофранцузькій графіці триграф **uen** повністю зник і на його місці з'явився назальний звук **[õ]**.

Трилітерне сполучення **uin** було графічним відповідником останнього назалізованого дифтонга **[üĩ]** старофранцузької мови. Невелика кількість написань підтверджує, що застосування графеми **uin** не було характерним явищем для старофранцузької графіки. Наприклад, ***d**uins*, ***p**uinz*, ***j**uindre*, ***suspeciun***, ***bus**uin*. У середньофранцузькій мові дифтонг **[üĩ]** розвинувся у дифтонг **[uɛ̃]**, який фіксувався вже відомою старофранцузькій мові графемою **uin**. Таким чином, ми констатуємо, що французька графічна система зберігає історичні або традиційні написання.

Поєднання літер **u n g** у єдиний графічний комплекс започаткувало графічну традицію середньофранцузької та ранньофранцузької мов. Воно передавало на письмі назалізований звук **[ŭ]** у середньофранцузькій мові та носовий **[ɶ̃]** з ранньофранцузького періоду.

Сполучення трьох літер **yau** існувало винятково у текстах середньофранцузького періоду і виступало графічним синонімом графеми **iau**. Вона передавала трифтонг **[eau (eaw)]**, зокрема у слові ***yaue*** та його похідних. Комплекс літер **yeu** було виявлено у написанні слова *yeux* у французькій графіці XIV–XVIII ст.

Трилітерні графічні комплекси, до складу яких входили три літери (триграфи), що відображали на письмі приголосні звуки, не були чисельними у графічній традиції французької мови. Вони, як правило, тільки розширювали парадигму представлених вище графем. Представимо їх.

У ході дослідження текстів середньофранцузького періоду нами було виявлено триграф cqu, який відбивав вимову задньоязикового проривного **[k]**: *ave**cque*** > від нар. лат. *apud hoc*, *donc**que*** > від лат. *dunce*, *onc**que*** > від лат. *unquam*, *acq**uer**ir*** > від нар. лат. ***acqu**aerere*, *grec**que*** > від нар. лат. *graecus*, ***acqu**itter* > від лат. *a* + ***qu**itare* та інші. **Оскільки наведені приклади слів не пояснювались етимологічним принципом, але були систематичними у середньофранцузькій графічній системі, можна стверджувати, що застосування у цьому випадку триграфа cqu мало на меті відтворити вимову** проривного **[k]** та створити особливу графічну форму слів. **У текстах ранньофранцузьких авторів ми натрапили на значну кількість написань із аналізованим вище триграфом, які графічно відбивали прикметникову флексію -*que*,** наприклад, *anti**cque**, theori**cque**, practi**cque**, mathemati**cque**, magnifi**cque*** та інші. Водночас ГК **cqu** застосовувався у графіці XVI ст. у середині

АНОТАЦІЯ

Чобітько В.І. Навчання іноземних мов у профільній школі з використання інноваційних технологій

У статті розглядається проблема засобів профільного навчання іноземної мови і використання новітніх технологій з цією метою. Автор статті зосереджує увагу на формуванні міжкультурної німецькомовної комунікативної компетентності учнів профільних економічних класів. Стаття містить опис навчально-методичного комплексу, в якому реалізуються особистісно орієнтовані технології профільного навчання німецької мови.

Ключові слова: профільна школа, профільне навчання, економічний профіль, інтегрований курс, технологія навчання, комунікативна компетентність, навчання у співробітництві, проектна діяльність, професійно орієнтована рольова гра, Мовне портфоліо учня.

АННОТАЦИЯ

Чобитько В.И. Обучение иностранным языкам в профильной школе с использыванием инновационных технологий

В статье рассматривается проблема средств профильного обучения иностранному языку, а также использование с этой целью современных инновационных технологий. Автор статьи сосредотачивает своё внимание на формировании межкультурной немецкоязычной коммуникативной компетентности учащихся профильных экономических классов. Статья содержит описание учебно-методического комплекса, в котором реализуются личностно ориентированные технологии профильного обучения немецкому языку.

Ключевые слова: профильная школа, профильное обучение, экономический профиль, интегрированный курс, технология обучения, коммуникативная компетентность, обучение в сотрудничестве, проектная деятельность, профессионально ориентированная ролевая игра, Языковое портфолио ученика.

SUMMARY

Tchobitko V. I. Foreign language teaching and the use of innovative technologies in a career-oriented school

The article deals with the problem of the usage of cooperative teaching of a foreign language and also the use of the modern innovating technologies with this aim. The author of the article focuses his attention on the formation of the intercultural German speaking communicative competence of the students of the profile economic classes. The article reveals the description of the course design in

4. Жулкевська В. О. Від лінгвістичної компетенції до фахової комунікації у процесі викладання іноземної мови / В. О. Жулевська, Г. М. Царик // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної: матеріали Сьомої міжнародної наук.-практ. конф. / за ред. В. К. Зернової. – Ч. 1. – Полтава, 2008. – С. 207-214.
5. Зєня Л. Я. Навчання німецької мови учнів старших класів економічного профілю / Л. Я. Зєня, В. І. Чобітько // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С. 23-28.
6. Зєня Л. Я. Структура і зміст профільного навчання німецької мови у старшій школі (на прикладі економічного профілю) / Л. Я. Зєня, В. І. Чобітько // Парадигми сучасної педагогіки : матеріали наук. конф. / за ред. О. Бочарової (відпв. ред.), М. Цотич, В. Теркулова. – Горлівка: Вид-во ГДПІІМ, 2010. – С. 93-110.
7. Зєня Л. Я. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи: моногр. / Л. Я. Зєня. – Горлівка: Вид-во ГДПІІМ, 2011. – 436 с.
8. Зєня Л. Я. Формування німецькомовної комунікативної компетенції в учнів старших класів економічного профілю з використанням технології "Навчання у співробітництві" / Л. Я. Зєня, В. І. Чобітько // Іноземні мови. – 2008. – № 1. – С. 8-15.
9. Концепція профільного навчання в старшій школі (Нова редакція) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2009. – № 28-29. – С. 57-64.
10. Конспект лекцій з дисципліни «Методика проведення рольових та ділових ігор у навчанні іноземних мов» для курсів підвищення методичної та педагогічної кваліфікації викладачів іноземних мов / О. Б. Тарнопольський. – Дніпропетровськ: Видавництво ДУЕП. – 2003. – 28 с.
11. Ніколаєнко С. М. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості. Мовна політика / С. М. Ніколаєнко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2007. – № 4. – С. 4-5.
12. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2-3. – С. 3-11.
13. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева / Под ред. Е. С. Полат. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – С. 27.

слів, як правило, у дієсловах, наприклад: ***mocquer***, ***invocquer***, ***picquer***. Отже, цей графічний засіб став визначальною рисою французької графіки епохи Відродження, оскільки лексичні запозичення з інших мов підлягали адаптації та набували невластивих етимону літер, наприклад слово ***hacquenée*** > запоз. з середньоангл. ***haquenei***.

Триграф ill у старофранцузький період фіксувала середньоязиковий боковий м'який звук [l'], наприклад: ***conseill*** > від лат. ***consilium***, ***fille*** > від лат. ***filia***, ***merveille*** > від нар. лат. ***mirabilia***. У середньофранцузькій мові триграф **ill продовжував виступати фонограмою – фіксувати м'який звук [l'], але, на відміну від попереднього етапу розвитку французької мови, набув значного поширення, оскільки почав зустрічатися як наприкінці, так і в середині слів, наприклад:** ***bouillon*** > від лат. ***bullire***, ***travaillier*** > від нар. лат. ***tripaliare***, ***battaille*** > від нар. лат. ***batt(u)alia***, ***couillon*** > від нар. лат. ***colea***, ***paille*** > від лат. ***palea***. В епоху Відродження м'який звук **[l']** починає зникати з системи консонантизму французької мови, а відповідна графема – фіксувати напівголосну **[j]**. Таким чином, усі зазначені вище приклади не змінювали графічний образ у ранньофранцузький період, проте їхній фонетичний аналог зазнав трансформації. Отже, графічна система французької мови XVI–XVIII ст. не фіксувала фонетичні зміни, що відбулися у мові.

Необхідно додати, що під впливом запозичених з латини слів у деяких випадках триграф **ill** у XVII–XVIII ст. починав промовлятися як **[l]**, наприклад: ***vaciller***> запоз з лат. ***vacillare***, ***scintiller***> запоз з лат. ***scintillare***.

У старофранцузький період триграф **ign** виступав еквівалентом середньоязикового носового звука **[n']** у таких написаннях, як: ***compaignie*** > від нар. лат. ***companio***, ***greignor*** > від нар. лат. ***granone***. Триграф **ign** часто зустрічався у власних назвах, зокрема: ***Espaigne***, ***Bretaigne***.

Старофранцузька графема **ngn** була графічним аналогом м'якого середньоязикового носового звука **[n']**: ***ensengner*** > від нар. лат. ***insignare***, ***lingnage*** > від лат. ***lineum***, ***esluingner*** > від лат. ***longum***, ***rengner*** > від лат. ***regnum***, ***regnare***, ***besungne*** > від франс. ***biscennia***, ***bangnier*** > від франс. ***ban***. **У середньофранцузькій, ранньофранцузькій та певною мірою у новофранцузькій графіці триграф ngn** продовжував виступати як фонограма, оскільки фіксував м'який носовий звук **[n']**: ***congnoissance*** > від лат. ***cognoscere***, ***ongnon*** > від нар. лат. ***ĭnio***, ***gaingner*** > від франс. ***waidanjan***, ***yvrongne*** > від нар. лат. ***ebrionia***, ***ingnorant(e)*** > запоз з лат. ***ignorare***.

У середньофранцузькій мові існувала обмежена кількість написань з триграфом **eue**, який, очевидно, фіксував фонетичні особливості відмінкових форм деяких дієслів та, на нашу думку, мав передавати лабіалізований звук **[ö]**. Наведемо декілька подібних написань: ***veuet***, ***jeue***.

Триграф **iau** як результат вокалізації **l** виконував функції морфограми, оскільки передавав на письмі множину іменників, які мали у старофранцузькій мові закінчення **-el**, наприклад: *chas**tel** / chas**tiau**s* > від лат. *cas**tel**lum*, *barb**el** / barb**iau**x* > від лат. *barb**el**lus*, *ois**el** / ois**iau**s* > від нар. лат. *auc**el**lus*, *isn**el** / isn**iau**s* > від германського *sn**el**l*, *dans**el** / dans**iau**s* > від прован. *dons**el**a*. Представлений диграф у середньофранцузькій мові продовжував фіксувати множину деяких іменників, наприклад: *chalem**iau**x*, *ruiss**iau**s*, *bourr**iau**x*, *drap**iau**x*, *rond**iau**s*, а також множину таких прикметників, як: *nouv**iau**x*, *best**iau***. Отже, трилітерний комплекс **iau** у французькому письмі виконував фонографічну та морфографічну функції.

Триграф ien зі старофранцузького періоду зустрічався у третій відміні однини дієслів *venir*, *tenir* та інших.

Триграф **ung** використовувався лише у формі неозначеного артикля однини, отже, ця графема виконувала функції морфограми. Триграф **ung** у середньофранцузькій мові мав на меті диференціювати різні частини мови, графічна форма яких часто збігалася, а саме форми неозначеного артикля чоловічого роду однини, а також числівника – один.

З епохи Відродження триграф **ngn** передає дієслівну форму третьої особи однини умовного способу, наприклад: *ti**engn**e*, *se pla**ingn**ent*, *prei**ngn**e*, *souvi**engn**e*, *qu'il appr**engn**e*.

Таким чином, трилітерні графічні комплекси протягом становлення французької графіки були представлені 5 типами: 1) три літери (8 графем), що передавали голосні (**eau**, **eue**, **iau**, **ieu**, **oeu**, **ueu**, **yau**, **yeu**); 2) три літери (1 графема), що фіксували приголосні (**ngn**); 3) дві літери (7 графем), що відбивали голосні та одна – приголосну (**ain**, **ayn**, **ein**, **ien**, **oin**, **uen**, **uin**); 4) одна літера (3 графеми), що фіксує голосну та дві – приголосні (**ill**, **ign**, **ung**); 5) дві літери (1 графема), що відображають приголосні звуки та одна – голосний (**cqu**).

На відміну від монографів та диграфів трилітерні графеми мають по одному звуковому відповіднику, проте вони не є незамінними графічними комплексами, оскільки для відтворення цих фонем у фонографічному інвентарі вже існують відповідні графеми на рівні монографів та диграфів. Отже, триграми у французькій мові розширяють парадигму поліграфічних фонем та укорінюють фонографічну асиметрію. Значна кількість

є Мовне портфоліо учня. Воно сприяє розвиткові мовленнєвих умінь та компетентностей, необхідних для подальшої професійної діяльності майбутнього економіста німецькою мовою. Наведемо приклади завдань, які адресовані учням економічного профілю СНЗ у НМК "Wirtschaftsdeutsch macht grenzenlos Spaß!".

Приклад **№ 1.** Es gelang euch, themenbezogene Informationen zu sammeln, einige Anschauungsmittel anzufertigen sowie interessante sprachliche Produkte vorzubereiten. Es gibt schon etwas für euer Portfolio. Jetzt könnt ihr diese Materialien dem Portfolio beilegen.

Приклад **№ 2.** Hast du schon interessante Materialien über Wirtschaftszweige und Wirtschaftsbereiche gesammelt? Lege sie in dein Dossier und notfalls kannst du sie beim mündlichen oder schriftlichen Ausdruck zum Thema benutzen.

Висновки. Отже, досвід розвитку міжкультурної німецькомовної комунікативної компетентності учнів економічних класів з використанням сучасних особистісно орієнтованих технологій, як-от: технологія "навчання у співробітництві", метод проектів, професійно орієнтована ділова гра та Мовне портфоліо учня – свідчить про те, що вони дозволяють підвищити ефективність роботи учнів в навчальному процесі, їх інтерес і мотивацію до вивчення німецької мови, збільшити їх самостійність і креативність у вирішенні завдань і, як наслідок, сприяють досягненню учнями більш високого рівня володіння німецькою мовою професійного спрямування.

Спеціальну проблему дослідження становить підготовка майбутнього вчителя до використання зазначених технологій у профільному навчанні ІМ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюшенко О. В. Дидактичні проблеми підручника з іноземної мови і ВНЗ України / О. В. Артюшенко // Міжнародна наукова конференція "Германістика в Україні та за кордоном : Стан і перспективи". – Київ, 2006. – Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". – С. 5-10.
2. Бим И. Л. Модернизация структуры и содержания школьного языкового образования (ИЯ) // Иностранные языки в школе. – 2005. – № 8. – С. 27.
3. Денисенко С. Н. Навчальний посібник з іноземної мови як засіб професійної підготовки майбутніх біологів / С. Н. Денисенко, І. С. Микитка // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної : матеріали Сьомої міжнародної наук.-практ. конф. / за ред. В. К. Зернової. – Ч. 1. – Полтава, 2008. – С. 179-182.

Через це наведемо лише приклади вправ, які спонукають учнів до проектної діяльності з використанням німецької мови.

Приклад **№ 1.** Dein Freund aus Deutschland besucht dich zu Hause. Er ist sehr wissbegierig und interessiert sich sehr für die Wirtschaftsordnung in der Ukraine. Sammle nötige interessante Informationen, um die gegenwärtige wirtschaftliche Situation in der Ukraine zu umreißen. Benutze Zeitungen, Zeitschriften, Fachbücher und das Internet. Diese Anschauungsmittel helfen dir, deine Erzählung ausdrucksvoll und überzeugend zu gestalten. Gehe auf folgende Schwerpunkte ein:

- Einwohnerzahl
- Bruttoinlandsprodukt
- BIP-Struktur: Landwirtschaft
- Industrie
- Dienstleistungen
- andere Bereiche
- Wirtschaftswachstum
- Export
- Import

Приклад **№ 2.** Sammelt zu Hause Material über deutsche Wirtschaftsstandorte. Benutzt Zeitungen, Zeitschriften, Fachbücher und das Internet. Bringt diese Materialien mit in die Schule, um in einer Arbeitsgruppe von 3-4 Schülern eine Collage, ein Plakat oder eine Zeitung zu erstellen. Anschließend präsentiert jede Arbeitsgruppe ihr Projekt im Unterricht.

Зазначені вище технології інтегруються у професійно орієнтованій рольовій (діловій) грі, яка може ефективно використовуватися для профільного навчання НМ. Ділова гра у навчанні ІМ визначається як «практичне заняття, що моделює різні аспекти професійної діяльності» [10, с. 11]. Наведемо приклади ділових ігор, які пропонуються нами в НМК "Wirtschaftsdeutsch macht grenzenlos Spaß!".

Приклад **№ 1.** Herr N. möchte ein Computergeschäft eröffnen. Er geht deshalb zu einem Unternehmensberater, um mit dessen Hilfe ein Unternehmenskonzept zu erarbeiten. Suche dir in der Klasse einen Partner und gestaltet ein Rollenspiel.

Приклад **№ 2.** Vorstellungsgespräch. Vor zwei Wochen hast du dich bei der PCF Privat Capital Fonds um eine Stelle beworben. Du hast eine Einladung zum Vorstellungsgespräch bekommen. Heute soll es stattfinden. Versuche jetzt ein Gespräch mit dem Personalchef zu spielen. Gib dir Mühe, den Personalchef davon zu überzeugen, dass ausgerechnet du für die ausgeschriebene Stelle geeignet bist.

Однією з найефективніших особистісно орієнтованих технологій профільного навчання ІМ, як це зазначалося вище,

триграм (40 %, тобто 8 з 20) повністю змінила свій фонетичний еквівалент, тобто зазнала еволюційного розвитку (**ain**, **eau**, **ein**, **ien**, **oin**, **ung**, **yeu**, **ill**), і тільки 4 триграми (20 %) зберігали свої фонетичні відповідники (**eue**, **oeu**, **cqu**, **ngn**). Серед представлених триграфів лише один був поліфонічним, а саме **ill**, який міг передавати три звуки: **[l'], [l]** та **[j]**. Інші трилітерні комплекси відображали один звук. Упродовж IX–XVIII ст. 8 триграфів (40 %) зникли з писемної традиції французької мови (**ayn**, **iau**, **ieu**, **ueu**, **uen**, **uin**, **yau**, **ign**), проте з'явилося 5 нових (**oeu**, **ung**, **yeu**, **yau**, **cqu**), які не фіксували нові звуки, а тільки збагатили вже достатньо розгалужену парадигму графем-поліфонем.

Основними графічними засобами, якими користувалася французька мова при написанні триграфів, були: 1) широке використання літерної діакритики, особливо у триграфах, які фіксували носові звуки, та триграмі **cqu**, оскільки до складу таких графічних комплексів входили літери **n**, **m**, **g** та **u**, що не прочитувалися, хоча й мали самостійне фонетичне значення у графічній системі французької мови; 2) застосування подвоєних літер, зокрема у триграфі **ill**.

Декілька триграфів були морфограмами, функція яких полягала у точному графічному відтворенні певних граматичних форм: триграфи eau та iau – множину певних частин мови, ngn є ознакою третьої особи однини дієслів теперішнього часу умовного способу, **eue** – флексії дієслова *avoir* жіночого роду дієприкметників минулого часу та інші. Триграфи **eau**, **ill** відносяться до ієрогліфічного письма французької мови, зважаючи на повну втрату фонетичного відтворення, яке відповідає графічній формі графем.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні детального графемного аналізу чотирилітерних (тетраграфів) та п'ятилітерних (пентаграфів) графічних комплексів у фонографічному та ідеографічному аспектах протягом становлення графічної системи французької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амирова Т. А. К истории и теории графемики / Тамара Александровна Амирова. – М. : Наука, 1977. – 191 с.
2. Веденина Л. Г. Пунктуация французского языка / Людмила Георгиевна Веденина. – М. : Высш. шк., 1975. – 143 с.
3. Гак В. Г. Французская орфография / Владимир Григорьевич Гак. – М. : КомКнига, 2006. – 240 с.
4. Гунчик І. О. Ідеографічні тенденції розвитку французького алфавіту / І. О. Гунчик, М. В. Гунчик // Науковий вісник

Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – Вип. 8. – С. 388-391.
5. Єрмоленко Л. Ю. Піктографічні та ідеографічні знаки у сучасній французькій мові / Лариса Юріївна Єрмоленко. – К. : Видавець Карпенко В. М., 2005. – 220 с.
6. Кромбет О. В. Фонографічна та семантична адаптації лексичних запозичень у французькій мові доби Відродження (на матеріалі новел XVI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови» / Ольга Володимирівна Кромбет. – К., 2010. – 21 с.
7. Крючков Г. Г. Современная орфография французского языка / Георгий Георгиевич Крючков. – К. : Высш. шк., 1987. – 184 с.
8. Омельченко Т. Г. Графическая и орфографическая комбинаторика французского письма : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / Омельченко Тамара Григорьевна. – К., 1989. – 22 с.
9. Станіслав О. В. Функціональні характеристики нелітерних знаків французької орфографії : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.05 / Ольга Вадимівна Станіслав. – К., 2005. – 181 с.
10. Beaulieux Ch. Histoire de l'orthographe française : en 2 t. / Charles Beaulieux. – P. : Librairie ancienne Honoré Champion, 1927. – T. 1 : Formation de l'orthographe. Des origines au milieu du XVI sciècle. – 367 p.
11. Catach N. L'orthographe française. Traité théoriques et pratiques / Nina Catach. – P. : Nathan. 1980. – 334 p.
12. Thimonnier R. Le système graphique du français / Réné Thimonnier. – P. : Plon Editeur, 1967. – 409 p.

АНОТАЦІЯ

Сидельникова Л. В. Фонографічний та ідеографічний розвиток трилітерних графічних комплексів французького письма IX–XVIII століть

Статтю присвячено еволюції системи трилітерних знаків французького письма IX–XVIII століть у фонографічному та ідеографічному аспектах. У роботі здійснено функціональний та структурний опис трилітерних графем кожного окремого періоду розвитку французької мови, розкрито динаміку розвитку основних принципів письма у французькій графіці.

Ключові слова: фонографічні, ідеографічні особливості, трилітерний графічний комплекс, триграф, французька мова.

jeder Arbeitsgruppe eine Diskussion. Berücksichtigt folgende Gesichtspunkte:

a) Unternehmen, die zum Mittelstand gerechnet werden;
b) volkswirtschaftliche Bedeutung des Mittelstandes;
c) staatliche Förderung des Mittelstandes;
d) die Stärken des Mittelstandes;
e) Rolle des Mittelstandes für die Berufsausbildung;
f) Handwerksunternehmen.

Jede Gruppe soll im Anschluss an die Diskussion die Ergebnisse präsentieren, d.h. der Vertreter jeder Gruppe äußert sich zu einem der Gesichtspunkte von a) bis f).

Проте наявність завдань із заданим режимом їх виконання не означає, що тільки вони можуть виконуватися за технологією співробітництва. Навчання ІМ у співробітництві може здійснюватися при вирішенні будь-якого практичного завдання: на етапі ознайомлення з лексикою і граматичними явищами; в процесі тренування учнів щодо їх вживання; при навчанні читання й аудіювання тощо.

Для використання "навчання у співробітництві" учитель має володіти вміннями його організації: а) знати: загальні ідеї цього методу, основні відмінності звичайної групової роботи від навчання в малих групах за технологією співробітництва, основні принципи організації навчання у співробітництві, різні варіанти його організації, правила розподілу учнів на групи, шляхи досягнення взаємозалежності учасників малих груп: за цілями, за джерелами інформації, за вираженням заохочення, шляхи досягнення індивідуальної відповідальності усіх учасників групового навчання; б) уміти: планувати уроки з використанням роботи в малих групах, розподіляти учнів на групи, організовувати навчання у малих групах, оцінювати роботу групи, організовувати взаємодію на рівні співробітництва учасників навчального процесу в різних режимах: учень – учень (учні є представниками однієї групи, учні є представниками різних груп), учень – група, учень –учитель, група – група, група – учитель [8, с. 9].

Навчання у співробітництві, тобто робота в малих групах, може бути складовою такої технології навчання, як проектна методика. Метод проектів, який уможливлює перенесення акценту з різного роду вправ на активну мисленнєву діяльність учнів, яка вимагає для свого оформлення володіння учнями певними мовними засобами, також є однією з найбільш ефективних технологій профільного навчання ІМ [12, с. 3-11]. Обмежені рамки публікації не дозволяють нам розкрити особливості організації профільного навчання ІМ з використанням проектної методики.

Однією з інтерактивних технологій, яка використана нами в НМК "Wirtschaftsdeutsch macht grenzenlos Spaß!" для успішного навчання німецької мови, є навчання у співробітництві, яке будемо розглядати услід за Полат Є. С. як метод, "головною ідеєю якого є вчитися разом, а не просто щось виконувати разом" [13, с. 27].

Оскільки основною формою навчання у співробітництві є робота в малих групах/командах (3-6 учнів), то головними його ідеями вважаються: спільність мети і завдань, індивідуальна відповідальність кожного за результати групи і однакові можливості успіху за рахунок оцінювання зусиль, які витрачають учні у групі з метою досягнення загального результату.

Організація навчання у співробітництві обумовлюється такими принципами: одне завдання на групу; одне заохочення на групу: розподіл ролей. Звідси важливими діями вчителя стає: розподіл учнів на групи, правильне формулювання завдання для кожної групи або всіх груп одразу, визначення у кожній групі ролей, які учні розподіляють між собою.

Спонукати учителя до організації навчання у співробітництві може, на наш погляд, зміст навчання, коли у формулюванні інструкції до вправи вже закладено режим її виконання. Наведемо приклади завдань з тематичних розділів "Betrieb und seine Aufbauorganisationen**"** та "Mittelständische Unternehmen" НМК "Wirtschaftsdeutsch macht grenzenlos Spaß!" для учнів 10-11 класів економічного профілю, які передбачають навчання у співробітництві:

Приклад **№ 1:**

– Ein Unternehmen präsentieren. Jede Arbeitsgruppe bekommt von ihrem Deutschlehrer einen Auftrag, nach ihrem Wunsch einen Betrieb zu besuchen. Während des Betriebsbesuches sollen die Schüler die Information über die Organisation des Betriebes, seinen Produktionsvorgang, Betriebsführung, Betriebsmittel sowie Planung sammeln. Erfahren Sie auch entsprechende Auskünfte über den Standort des Betriebes, sein Gründungsdatum, Unternehmensform, Grundkapital, Branche, Produkte oder Dienstleistungen, Anzahl von Mitarbeitern, Umsatz des Betriebes, Gewinn/Verlust und notieren Sie die Angaben.

Jede Arbeitsgruppe soll dann „ihren" Betrieb eingehend präsentieren, indem sie über verschiedene Arbeitsbereiche des Betriebs ausführlich erzählen. Es können auch verschiedene Fotos gezeigt werden, die während des Betriebsbesuches aufgenommen wurden.

Приклад **№ 2**

– Ihr habt den Text **Mittelstand und Handwerk** gelesen und unbekannte Wörter und Ausdrücke geklärt. Organisiert in

АННОТАЦИЯ

Сидельникова Л. В. Фонографическое и идеографическое развитие трехбуквенных графических комплексов французского письма IX–XVIII столетий

Статья посвящена исследованию эволюции фонографических и идеографических особенностей трехбуквенных знаков французского письма IX–XVIII столетий. В работе проведено функциональное и структурное описание трехбуквенных графем каждого отдельного периода развития французского языка, раскрыта динамика развития основных принципов письма во французской графике.

Ключевые слова: фонографические, идеографические особенности, трехбуквенный графический комплекс, триграф, французский язык.

SUMMARE

Sydelnykova L.V. The phonographic and ideographic development of the three-literal graphic complexes in French of the IX–XVIIIth centuries

The research is devoted to the study of evolution of three-literal signs in French writing of the IX–XVIIIth centuries in phonographic and ideographic aspects. In this article the dynamics of the basic principles of writing in the French graphic is revealed through functional and structural description of graphs in each period of the French language development.

Key words: phonographic, ideographic peculiarities, three-literal complex, trigraph, the French language.

М.Л. Вотінцева
(Дніпропетровськ)

УДК 81'11

МІЖМОВНІ ОМОНІМИ НЕСПОРІДНЕНИХ МОВ

Проблема міжмовної омонімії виникає в тісному зв'язку з «глобалізацією» комунікації. На цій основі елементи різних мовних систем, часто абсолютно незалежні один від одного, вступають між собою в системні відносини. Тому цілком закономірно те, що сучасна лінгвістика починає приділяти все більше уваги порівняльному аналізу мов, що зародилося ще в XIX столітті і набуває все більшої популярності. Даний напрямок лінгвістичних досліджень стимулюється зв'язками з іншими важливими теоретичними проблемами мовознавства, включаючи питання двомовності, багатомовності та мовних контактів.

Актуальність дослідження міжмовних відповідностей омонімічного характеру і, зокрема, міжмовних омонімів диктується недостатньою вивченістю цієї проблеми в неспоріднених мовах, а також необхідністю розробки методів для запобігання лексичної інтерференції, спричиненої міжмовними відповідниками омонімічного характеру в повсякденній комунікації, ЗМІ, перекладах наукових і художніх текстів.

Як правило, міжмовні омоніми виділяються на матеріалі двох мов. Такий підхід обумовлений практикою перекладу, оскільки в процесі роботи над конкретним текстом перекладач зазвичай стикається з лексичними одиницями саме двох мов. Внаслідок цього для кожної окремої пари мов з різними фонетичними, графічними і морфологічними розбіжностями беруться різні формальні критерії відповідності в плані вираження. І, ймовірно, саме тому досі немає універсального визначення міжмовних омонімів, а безліч існуючих термінів, пропонованих дослідниками для найменування міжмовних відповідностей омонімічного характеру, свідчать про неоднозначність інтерпретації цієї категорії слів.

Вперше Арістотель визначив омоніми як «предмети, у яких тільки ім'я спільне, а відповідна цьому імені мова про сутність різна» [3, с. 104].

Міжмовні омоніми – слова різних мов, що мають подібний зовнішній (звуковий і/чи графічний) вигляд, але різне значення, – здавна стали привертати увагу лінгвістів.

Міжмовна омонімія залишається недостатньо вивченою і в наш час. Особливо це стосується міжмовної омонімії неспоріднених мов. Більшість праць присвячена дослідженню міжмовної омонімії на матеріалі слов'янських або ж германських мов, тобто таких, що належать до однієї мовної сім'ї. Значний внесок у дослідження міжмовної омонімії серед слов'янських мов зробили Г. Н. Аксенова, С. Б. Бернштейн, Л. А. Булаховський, В. В. Виноградов, Н. В. Заславська, В. Н. Манакін та інші. Р. А. Будагов і В. І. Терещенко досліджували явище міжмовної омонімії у романських мовах.

Різниця в семантиці міжмовних омонімів може коливатися від незначних семантико-стилістичних відтінків до протилежного, антонімічного значення [6, с. 62].

Повна або часткова формальна схожість слів різних мов при їх семантичній відмінності в наукових роботах виділяється як системна категорія, для назви якої, крім вищезазначених «хибних друзів перекладача» [7, с. 129], [12, с. 141] і «міжмовних омонімів» [12, с. 24], використовують також такі терміни: «оманливі міжмовні подібності» [9, с. 91], «міжмовні пароніми» [1, с. 55], [2, с. 368], «помилкові або неповні лексичні паралелі» [11, с. 26],

емоційний і мотиваційний ефект використання матеріалів підручника, можливість застосування цих матеріалів без значних доповнень і змін тощо" [1, с. 5-10].

У контексті нашого дослідження поняття "технологія навчання" будемо розглядати услід за Є.С. Полат як "сукупність прийомів дій учнів, що виконуються у певній послідовності, яка дозволяє реалізувати той чи інший метод навчання" [13, с. 27].

І.Л. Бім виділяє у своїх дослідженнях чотири найбільш ефективні технології профільного навчання ІМ: навчання у співробітництві, метод проектів, професійно орієнтовану рольову гру, Мовне портфоліо учня. Саме вони націлені на розвиток інтересу, мотивації, на активність суб'єкта учіння, інтерактивність, виховання самостійності школярів, досягнення функціональної грамотності у професіональній сфері використання ІМ, на розвиток креативності, отримання реального мовленнєвого продукту, зростання в духовній сфері, самореалізацію і соціалізацію учнів, запобігання перевантаження [2, с. 27].

Водночас О.В. Артюшенко вказує на те, "що підручник має бути прив'язано, з одного боку, до конкретної технології навчання, а з другого боку – до діючої програми викладання в конкретному навчальному закладі, а також до цілей навчання, визначених у ній, до особливостей тих, кого навчають, і до умов викладання, він повинен мати властивість адекватності всім основним факторам його застосування. Таким чином, підручник є ланкою, яка пов'язує дану технологію з факторами практики навчання" [1, с. 5-10].

Для забезпечення учнів економічного профілю навчальним посібником з німецької мови, нами пропонується НМК "Wirtschaftsdeutsch macht grenzenlos Spaß!" як система дидактичних засобів навчання німецької мови учнів 10-11 класів за інтегрованим курсом (ІК) "Німецька мова й економіка". Зазначений ІК адресовано старшокласникам, які обрали економічний профіль як підготовку до подальшої професійної освіти і професійної діяльності. Опис ІК "Німецька мова й економіка", зокрема його структура, особливості змісту та цілі, викладалися нами раніше [5, 6, 7, 8].

ІК "Німецька мова й економіка" покликаний розширити і конкретизувати економічні знання й досвід учнів старшої школи, а також поглибити вивчення німецької мови на основі економічної проблематики, розширити словник (активний і пасивний), збільшити обсяг мовленнєвої практики учнів, створити особливий діяльнісний фон і забезпечити професійну спрямованість навчання німецької мови [7, с. 268].

навчання і передбачає, з одного боку, поглиблене її вивчення за рахунок профільної спеціалізації, а з іншого боку – вирішення завдань, зумовлених профілем [5, с. 23-28].

Якість та ефективність викладання і навчання ІМ в профільних класах повною мірою буде залежати від того, які дидактичні засоби будуть використані вчителем. Тому проблема високоякісних підручників вважається наріжним каменем у системі навчання в СНЗ нашої держави, зокрема в профільній школі. Сучасний стан організації профільного навчання ІМ дозволяє констатувати майже повну відсутність його навчально-методичного забезпечення. На практиці у вітчизняних школах, гімназіях та ліцеях існує спроба пом'якшити гостроту цієї проблеми запозиченням навчальних посібників, виданих за кордоном. Аналіз автентичних підручників з ІМ свідчить про їх комунікативну спрямованість, відповідність загальноєвропейським вимогам до формування іншомовної комунікативної компетентності, якісне поліграфічне оформлення. Однак ці підручники не враховують особливостей рідної мови тих, хто за ними навчається, та не містять фактологічного матеріалу про Україну для забезпечення діалогу культур. Тому використання підручників зарубіжних видавництв залишається і буде залишатися епізодичним, а відтак не може на довгострокову перспективу розв'язати проблему дефіциту вітчизняних підручників з ІМ, зокрема для профільної школи.

Метою цієї публікації є висвітлення особливостей організації навчального процесу з формування міжкультурної німецькомовної комунікативної компетентності учнів економічних класів з використанням навчально-методичного комплексу (НМК) "Wirtschaftsdeutsch macht grenzenlos Spaß!".

Виклад матеріалу дослідження. Восени 1997 року у Мюнхені на колоквіумі авторів НМК з німецької мови від країн СНД, проведеному Гете-Інститутом (який, як відомо, інтенсивно займається поширенням німецької мови у світі і має свою філію у Києві), було зазначено, що питання про технологічність підручників коріниться у так званих "технологіях навчання" або "педагогічних новаціях".

За даними дослідження О.В. Артюшенко, "технологічність підручника полягає не лише в його узгодженості з певною технологією, але й у відповідності ряду умов його комфортного застосування. Серед цих умов виділено такі: чітка послідовність руху мовного матеріалу від ознайомлення з цим матеріалом до тренування його вжитку і далі до вільного використання, вичерпна повнота, насиченість і оптимальність кожної із доз його змісту, достатність кількості та обсягу його вправ і завдань, простота і результативність вибраних методів і прийомів, високий

«помилкові еквіваленти» [17, с. 167], «псевдоінтернаціоналізми» [13, с. 10] та інші.

Одним з перших на відповідності омонімічного характеру у слов'янських мовах вказав український письменник і перекладач М. Ф. Рильський. Міжмовними омонімами він називає слова, «які однаково або подібно звучать у двох або декількох мовах, але мають неоднакове, іноді протилежне значення» [15, с. 163-164]:

англ. ***gift*** (подарунок) – нім. ***Gift*** (отрута);

рос. вредный (шкідливий, недоброзичливий, злий) – польськ. ***wredny*** (гидкий, бридкий, фальшивий, підступний);

рос. голосовать (обирати кого-небудь/що-небудь, віддаючи голос) – польськ. ***halasowac*** (шуміти, галасувати);

рос. мул (тварина) – укр. мул (земля на дні рік, озер);

рос. наглый (нахабний, зухвалий) – укр. наглий (раптовий – про смерть);

рос. люлька (колиска) – укр. люлька (трубка для куріння);

рос. пустыня (пустеля) – укр. пустиня (пустир);

рос. уродливый – укр. вродливий;

рос. кроватка (ліжко) – укр. краватка (зав'язана вузлом під коміром сорочки смужка тканини, яку носять для прикраси) та інші.

Безумовно, важко знайти такий термін, який охопив би всі міжмовні відповідності, що збігаються в плані вираження (ПВ) і різняться планом змісту (ПЗ). Безліч термінів, пропонованих дослідниками для найменування міжмовних відповідностей омонімічного характеру, свідчать про складність даного явища і про необхідність використання таких лінгвістичних методів, які дозволили б уникнути неоднозначності в інтерпретації цієї категорії слів. Враховуючи розбіжності в термінології, потрібно було внести уточнення у визначення лексичних одиниць, які є об'єктом нашого дослідження.

Різні дослідники пропонували різні рішення даної проблеми, зокрема К. Г. М. Готліб, посилаючись на висловлювання Л. В. Щерби про те, що не можна говорити про абсолютний збіг артикуляції і звучання фонемних пар різних мов, об›єднував всі названі вище випадки в терміні «міжмовні аналогізми» [8, с. 10].

В. В. Дубічінський, щоб уникнути різночитань і неточностей пропонує нову концептуальну систему. Він рекомендує лінгвістам і перекладачам об'єднати відомі терміни «інтернаціональна лексика», «хибні друзі перекладача», «міжмовні омоніми» та інші в одну термінологічну систему і «лексеми двох і більше синхронно порівнюваних або контактуючих мов, що збігаються в плані вираження і подібні/несхожі в плані змісту» називати лексичними паралелями [11, с. 27].

Р. А. Будагову здається найбільш доцільним використання терміна «хибні друзі перекладача»: «Хоча словосполучення «хибні друзі перекладача» довге і занадто відкрите, щоб стати терміном, воно все ж перетворюється у термін за останні роки. По-перше, це словосполучення, мабуть, не має рівного і більш короткого еквівалента, по-друге, сама його «відкритість» приваблива: вона ніби нагадує, які пастки очікують всіх, хто має справу з різними мовами» [4, с. 162].

Міжмовній омонімії неспоріднених мов присвячені праці В. М. Арістової, Т. І. Петрової (англійська та російська мови).

Порівняльно-типологічне дослідження омонімії на матеріалі різних мов могло б сприяти більш глибокому розумінню омонімії, її ролі в тій знаковій системі, якою є мова [16, с. 66]. За останній час зіставному вивченню близькоспоріднених та неспоріднених мов, питанню словотворення приділяється багато уваги, але методика зіставного дослідження омонімії ще не розроблена. Як зазначає Л. В. Малаховський, «навіть чисто кількісне зіставлення омонімії двох або декількох мов поки неможливо, тому що не існує єдиної, прийнятної для різних мов класифікації омонімів» [14, с. 274].

У своїй праці «Інтернаціональність омонімів і паронімів» В. В. Дубічінський розглядає міжмовні омонімічні паралелі: «Інтернаціональними омонімами ми називаємо зовнішньо і семантично подібні паралельні опозиції двох і більше порівнюваних мов. В даному випадку ми маємо на увазі омонімічну міжмовність – […] чотиричленну структуру, коли подібність омонімів спостерігається у різних мовах» [10, с. 92].

Досить цікавим прикладом буде:

укр. мандарин (від ісп. mandarino) – мандарин (від перс. mantrin);

англ. *mandarin* (плід) – *mandarin* (чиновник).

Аналіз внутрішньомовних омонімів в ПВ передбачає визначення їх фонетичної та/або графічної тотожності, що має на увазі їх порівняння за такими показниками: 1) фонемний склад, 2) графічний вигляд, 3) акцентологічна характеристика, 4) морфемний склад. На підставі аналізу співвідношення в ПВ традиційно виділяються фонетико-графічні, фонетичні, графічні та морфологічні омоніми (власне омоніми, омофони, омографи і омоморфи відповідно).

За аналогією з внутрішньомовною омонімією серед міжмовних омонімів ми виділятимемо фонетико-графічні, фонетичні, графічні та морфологічні омоніми. Морфологічні міжмовні англо-українські омоніми дуже рідко зустрічаються, тому ми не враховуємо їх в нашому аналізі. Загальна кількість проаналізованих міжмовних омонімів становить 512 пар.

що забезпечує мобільність, ефективний обмін, поглиблення взаєморозуміння та взаємозбагачення представників різних культур. Акцент у розвитку мовної політики ставиться на багатомовності та формуванні здатності до вивчення й використанні протягом життя більш ніж однієї ІМ [11, с. 4-5].

Добре відомо, що учні старших класів середніх навчальних закладів (СНЗ) мають на сьогоднішній день можливість вибору того чи іншого профілю, що відображає ту галузь знань, з якою вони хотіли б пов'язати свою подальшу професійну діяльність. У вирішенні цього важливого завдання допомагають учням численні профільні класи, які забезпечують кожному учневі можливість для індивідуального розвитку та особистісного зростання [9, с. 57-64]. Отже, запровадження профільного навчання у старшій школі, а саме в 10-11 класах, є характерною рисою оновлення вітчизняної освітньої системи. Саме цей факт став причиною виділення різних рівнів, а відповідно, курсів з навчання ІМ, завдяки цьому усувається одноманітність та відкриваються перед учнями можливості вибору шляхів підготовки з предмета відповідно до їхніх професійних інтересів та устремлінь [6, с. 93-110].

Аналіз досліджень і публікацій. В умовах профільної школи виникає низка проблем, пов'язаних з навчанням ІМ. Як наголошують дослідники в спеціальній літературі, "однією з таких проблем є багаторівневість навчання ІМ у профільній школі. Різні рівні володіння ІМ обумовлюються її місцем і роллю як навчального предмета у структурі профільної школи. На старшому ступені виділяють три варіанти вивчення ІМ: на базовому рівні, академічному і профільному рівнях. Існування базового рівня у сучасній старшій школі є обов'язковим через наявність в ній учнів, які не визначилися остаточно з профілем або помилилися з вибором профілю і хотіли б отримати середню освіту на базовому рівні" [5, с. 23-28].

У науковій літературі визначенню ролі ІМ як навчального предмета у структурі профільного навчання присвячено низку досліджень (І.Л. Бім, М.Л. Вайсбурд, Н.П. Грачова, Л.Ф. Коряковцева, М.А. Литаєва, Є.С. Маркова, О.Г. Поляков, В.В. Сафонова, Є.Н. Соловова, П.В. Сисоєв, А.В. Щепілова та інші). На думку вчених, у складі суспільно-гуманітарного напряму ІМ може стояти в центрі філологічного навчального профілю і виступати як мета, оскільки цей профіль передбачає не тільки поглиблене вивчення ІМ, але й підготовку учнів до продовження освіти у вищому мовному навчальному закладі. У складі всіх інших навчальних профілів за будь-яким напрямом ІМ як навчальний предмет виступає засобом реалізації профільного

corresponding verbs in the English, German, Spanish and Ukrainian languages. The lack of the contrastive-comparative researches and the predominance of the descriptive works preconditions the topicality of the analysis of the semantics of the verbs that denote the psychoemotional state of a person on the material of the languages that are of different structure and belong to different groups. The peculiarities of the category of aspect of the verbs with the above mentioned semantics are revealed in this article.

Key words: verb, the category of aspect, psychoemotional, contrastive analysis.

В.І. Чобітько
(Горлівка)

УДК 371.32; 811.112.2

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, які торкнулися усіх сфер життя світового співтовариства, зростаюча потреба в багатосторонніх культурних, економічних та інших зв'язках з представниками зарубіжних країн спричинили подальшу необхідність у вивченні іноземної мови (ІМ). Участь українських фахівців у міжнародних проектах вимагає реалізувати такі аспекти професійної діяльності, які передбачають володіння ІМ: своєчасне ознайомлення з новітніми технологіями, відкриттями та тенденціями розвитку науки й техніки, налагодження контактів із зарубіжними партнерами, обмін досвідом та науковою інформацією, спільна діяльність у контексті реалізації освітніх і наукових програм. Ефективним засобом організації міжнародної взаємодії для вирішення зазначених проблем є міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність, яка є наразі складовою професійної. За таких умов зростає значущість вивчення ІМ як засобу професійного міжкультурного спілкування [3, с. 179-182] і володіння ІМ стало однією з найважливіших потреб, що безпосередньо впливають на професійну діяльність майбутніх фахівців. Це вимагає абсолютно нового підходу до організації навчання ІМ як в середніх, так і у вищих навчальних закладах (ВНЗ) з метою розвитку міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів та вмінь її практичного використання у професійних цілях [4, с. 207-214].

Розглядаючи цю проблему, С.М. Ніколаєнко зазначає, що мова як основний засіб спілкування виконує роль інструменту,

Як відомо, фонетико-графічними омонімами називають слова, що пишуться і вимовляються однаково, проте мають різні лексичні значення. Відмінність міжмовних фонетико-графічних омонімів від внутрішньомовних фонетико-графічних омонімів полягає в тому, що навіть за наявності двох формальних ознак омонімії (фонетичної і графічної тотожності) існують певні нюанси у вимові, які дозволяють говорити лише про відносну формальну тотожність. Наприклад: англ. ***spectacle [ˈspektəkl]*** *– укр. спектакль, де* ***spectacle*** має значення «a visually striking performance or display» (видовище), тоді як спектакль має значення «театральна вистава».

Графічними омонімами є слова, що пишуться однаково, але вимовляються по-різному і мають різні лексичні значення. Наголошуємо, що виділення міжмовних графічних омонімів в англійській і українській мовах також досить умовне. До графічних омонімів ми віднесли ті міжмовні відповідності, які перекладач/читач може сплутати через їх графічну схожість, проте рідко через їх фонетичний склад. Наприклад: англ. ***bandage [ˈbændɪdʒ]*** *– укр. бандаж, де* ***bandage*** має значення «a strip of woven material used to bind up a wound or to protect an injured part of the body» (пов'язка на рану, ушкоджене місце), тоді як бандаж має значення «хірургічний пояс чи пов'язка для підтримання в нормальному положенні яких-небудь органів або частин тіла».

Фонетичними омонімами називаються слова, що вимовляються однаково, але пишуться по-різному і мають різні лексичні значення. І тут знову ж слід зазначити, що, виділяючи фонетичні омоніми в англійській та українській мовах, ми робимо це досить умовно, бо звуки їх дуже різняться між собою. До фонетичних міжмовних відповідностей омонімічного характеру ми віднесли ті слова, які перекладач/читач може сплутати лише на слух (за фонетичною формою), проте рідко на зір (за графічною формою), тому що написання їх часто зовсім не схоже. Наприклад: англ. ***niece [niːs]*** *– укр. ніс, де* ***niece*** має значення «a daughter of one's brother or sister, or of one's brother-in-law or sister-in-law» (племінниця), тоді як ніс має наступні значення: 1) орган нюху у вигляді виступу над ротом з дихальними шляхами на обличчі людини, морді тварини; 2) дзьоб птаха; 3) передня частина човна, судна, літака і т. ін.; 4) передня частина взуття.

Вивчення повних та часткових міжмовних англо-українських омонімів є перспективою наших подальших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балалыкина Э. А. Роль межъязыковой паронимии в сопоставительном изучении русского языка / Э. А. Балалыкина // Русский язык за рубежом. – М., 1991. – № 3. – С. 54-58.
2. Бельчиков Ю. А. Паронимия / Ю. А. Бельчиков // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
3. Богушевич Д. Г. Способы устранения омонимии. Вопросы общего и романо-германского языкознания / Д. Г. Богушевич. – М.: Высш. шк., 1976. – 241 с.
4. Будагов Р. А. История слов в истории общества / Р. А. Будагов. – М.: Просвещение, 1971. – 270 с.
5. Будагов Р. А. Человек и его язык / Р. А. Будагов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1976. – 429 с.
6. Васеха В. П. Специфіка перекладу псевдоінтернаціальної лексики / В. П. Васеха // Держава та регіони. Серія: Гум. науки: Науково-виробничий журнал. – Запоріжжя: Гум. ун-т «Запорізький інститут державного та муніципального управління», 2007. – № 2. – С. 61-66.
7. Гальперин И. Р. Избранные труды / И. Р. Гальперин. – М.: Высш. шк., 2005. – 255 с.
8. Готлиб К. Г. М. Русско-немецкий и немецко-русский словарь «ложных друзей переводчика» / К. Г. М. Готлиб. – М.: Рус. яз., 1985. – 160 с.
9. Гросбарт З. О русских и польских словах, близких по звучанию, разных по значению («межъязыковые омонимы») / З. Гросбарт // Материалы Третьего международного методического семинара преподавателей русского языка стран социализма. – М.: МГУ, 1962. – С. 89-95.
10. Дубичинский В. В. Интернациональность омонимов и паронимов / В. В. Дубичинский // Предмет и технологии обучения иностранных учащихся. – Харьков: Основа, 1994. – С. 92-96
11. Дубичинский В. В. Лексические параллели в лексикографической практике / В. В. Дубичинский // Современные проблемы лексикографии. – Харьков: Харьк. городское лексикографическое общество, 1992. – С. 25-29
12. Заславская Н. В. К проблеме создания словаря межъязыковых омонимов / Н. В. Заславская // Современные проблемы лексикографии. – Харьков: Харьк. городское лексикографическое общество, 1992. – С. 23-26.
13. Коломиец О. В. Французско-украинские лексические параллели: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук / О. В. Коломиец. – К.: КГУ, 1976. – 27 с.

У дослідженні мова йдеться про особливості проведення зіставно-порівняльного дослідження семантики дієслів, які виражають психоемоційний стан особи. Матеріалом дослідження є дієслова англійської, німецької, іспанської та української мов, які виражають психоемоційний стан особи. Відсутність зіставно-порівняльних досліджень семантичних особливостей дієслів вищезазначеної семантики і наявність, переважно, описових робіт обумовлює актуальність дослідження семантики дієслів, які виражають психоемоційний стан особи, на матеріалі неблизькоспоріднених та різноструктурних мов. У статті мова йдеться про те, як реалізується категорія виду дієслів вищезазначеної семантики.

Ключові слова: дієслово, категорія виду, психоемоційний, контрастивний аналіз.

АННОТАЦИЯ

Навроцкая Н.А. Категория аспекта глагола и глаголы, которые выражают психоэмоциональное состояние, в английском, немецком, испанском и украинском языках

В исследовании речь идёт об особенностях проведения сравнительно-сопоставительного исследования семантики глаголов, которые выражают психоэмоциональное состояние человека. Материалом исследования являются глаголы английского, немецкого, испанского и украинского языков, которые выражают психоэмоциональное состояние человека. Отсутствие сравнительно-сопоставительных исследований семантических особенностей глаголов вышеуказанной семантики и наличие, преимущественно, описательных работ обуславливает актуальность исследования семантики глаголов, которые выражают психоэмоциональное состояние человека, на материале неблизкородственных и разноструктурных языков. В статье речь идёт о том, как реализуется категория вида глаголов вышеуказанной семантики.

Ключевые слова: глагол, категория вида, психоэмоциональный, контрастивный анализ.

SUMMARY

Navrotskaya N. A. The category of aspect of the verb and the verbs that denote the psychoemotional state in English, German, Spanish and Ukrainian.

The scientific research deals with the peculiarities of the contrastive-comparative analysis of the semantics of the verbs that denote the psychoemotional state of a person in the English, German, Spanish and Ukrainian languages. The material of the research comprises the

son mucho menos numerosos que en ucraniano: ***alentar*** 'надихати' – ***desalentar*** 'бентежити'. En la lengua inglés también hay verbos derivados mediante prefijos, pero son mucho menos numerosos que en ucraniano: ***encourage*** 'надихати' – ***discourage*** 'бентежити'. En la lengua alemán también hay verbos derivados mediante prefijos, son mas a menos numerosos que en ucraniano: ***aufregen*** 'хвилювати', ***anregen*** 'збуджувати', ***erregen*** 'збуджувати, хвилювати'.

Una de las particularidades de la estructura gramatical española que no hay correspondencias directas en ucraniano, inglés y alemán, es empleo del infinitivo en función del complemento directo después de los verbos de percepción: ***ver***, ***oír***, ***sentir***, etc. En este caso, las transformaciónes traductoras son indespensables y estos complementos suelen transferirse a la lengua de traducción (en nuestro caso, al ucraniano, inglés y alemán) mediante oraciones de complemento o mediante la transposición de términos (por ejemplo, verbo – sustantivo): ***Ahora lamentaba haberle herido su amor propio y le sonreí***. – Тепер я шкодувала, що зачепила його самолюбство, і посміхнулася йому. – ***Now I felt sorry that I hurt his selfrespect and I smiled to him***. – ***Ich bedaurte, das gesagt zu haben und lächelte***. (***Es tut mir leid, daß ich das gesagt habe und ich lächelte dann***).

A modo de conclusión se puede costatar que en español, inglés y alemán la categoría del aspecto no es tan explícita como en ucraniano. Unos dicen que en español no existe esta categoría. Otros hispanistas indican que en español existen aspectos durativo, incoativo, puntual y perfectivo. Las modificaciones pueden reforzar o alterar la clase de acción. Estas modificaciones pueden ser morfológicas o perifrásticas.

LITERATURA

1. Criado de Val, M. Fisonomía del idioma español [Texto] / M. Criado de Val. – Madrid : Aguilar, 1962. – 256 p.
2. Esbozo de una nueva gramática de la lengua español [Texto] / Real Academia Espacola. – Madrid : Espasa-Calpe ; S.A., 1991. – 592 p.
3. Gili Gaya, S. Curso Superior de Sintaxis Española [Texto] / S. Gili Gaya. – La Habana : Instituto cubano del libro, 1974. – 348 p.
4. Васильева-Шведе, О. К. Теоретическая грамматика испанского языка. Синтаксис предложения [Текст] / О. К. Васильева-Шведе, Г. В. Степанов. – Санкт-Петербург, 1998. – 315 с.
5. Підручник з перекладознавства [Текст] / Г. Г. Верба, З. О. Гетьман. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 304 с.

АНОТАЦІЯ

Навроцька Н.А. Категорія виду дієслова та дієслова, які виражають психоемоційний стан, в англійській, німецькій та українській мовах

14. Малаховский Л. В. Соотношение графической и фонетической дифференциации омонимов в современном английском языке / Л. В. Малаховский // Лингвистические исследования. – Л.: ЛГУ, 1970. – С. 272-278.
15. Рильський М. Ф. Мистецтво перекладу / М. Ф. Рильський. – К.: Рад. письм., 1956. – 767 с.
16. Серебрякова И. М. Перевод производных омонимов в научном тексте / И. М. Серебрякова // Терминография и перевод научного текста. – Горький: Изд-во Горьк. гос. ун-та, 1989. – С. 66-73.
17. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): для ин-тов и фак. иностр. языков.: учеб. пособие / А. В. Федоров. – 5-е изд. – М.: Филология три, 2002. – 416 с.

АНОТАЦІЯ

Вотінцева М.Л. Міжмовні омоніми неспоріднених мов

У статті представлено омоніми як мовне явище та висвітлено одну з класифікацій міжмовних омонімів на прикладі англійської та української мов.

Ключові слова: омоніми, міжмовні омоніми, «хибні друзі перекладача», фонетико-графічні, фонетичні та графічні омоніми.

АННОТАЦИЯ

Вотинцева М.Л. Межъязыковые омонимы неродственных языков

В статье представлены омонимы как языковое явление и рассмотрена одна из классификаций межъязыковых омонимов на примере английского и украинского языков.

Ключевые слова: омонимы, межъязыковые омонимы, «ложные друзья переводчика», фонетико-графические, фонетические и графические омонимы.

SUMMARY

Votintseva M.L. Inter-language homonyms of unconnected languages

The article deals with homonyms as a language phenomenon. One of approaches to the classification of inter-language homonyms of unconnected languages (on the basis of English and Ukrainian) is presented.

Key words: homonyms, inter-language homonyms, "inter-language false associates", phonetic / graphic homonyms.

Н.Є. Гапотченко
(Горлівка)

УДК 811.133.1

ФРАНКОМОВНІ ПИСЕМНІ ДИСКУРСИ ЯК ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СВІТОВИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Постановка проблеми, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. В умовах сучасних глобалізаційних світових процесів нагальним є глибоке вивчення усіх вагомих складників комунікативного простору, які впливають на створення та функціонування дискурсів, їхнє адекватне сприйняття соціальним адресатом не тільки з позицій мовознавства, але й у тісному зв'язку з іншими суміжними науками.

Сучасні дискурси, що з'являються у франкомовному просторі, є неповторюваними не тільки у сенсі стилістичної насиченості та мовної організації. Вони є мовленнєвою актуалізацією жанрових моделей дискурсів, притаманних франкомовним культурам, у кожній з яких французька мова має окремий статус.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні види дискурсів засобів масової інформації були предметом наукової зацікавленості з боку сучасних мовознавців (Ж.-М. Адам, Н.Д. Арутюнова, Кр. Байлон, Д. Менгьоно, О.О. Селіванова, Ю.С. Степанов, П. Фабр та ін.). Проте окремі чинники франкомовних дискурсів різних країн світу досі залишаються предметом перспективних досліджень мовознавців.

Метою статті є вивчення основних аспектів та показників франкомовних писемних дискурсів, призначених масовому адресату.

Мета дослідження зумовила необхідність вирішення наступних завдань статті: проаналізувати сучасний стан розповсюдження французької мови як засобу спілкування та інформування у світовій спільноті, розглянути франкофонію з позицій суміжних з мовознавством наук, виокремити значущі чинники окремих сучасних франкомовних дискурсів, довести, що у франкомовних дискурсах типовим є стилістично марковане уживання мовних одиниць.

З метою об'єктивного аналізу лінгво-культурних, комунікативних та інших складників функціонування франкомовних дискурсів як засобу поширення інформації у світі слід згадати про ареал розповсюдження французької. До франкофонів належать країни, в яких тим чи іншим чином спілкуються французькою мовою з навчальною метою, з метою повідомлення інформації у межах соціуму або спілкування з іншими соціумами.

desespredamente una distraccion, asi qué esa semana fui al cine casi a diario. – Мені вкрай потрібно було розважитися, тож майже щодня ходила в кіно. En este caso el uso del verbo imperfectivo en ucraniano es obvio. Este caso de empleo Pasado simple no supone dificultades de traducción al ucraniano ya que el microcontexto ya indica que la acción es reiterada y debe emplearse la forma imperfectiva del verbo *ir*. Al mismo tiempo, el español dispone de numerosas construcciónes perifrásticas que pueden acentuar el aspecto del verbo. El español posee un gran número de perifrásis verbales que a veces corresponden a los predicados verbales compuestos en ucraniano y se traducen mediante medios léxicos o tienen como correlación los verbos que incorporan prefijos aspectuales. Es de interés estudiar las modalidades de traducción de estas construcciones perifrásticas donde el verbo suele perder parcial o totalmente su significado semántico.

En ucraniano la traducción de esta construcción perifrástica suele hacerse con ayuda de elementos léxicos que explicitan el carácter inmediato del fin de la acción: *El diálogo, más bien mi monólogo, fue creciendo en violencia y cuanto más violento era, más dolorida parecía ella y más eso me exasperaba, porque yo tenía plena conciencia de mi razón y de la injusticia de su dolor*. – Наш діалог, чи, радше, мій монолог, ставав дедалі запеклішим; і чим шаленішим він був, тим хворобливішою ставала вона, і це мене дратувало далі.

Las construcciónes perifrásticas incoativas *empezar a + inf., ponerse a + inf., echarse a + inf.*, como regla, se traducen mediante los verbos perfectivos que llevan la semántica de una acción incoativa: *Eché a correr como un locito con alas*. – Я вибіг з класу як божевільний, наче в мене виросли крила. En ucraniano no se suelen separar construcciones perifrásticas como tales, aunque el ucraniano también posee varias consrucciones verbales que tienen carácter aspectual, pero paralelamente el propio verbo semántico lleva la categoría de aspecto verbal, por ejemplo: Вона взяла і поїхала. Хлопці давай кричати. En español para expresar diferentes matices aspectuales se despone de las construcciónes perifrásticas. En ucraniano mayor émfasis se pone en el aspecto del verbo que está explicitado mediante prefijos o sufijos. Por eso la traducción del español al ucraniano y del ucraniano al español presenta distintas dificultades. Al traducir al español surgen mayores dificultades cuando hace falta reflejos los significados que dan al verbo los prefijos y los sufijos: стрибати, стрибнути, застрибнути, зістрибнути, підстрибнути; плакати, заплакати, проплакати, виплакати. No todos los prefijos son capaces de formar la pareja de verbos sin prefijo. La mayoría de estos afijos son modificadores que de una o otra manera cambien el significado del verbo: смішити, посмішити, розсмішити. Cabe sañar que en la lengua española también hay verbos derivados mediante prefijos, pero

terminativos ya que denominan más bien el proceso y no la acción que se produce y puede considarse ya como un hecho [5, c. 270].

Los gramáticos españoles no coinciden ya en el momento de responder a la pregunta de si existe tal la categoría de aspecto de verbo y esto se debe a que la categoría de aspecto no tiene marcadores unívocos especiales para la formación de dicha dilogía: perfectivo – imperfectivo. Unos dicen que en español en general no existe este categoría, otros, enre ellos, los autores de la Gramática de la Real Española mantienen que en mayoría de los casos es una categoría léxica y sólo a veces se manifiesta como morfológica, en particular en el caso de los verbos pronominales: ***dormir – dormirse***, ***enojar – enojarse*** [2]. Otros hispanistas indican que en español existen aspectos durativo, incoativo, puntual y perfectivo [4; 1]. Los gramáticos españoles dicen que las modificaciones pueden reforzar o alterar la clase de acción que cada verbo tiene en su significado propio. Estas modificaciones pueden ser morfológicas o perifrásticas y ponen como ejemplo verbos ***dormir*** (durativo) – ***dormirse*** (incoativo), ***eñojar*** (durativo) – ***eñojarse*** (incoativo). Mencionan también que el gerundio por su acción es durativo y tambien hablan de la dependencia del aspecto del verbo del tiempo, sea Perfecto simple o Imperfecto [5, c. 271].

Es necesario hacer una clara distinción entre las significaciones aspectuales gramaticales y las léxico-sintácticas. E. De Miguel Aparicio propone el siguiente esquema de las manifestaciones de aspectualidad en español: 1) oposición de formas de un mismo verbo: imperfecto – perfecto (aspecto flexivo); 2) afijos derivativos, por ejemplo, ***re-*** (aspecto lexico); 3) oposición de clases aspectuales de verbos (los modos de acción) ***viajar/llegar*** (aspecto lexico); 4) ciertas combinaciones de verbos, es decir modos de acción analíticos, perífrases verbales (aspecto léxico-sintáctico): ***seguir + gerundio***, ***estar + gerundio***, ***volver + infinitivo***, etc [5].

S. Gili Gaya comprende el aspecto como una categoría léxica del verbo y lo determina como diferentes medios de analizar la acción desde el punto de vista de la existencia en su significado de momentaneidad, reiteración, duración, inición o fin de la acción [3].

Se puede decir que en español la categoría del aspecto no es tan explícita como en ucraniano. Por otra parte, los tiempos de pasado en español pueden llevar implícita

la categoría del aspecto pero no siempre coinciden con el aspecto expresado morfologicamente en ucraniano. En ucraniano seulen llamar forma temporal aspectual mientras que en español dependiento del contexto algunas formas verbales pueden traducirse tanto por medio de verbos perfectivos como imperfectivos.

Es de interés que el Pasado simple en Español se emplea incluso cuando se trata de una acción reiterada en un pasado: ***Necesitaba***

У Міжнародній організації франкофонії (L'Organisation internationale de la francophonie), загальною метою діяльності якої є розвиток співробітництва у різних галузях між повністю та частково франкомовними країнами, зареєстровано 56 країн-членів організації та 14 країн-спостерігачів [7]. Діяльність Міжнародної організації франкофонії також пов'язана із забезпеченням якісного зростання співробітництва у галузі економіки, культури, технічного співробітництва в умовах глобалізації й демократизації на основі створення безконфліктного та позитивного франкомовного комунікативного простору. Головним чинником, який впливає на вступ країн до цієї організації, є наявність спільних лінгво-культурних реалій, причому культурний аспект є на сьогодні більш вагомим, ніж лінгвістичний. Слід звернути увагу на той факт, що Україна має статус спостерігача в Міжнародній організації франкофонії, оскільки французька мова у сенсі засобу комунікації уживається обмеженим чином, проте є широко розповсюдженою як мова для спеціальних цілей (le français sur objectifs spécifiques, FOS).

На процеси розповсюдження французької та ставлення до франкофонії у різних країнах впливає політична та історична ситуація. Наприклад, офіційною мовою в Алжирі є арабська, хоча за період колоніальної присутності Франції на території Алжиру французька набула значного розповсюдження й є уживаним засобом спілкування, який сприяє інтеграції країни до світової спільноти, але Алжир з принципових позицій не є членом Міжнародної організації франкофонії. З іншого боку, довгий час в Алжирі французька сприймалася як чужа, небажана мова. Зазначена країна, яка набула своєї незалежності від турків у 1711 р. та була у 1830 р. знову позбавлена свободи вибору, намагалася звільнитися від впливу Франції, зокрема, під час повстань під керівництвом Абд аль-Кадира, але, все одно, у 1848 р. Алжир було проголошено територією Франції. Під час Другої світової війни Германія та Італія використовували ресурси Алжиру, алжирці також брали участь у бойових діях на боці Франції, проте після війни боротьба за право на самовизначення почалася знову та завершилася проголошенням у 1962 р. незалежності Алжиру [1]. Отже, сьогодні алжирці розмовляють французькою, яка фактично дозволяє країні відчути свою причетність до європейського та світового комунікативного простору, але ставлення до цієї мови залишається неоднозначним, як, до речі, у багатьох інших країнах, які, у минулому, були колоніями Франції. Можливо, це пояснюється тим фактом, що, взагалі, на території африканських колоній Франції насильно насаджувалася

французька мова та європейська культура. Діти мали вчитися у французьких школах, засобом офіційної комунікації обиралася також французька мова.

Дослідники колоніалізму та постколоніалізму (М. Баль, Ф. О. Фанон, У. Дюбуа, Е. Саїд, Е. Сезер, Г. Ч. Співак та ін.) наголошують на тому, що часто й досі уживання французької мови сприймається, зокрема, у країнах Африки як примусове. Цей факт зумовлює необхідність та пояснює ефективність комплексного вивчення франкомовних дискурсів масової комунікації у контексті виокремлення у них засобів реалізації лінгво-культурних традицій та особливостей уживання французької мови, притаманних окремому народу, а також у зв'язку із національною ідентичністю дискурсів.

Окремим напрямом вивчення функціонування франкомовних дискурсів у сучасному світовому просторі може стати дослідження подання у них так званих імагологічних аспектів соціально вагомої інформації (М.-Фр. Ґійар, Г.Г.Почепцов, Ж.-М. Карре, М.Фішер та ін.). Імагологія, яка розпочала свій розвиток як розділ культурологічних досліджень з проблем презентації літературних образів художніх творів у різномовних культурах, розгортається сьогодні у напрямі необхідності якісного вивчення засобів відображення у дискурсах не тільки вигаданих образів, але й явищ та реалій у різних франкомовних соціумах світового рівня, які, з одного боку, мають підґрунтям спільну систему сучасної французької мови, а з іншого боку, зберігають та відображають окремі риси, притаманні національним культурам; укладаються під впливом законодавств, чинних на території окремих франкомовних держав тощо [4, с. 118–125]. Комплексне поєднання імагологічних та національних ознак впливає на повсякденне життя й стратегічні плани людства, знаходить прояв у мовленні, призначеному широким верствам суспільства.

Процес зростання імагологічних відмінностей франкомовних дискурсів масової комунікації значно активізувався із занепадом могутньої Французької колоніальної імперії, підвищенням самостійності окремих держав, зокрема африканського континенту, у світовій політиці, економіці, дипломатії, ЗМІ. Бачення цього питання з позицій компаративного підходу до франкомовних дискурсів різних країн дозволяє об'єктивно виокремити чинники спільного та відмінного у їхньому формуванні та функціонуванні.

Згідно з даними Міжнародної організації франкофонії, найбільшими франкофонами є Франція, Демократична республіка Конго (Заїр), Алжир, Котд'Івуар, Канада, Марокко,

Cuando se plantea como objetivo describer peculiaridades de estructura de ciertas lenguas, el método más aproriado serála la descripción funcional, ya que el mismo significado gramatical o léxico puede tener distintos niveles de expresión en diferentes lenguas, por ejemplo, el aspecto de la acción verbal en ucraniano se realiza morfológicamente (лякав – налякав), mientras que en español esta categoría puede ser expresada sólo lexicalmente o mediante perífrasis verbales. E. Coseriu incluso llega a la conclusión de que la lingüística conrastiva tiene poca valides para étraducción porque en ella no se traducen los significados lingüísticos sino el sentido de la expresión (significado actualizado en cierta situación comunicativa). En realidad, muchas veces el mismo significado en dos lenguas (por ejemplo, en ucraniano y español) se traduciere mediante componentes similares, pero hay casos en los que no existe este paralelismo y el traductor se ve obligado a tomar la decisión de qué tiene mayor importancia, el significado o el sentido, y la lingüística comparada no da ninguna respuesta a este dilema – considera E. Coseriu [5, с. 19-20].

En este estudio hablamos sobre la categoría del aspecto del verbo. Para los ucranianos este problema se soluciona fácilmente, ya que el sufijo o el prefijo indican únicovamente si el vervo es perfectivo o imperfectivo (por ejemplo, en ucraniano, страхати – страхав – пострахав, кохати – кохав – покохав, etc.). El mismo paradigma verbal determina que los verbos perfectivos pueden tener solamente formas de pasado y de futuro, pere no pueden tener las de presente. Al mismo tiempo, el aspecto en ucraniano es una categoría tan amplia que cuenta con tantas clasificacionas como lingüistas existen. De tal modo, dentro la categoría del aspecto perfectivo frente a la acción imperfectiva incluyen, por ejemplo, tales matices aspectuales como: acción determinada (por ejemplo, en ucraniano, кохати – покохати), incoativa (por ejemplo, en ucraniano, плакати – заплакати), resultativa (por ejemplo, en ucraniano, плакати – виплакатися), finitiva (лякати – налякати), resultativa especial (мучити – замучити) [5, с. 270].

El ucraniano L. Bulajovski propuso distinguir en la categoría del aspecto perfectivo acciones como: el inicio de la acción (por ejemplo, en ucraniano, кохати – закохати), duracción de la acción (цілувати – проціловувати), obtención del resultado de la acción (страхати – настрахати), momentaneidad de la acción (кричати – скрикнули, здригати – здригнути) [5, с. 270].

V. Bondarko dice que la semántica del verbo determina en mayor grado su aspecto y que hay verbos terminativos y no terminativos. De esta manera, tales verbos ucranianos como зазирати, страждати se consideran terminativos mientras que вболівати, почувати no son

АННОТАЦИЯ

Медведева Н.А. Сегментация как проявление эмерджентности (на материале современного французского художественного дискурса)

В предложенной статье рассматривается концепт эмерджентности как один из современных научных подходов, который может использоваться для изучения сегментированных высказываний. В работе перечислены основные признаки эмерджентности и обоснована интерпретация сегментированных высказываний как эмерджентного явления.

Ключевые слова: сегментированное высказывание, эмерджентность, каузация.

SUMMARY

Medvedeva N. O. Segmentation as a phenomenon of emergentness (on the material of the modern French fiction discourse)

This article describes the concept of emergentness as one of the modern scientific approaches that can be used in the analysis of segmented utterances. The article enumerates the key features of emergentness that enables to give proof of the interpretation of segmented utterances as a phenomenon of emergentness.

Key words: segmented utterance, emergentness, sentence production.

N.A. Navrotskaya
(Gorlovka)

УДК 81'44; 811.1/2; 81'367.625; 81'371; 81'373.611

LA CATEGORÍA DEL ASPECTO VERBAL Y LOS VERBOS PSICOEMOCIONALES EN INGLÉS, ALEMÁN, ESPAÑOL Y UCRANIANO

La lingüística contrastiva se ocupa de la comparación sistemática de las formas y significados de las unidades lingüísticas [5, c. 19-20]. Otrosí la lingüística contastiva es una ciencia que estudia las discrepancias y las analogías enre lenguas (por ejemplo, en este artículo – entre los verbos en inglés, alemán, español y ucraniano) en el plano del sincronía. La comparación se efectúa entre dos o más sistemas lingüísticos tomado uno de los ellos como base de comparación. El objetivo de este estudio de la tesis cosiste en la descripción de las particularidades de cada uno de los sistemas (para los verbos psicoemocionales en inglés, alemán, español y ucraniano) a causa de la categoría del aspecto verbal.

Камерун, Туніс, Бельгія та Румунія [7]. Отже, французька мова є розповсюдженим засобом спілкування у багатьох країнах на різних континентах. Враховуючи цей факт, необхідним є дослідження типових спільних рис та відмінностей структури, семантики та мовних засобів, актуалізованих у франкомовних наукових, офіційних, публіцистичних, Інтернет- та інших дискурсах, адресованих широкій франкомовній світовій спільноті. Безумовно, дискурси засобів масової комунікації значною мірою ґрунтуються на текстах відповідних жанрів [3, с. 6]. Більшість таких текстів є побудованими згідно з чіткою моделлю, зумовленою семантикою дискурсу та інтенцією авторів (або укладачів).

Спостереження доводять, що для сучасного офіційного мовлення типовими є конвергентні дискурси, які фактично поєднують риси текстів кількох жанрів та позатекстову інформацію, що дозволяє максимально точно й повно інформувати адресата. Наприклад, фінальна декларація-звіт про Саміт «Африка – Франція», розміщена на сайті Амбасади Франції в Алжирі, містить власне звіт, що складається з 24 інформаційно насичених пунктів, в яких подається вичерпна інформація про захід; офіційна промова чинного на той момент президента Французької республіки Ніколя Саркозі; частково розшифрована стенограма прес-конференції президента Франції Ніколя Саркозі, голови Африканського Союзу Бінгу ва Мутаріка, президента Республіки Камерун Поля Бійя, президента Південно-Африканської республіки Жакоба Зюма та Прем'єр-міністра **Федеративної Демократичної Республіки Ефіопія** Мелеса Зенаві [8]. Крім того, до складу цього звіту входить резюме роботи майстер-класу, проведеного міністром імміграції, інтеграції національної ідентичності та солідарності розвитку, Еріка Бессона, яке супроводжується додатком (ANNEXES), що надає перелік всіх учасників практикуму. Після цього документа представлено текст бесіди держсекретаря з питань зовнішньої торгівлі Анни-Марі Ідрак з представниками щоденного видання «Франс Суар».

Тільки перший з названих складників звіту інформує про назву заходу (*le XXVème Sommet Afrique – France*), місце проведення (à *Nice*), тривалість (*les 31 mai et 1er juin 2010*), особливе значення 2010 року для Африки (*année pour l'Afrique de la paix et de la sécurité*), кількісний та якісний склад країн-учасниць (*cinquante et une délégations*). Решта тексту вичерпно повідомляє про всі питання, які було розглянуто; висновки, яких дійшли сторони; позицію представників окремих делегацій; організації, які буде залучено до вирішення поставлених питань тощо.

Особливо цікавими для мовознавчого дослідження є приклади культурно маркованого стилістичного уживання мовних одиниць у пункті 6 зазначеного документа, в якому йдеться про підтримку Францією ініціатив африканських держав. При уточненні часового проміжку використовується прийменник sur (*sur la période 2010-2012*), хоча традиційно для французької мови у такому мовленнєвому оточенні уживається прийменник *pour*, тому вірогідним у контексті є наявність еквівалента фрагмента *pour la période 2010-2012* або навіть *pour la période de 2010-2012*. Ймовірно, не зовсім коректне уживання прийменника, що вказує на місце sur (на) замість прийменника pour (на, для), що вказує на період часу, пояснюється суміжною семантикою (на) та спрощеним уживанням категорії прийменника в африканському варіанті французької мови:

La France [...] s'est engagée à consacrer 300 millions d'euros sur la période 2010-2012 pour soutenir les efforts des Etats africains et des organisations africaines sous-régionales. Elle s'est également engagée à former 12 000 militaires africains au profit des forces de maintien de la paix de l'Union africaine et de l'ONU sur la période 2010-2012 [8].

Іншим чинником, що привертає дослідницьку увагу, є стилістично зумовлена побудова речень, що провокує вживання нетрадиційного для французької мови, зокрема, на офіційному рівні, порядку слів, коли, наприклад, вставні слова розривають складники присудка. Очевидно, правила граматики французької мови поступаються необхідності наголосити, що, крім того, що голови держав та урядів Африки та Франції дійшли спільного рішення продовжити практику подібних зустрічей та проводити моніторинг упровадження прийнятих рішень у життя, цей механізм ще буде окремо розроблено пізніше:

Une réunion à mi-parcours des Ministres des Affaires étrangères se tiendra en vue d'assurer le suivi des décisions et engagements pris lors des Sommets Afrique – France. Un mécanisme de suivi régulier sera, en outre, institué [там само].

Окремим видом комунікативно значущих феноменів є наукові франкомовні дискурси. Причому ступінь розвитку того чи іншого виду наукового дискурсу в окремій країні залежить від багатьох факторів, як-от: економіка, релігія, культурні традиції та стереотипи, інтегрованість у міжнародну спільноту тощо. Крім того, підпорядковуючись загальним правилам, притаманним для наукового дискурсу, – декларативний характер суджень, аргументованість, подання кількісних даних, відсутність відомостей про автора в дискурсі (деперсоналізація), уживання ми із скромності або

Підводячи підсумки, зазначимо, що сегментовані висловлення є проявом емерджентності, оскільки відповідають ряду ознак, притаманних даному типу явищ: складність структури, несподіваність, новизна, неможливість передбачення появи на основі компонентів, наявність мовця. Дослідження сегментації в межах емерджентного підходу представляється перспективним, оскільки даний підхід передбачає не аналіз формальних ознак, а більш глибокий прагматичний аналіз, що має на меті з'ясування передумов і механізмів формування сегментованого висловлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики / [Общ. ред., послесл. и коммент. Л.М. Скрелиной] / Гюстав Гийом. – М. : Прогресс, 1992. – 224 с.
2. Badiou-Monferran C. Présentation / C. Badiou-Monferran, J. Ducos // L'Information grammaticale. – 2012. – № 134. – P. 3–7.
3. Bidois le G. et R. Syntaxe du français moderne / Bidois G. et R. le. – Tome II. – Paris : Éditions Auguste Picard, 1968. – 794 p.
4. Combettes B. Émergence et linguistique du texte / B. Combettes // L'Information grammaticale. – 2012. – № 134. – P. 23–29.
5. Fournier J.-M. Les figures du nouveau dans le long terme des traditions linguistiques: émergences? / J.-M. Fournier, C. Puech // L'Information grammaticale. – 2012. – № 134. – P. 8–16.
6. Marchello-Nizia C. Facteurs favorisant l'émergence de nouveautés en linguistique / C. Marchello-Nizia // L'Information grammaticale. – 2012. – № 134. – P. 17–22.
7. Soutet O. Effection et émergence en psychomécanique du langage / O. Soutet // L'Information grammaticale. – 2012. – № 134. – P. 38–44.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

1. Pagnol M. Le temps des secrets. Souvenirs d'enfance. Tome 3 / Marcel Pagnol. – Paris : Éditions de Fallois, 1988. – 288 p.

АНОТАЦІЯ

Мєдвєдєва Н.О. Сегментація як прояв емерджентності (на матеріалі сучасного французького художнього дискурсу)

У даній статті розглядається концепт емерджентності як один із сучасних наукових підходів, що може бути використаний для опису сегментованих висловлень. У роботі наведено основні ознаки емерджентності й обґрунтовано інтерпретацію сегментованих висловлень як емерджентного явища.

Ключові слова: сегментоване висловлення, емерджентність, каузація.

відображають дві лінгвістичні реальності: віртуальну (мовну) і актуальну (мовленнєву), кожна з яких представляє певну систему. Ментальні операції представляють перший етап каузації, на якому відбувається формування інтенції, на другому етапі (мова) обирається необхідна мовна модель – пропозитивна модель, або речення, яка в процесі каузації наповнюється лексично й семантично, а потім актуалізується в мовленні (третій етап) у вигляді висловлення, яке піддається прагматичній інтерпретації. Під час переходу від мови до мовлення (це процес актуалізації) пропозитивна модель трансформується залежно від суб'єктивної інтерпретації мовцем змісту висловлення, чим обумовлюється різноманіття синтаксичних конструкцій. Повертаючись до проблеми формування сегментованого висловлення, припускаємо подібну схему трансформації, де S – суб'єкт, V – предикативна частина, O – об'єкт, S_1, O_1 – субститут:

ментальні операції → мова →мовлення

SVO →S, S_1VO / SVO, S_1O, SO_1V / SO_1V, O

Мається на увазі, що мовна модель ***Paul va à l'école*** може бути трансформована наступним чином:

Paul, il va à l'école / Il va à l'école, Paul

À l'école, Paul y va / Paul y va, à l'école

Зазначимо, що подібні схеми каузації висловлення отримуємо за допомогою методу реконструкції, оскільки аналіз лінгвістичних явищ, у даному випадку сегментованого висловлення, відбувається з запізненням, на основі зафіксованого результату відтворюється можлива схема процесу каузації. Наведені вище 4 потенційні моделі сегментованого висловлення при переході від рівня мови до мовлення є рівноправними, й обрання однієї з них цілковито залежить від мовця, його суб'єктивної (прагматичної) інтерпретації змісту висловлення. При цьому жодних об'єктивних передумов появи сегментованої структури не спостерігається. Зважаючи на це, можна стверджувати, що сегментація – це інновація, тобто емерджентне явище, що характеризується непередбачуваністю й новизною.

Слід додати, що особливістю емерджентності в лінгвістиці є обов'язкова наявність мовця (sujet parlant), чим обумовлюється сфера виникнення емерджентних явищ, як зазначалося вище – це мовлення. Крім того, науковці, які досліджують емерджентність, вважають, що дослідження подібних явищ представляє насправді дослідження факторів, що вплинули на лінгвістичне відчуття комунікантів [4, с. 23] і спровокували вживання певних лінгвістичних форм. Іншими словами, емерджентний підхід описує прагматичне підґрунтя появи того чи іншого явища.

ми колективного, безособових речень, пасивних конструкцій тощо, франкомовні наукові дискурси мають специфічні ознаки, зумовлені національними традиціями франкомовної країни або її недостатньою інтеграцією у франкомовний світ. При підготовці наукового дискурсу автори мають особливо ретельно підходити до вибору мовних прийомів, оскільки тільки незначна частина наукового дискурсу призначена саме для вузького кола науковців. Решта наукових дискурсів мають виконати комунікативну інтенцію авторів – донести до читачів інформацію про отримані результати, які можуть бути пізніше застосовані на користь людства, повідомити про небезпеку та шляхи боротьби з нею тощо, отже, для основної маси адресатів, до категорії яких належать пересічні громадяни, важливо отримати нові знання, які дозволять жити далі, покращити своє буття тощо. Таким чином, більшість наукових дискурсів за своєю прагматикою та семантикою є науково-популярними.

Іншою тенденцією франкомовних наукових дискурсів є тяжіння до комбінованого стилістичного насичення та жанрової належності. Наприклад, стаття «Science et sociétés du savoir au Québec et dans la Francophonie», опублікована в канадському франкомовному науково-популярному журналі «GLOBE», інформує читачів про вихід у 2014 р. окремого номера, присвяченого ролі наукових установ у формуванні досвідченого в науковому сенсі суспільства, та запрошує авторів до співробітництва, надаючи можливість опублікувати в майбутньому номері статті. Редакція наголошує на існуванні кількох різновидів наукових знань з багатьох дисциплін, а отже, й дискурсів – технічних, традиційно наукових, практичного призначення, результатів експериментів, висновків, що спонукають до креативності тощо. Сама стаття має науково-популяризаційне інформативне дискурсивне підґрунтя та, водночас, містить ознаки рекламно-публіцистичного дискурсу, в якому присутні інжонктивні чинники (пропозиції підготувати статті, оформити їх за зразком, надіслати вчасно тощо). За візуальним поданням, а саме завдяки використанню різних шрифтів, великих літер, дужок та жирного друку, стаття набуває ознак комунікативно ефективного дискурсу [9].

Франкомовні дискурси Канади укладаються згідно з нормами французької мови, типовими, передусім, для Квебеку. Ці правила регулюються діяльністю **Квебекського офісу французької мови, державної установи при уряді зазначеної провінції [6].** Незважаючи на рекомендації Офісу, специфічне мовне та стилістичне насичення квебекських франкомовних дискурсів проявляється вже на рівні уживання регіонально

типових для провінції лексичних одиниць (cinéparc – літній кінотеатр, замість типового для Франції cinéma de plein air; fin de semaine − вихідні, замість du vendredi soir au dimanche; magasinage – похід по магазинах замість faire des courses тощо [2, с. 287-288].

Мовна та стилістична організація франкомовних дискурсів європейських країн, зокрема Бельгії та Швейцарії, є найбільш близькою до норм, притаманних дискурсам Французької метрополії, що, переважно, пояснюється географічною та культурною наближеністю умов, в яких створюються й функціонують ці дискурси, до комунікативного середовища Франції, а також впливовим статусом французької мови як розповсюдженого засобу комунікації в Європі.

Наукові результати. Висновки та перспективи подальших досліджень. Розгляд сучасного стану розповсюдження французької мови у світі свідчить про значну кількість вагомих політичних, історичних, культурних та, зокрема, імагологічних чинників, що вплинули на розвиток цього явища та знайшли в ньому відбиток. Країни, в яких пропагується франкофонія, розміщені в різних частинах світу, у зв'язку з чим усі франкомовні дискурси набувають індивідуальних мовних та стилістичних ознак. Усі франкомовні дискурси масової комунікації – офіційні, публіцистичні, наукові – підпорядковуються типовим правилам, але водночас мають чинники, що відбивають національні традиції франкомовних країн, їхні традиції, ступінь інтегрованості до франкомовного комунікативного простору. Франкомовним дискурсам притаманне стилістично та прагматично зумовлене вживання мовних одиниць і графічних засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ланда Р. Г. История Алжира. XX век / Р. Г. Ланда. – М. : Институт востоковедения РАН, 1999. – 308 с.
2. Морошкіна Г. Ф. Історія французької мови / Г. Ф. Морошкіна. – Вінниця : Нова Книга, 2011. – 320 с.
3. Наумова Н. Г. Англомовний комерційний контракт : лінгвопрагматичний та лінгвокогнітивний аспекти : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. Г. Наумова. – Запоріжжя, 2005. – 23 с.
4. Потапенко Л. В. Імагологічні проблеми національної ідентичності та репрезентації «Іншого» в праці Е. Саїда «Культура й імперіалізм» (компаративний аспект) / Л. В. Потапенко // Новітня філологія : наук. журн. – № 13 (33). – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2009. – С. 117-126.

може бути передбачена на основі значень окремих компонентів структури й досягається завдяки взаємодії теми, реми й субституту теми. Тип останнього часто впливає на смисл всього висловлення. Так, наприклад, вживання вказівного займенника для заміщення осіб надає сегментованому висловленню іронічного або зневажливого значення [3, с. 62]:

Ah! Les femmes! Mon beau petit, méfie-toi des femmes! Les femmes, ça *ne comprend pas* (M. Pagnol, p. 46).

Les poètes, ça *vit dans un rêve, et* ça *finit par mourir de faim* (M. Pagnol, p. 90).

Незважаючи на неможливість визначення передумов появи емерджентних явищ, лінгвісти називають два фактори, що сприяють виникненню новизни:

– усний характер мови [6, с. 17], тобто емерджентність з'являється лише в мовленні. Зазначимо, що в художньому дискурсі розмовний стиль представлений у мовленні літературних героїв;

– поява нових лінгвістичних і соціальних контекстів. Мається на увазі розвиток нових жанрів дискурсу або нових форм вираження чи зміни, що відбуваються в соціальних структурах [там само, с. 19-20].

Інтерпретуючи емерджентність як появу нового, дослідники наголошують, що новизна в мовленні може мати різний характер, що обумовлює необхідність розмежування понять інновації (innovation) і зміни (changement). Інновація передбачає несподівану появу нової форми, нового вживання певної форми в індивідуальному висловленні, тоді як зміна полягає в усталеності новизни, що стосується граматики або лексики з подальшим вживанням у соціумі [6, с. 17]. Іншими словами, інновація – це емерджентне явище, що носить індивідуальний, спонтанний характер, натомість зміна представляє інновацію, яка набула статусу норми й часто використовується мовцями в процесі комунікації.

Беручи до уваги наведені поняття, сегментовані висловлення можуть сприйматися двозначно. З одного боку, сегментація може вважатися зміною, оскільки даний тип синтаксичних конструкцій досить поширений у мовленні. Однак, з іншого боку, аналіз сегментації з точки зору процесу каузації дає підстави стверджувати, що сегментовані висловлення представляють собою емерджентне явище. Річ у тому, що згідно з прийнятою в даній роботі моделлю каузації, розробленою Г. Гійомом, мовленнєва діяльність представлена трьома етапами: ментальні операції → мова → мовлення. При цьому мова й мовлення не об'єднуються, а інтегруються в мовленнєвій діяльності й

причин, тобто ознак, характеристик тощо, а другі (емерджентні), будучи продуктом синтезу компонентів, що входять до структури, не є передбачуваними на основі попереднього досвіду [2, с. 3].

Інша група науковців розуміє емерджентність як зростання складності [2, с. 5]. Подібне визначення емерджентності стосується складних змін на рівні тексту, коли відбувається «якісний стрибок», що має місце під час певного розвитку [4, с. 29], тобто йдеться про перехід з одного рівня на інший, навіть якщо на явища нижчого рівня може впливати глобальний рівень. У цьому визначенні акцент робиться на різнорідності компонентів зміни, а не на ефекті «несподіванки» (surprise) [там само, с. 29].

Підсумовуючи наведене, стає очевидним, що емерджентність характеризує складну систему, де поява новизни є цілковито непередбачуваною, оскільки вона, з одного боку, не зводиться до суми компонентів складної системи, а з іншого, представляє властивості, що не є властивостями цих компонентів [2, с. 3]. При цьому науковці розмежовують поняття емерджентності й складної системи, вважаючи емерджентність особливим випадком складної системи [там само, с. 3]. Подібна складна структура репрезентує або більш високу організацію, що не може бути визначена на основі нижчих елементів, або нові властивості, які не є ні передбачуваними, ні поясненими за допомогою процесів, що лежать в їх основі, ні виведеними [там само, с. 3-4].

Враховуючи особливості сегментованих висловлень, можна стверджувати, що риси, притаманні концепту емерджентності, є характерними для сегментованих конструкцій. Річ у тому, що сегментоване висловлення представляє складну бінарну структуру, яка передбачає обов'язкову наявність теми (винесений у сегмент компонент висловлення) і реми (основна частина висловлення). Крім того, тема обов'язково повторюється всередині реми в формі прономінального субституту. Розглянемо наступні приклади сегментованих висловлень, де тема підкреслена, її субститут виділений напівжирним шрифтом, а рема – курсивом:

La cour, Clémentine ***la*** *faisait aussi, avec un balai de bruyère coudé à angle droit, pour rassembler les feuilles mortes en quatre ou cinq petites meules, que j'incendiais tour à tour* (M. Pagnol, p. 53).

Nous sortîmes ensemble dans le couloir, où le concierge tout entier m'attendait. En voyant mes amis, il demanda:

*– Qu'est-ce qu'***ils** *veulent, tous ceux-là?*

– On est des témoins! – dit Lagneau (ibid, p. 277).

При цьому сегментоване висловлення представляє другий варіант складної системи, тобто репрезентує нові властивості, а саме передає, як правило, емфатичний або протиставний відтінки значень. Поява подібних відтінків значень при сегментації не

5. Тхорик В. И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация / В. И. Тхорик, Н. Ю. Фанян. – М. : ГИС, 2005. – 260 с.
6. Office québécois de la langue française. – Режим доступу : http://www.oqlf.gouv.qc.ca
7. Organisation internationale de la francophonie. – Режим доступу : http://www.francophonie.org/

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ambassade de France en Algérie. Sommet Afrique-France : Déclaration finale et discours officiel. – Режим доступу : http://www.ambafrance-dz.org/Sommet-Afrique-France-Declaration
2. GLOBE revue d'études québécoises. – Режим доступу : http://www.revueglobe.ca/

АНОТАЦІЯ

Гапотченко Н. Є. Франкомовні писемні дискурси як засоби актуалізації інформації в умовах світових глобалізаційних процесів

У статті розглянуто світову франкофонію як підґрунтя для створення й функціонування дискурсів французькою мовою, призначених масовому адресату в умовах глобалізації. Виокремлено та проаналізовано окремі значущі стилістично зумовлені мовні й графічні засоби, що їх ужито у франкомовних дискурсах засобів масової інформації різних країн. Показано, що всі франкомовні дискурси укладаються згідно з правилами, типовими для відповідного жанру, але зберігають чинники, що свідчать про їхню належність до окремої франкомовної культури.

Ключові слова: дискурс, засоби масової інформації, мовні засоби, франкофонія.

АННОТАЦИЯ

Гапотченко Н. Е. Франкоязычные письменные дискурсы как средства актуализации информации в условиях мировых глобализационных процессов

В статье рассмотрена мировая франкофония как основа для создания и функционирования дискурсов на французском языке, предназначенных для массового адресата в условиях глобализации. Выделены и проанализированы отдельные значимые стилистически обусловленные языковые и графические средства, используемые во франкоязычных дискурсах средств массовой информации разных стран. Показано, что все франкоязычные дискурсы составляются по правилам, типичным для соответствующего жанра, но сохраняют черты,

которые свидетельствуют об их принадлежности к отдельной франкоязычной культуре.

Ключевые слова: дискурс, средства массовой информации, языковые средства, франкофония.

SUMMARY

Gapotchenko N.Ye. Francophone written discourses as means of actualization the information in the world globalization process

This paper examines the World Francophonie as a basis for the creating and functioning of discourse in French for the mass destination in the context of globalization. Some stylistically significant language and graphic tools used in francophone discourses of mass media around the world are also distinguished and analyzed. The paper shows that all francophone discourses are composed according to the rules, typical of a corresponding genre, but retain the characteristics indicating that they belong to a separate French-speaking culture.

Key words: discourse, mass media, language tools, Francophonie.

В.А. Гладка
(Чернівці)

УДК 81'373.7

МОРФОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ ФО ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ ЯК ОДНА ІЗ СТУПЕНЕВИХ ОЗНАК ЇХНЬОЇ СТАЛОСТІ

Як відомо, XX століття було справді періодом глибинного осягнення природи фразеологічних одиниць (далі – ФО), процесу їхнього формування та особливостей функціонування в мові та в мовленні, створення наукових шкіл та напрямків вивчення цих мовних одиниць. Одним із ключових питань у цій площині є виявлення мовних ознак ФО, серед яких центральне місце посідає сталість, власне на основі якої вони й отримали свою назву – "сталі вирази". Натомість, незважаючи на велику кількість праць, присвячених явищу сталості ФО різних мов (див., зокрема, праці О.Г. Борисової, M. Everaert, G. Gaatone, I. González Rey, G. Gross, M. Gross, E. Gülich, U. Krafft, J. Hudson, S. Hunston, G. Francis, J.R. Klein, B. Lamiroy, S. Mejri, Ch. Schapira, M.H. Svensson, A. Wray та ін.), воно й досі не отримало однозначного тлумачення. І справедливими будуть слова французького науковця R. Martin, який зауважив, що "більшість з нас [лінгвістів] вважають, що ця тема [сталість] дуже захоплююча, хоча ніхто з нас не знає, що саме вона являє собою" [14], визначаючи в такий спосіб актуальність і нашого дослідження.

Метою даної статті вважаємо аналіз сегментованих висловлень з точки зору емерджентного підходу й обґрунтування рис, на основі яких сегментацію можна інтерпретувати як емерджентне явище. Об'єкт роботи може бути визначений як сегментовані висловлення в сучасному французькому художньому дискурсі, тоді як предмет – емерджентність як одна з рис сегментації.

Насамперед слід зазначити, що емерджентна теорія сформувалася в першій третині XX ст. під впливом праць А. Бергсона й британських філософів Ч. Брода, С. Александера, А.Н. Уайтхеда [7, с. 38], однак значного поширення вона набула лише наприкінці XX – на початку XXI ст. Концепт емерджентності являє собою метатеорію, оскільки широко застосовується в багатьох галузях науки (головним чином у фізиці, біології, медицині). В останні роки емерджентний підхід використовується й у лінгвістиці, про що свідчать численні роботи з даної проблеми (Ж.-М. Адам, М. Баньяр, Б. Вікторрі, Ж. Геспен-Мішель, Б. Комбетт, К. Пюеч, Д. Філпс, Ж.-М. Фурньє та інші).

К. Бадіу-Монферран і Ж. Дюкос зазначають, що емерджентний підхід привертає увагу лінгвістів лише як можливий спосіб пояснити або описати явища, які відбуваються з існуючими моделями. Крім того, спроба застосувати поняття емерджентності до сфері лінгвістики «передбачає врахування особливостей мовлення й мовленнєвого акту» [4, с. 23], оскільки емерджентні явища є незапланованими й з'являються на рівні мовлення. На користь цього свідчать слова Ж.-М. Фурньє і К. Пюеч: «… те, що з'являється несподівано, не міститься «у зародку» в умовах можливості» [5, с. 9], іншими словами, емерджентність не може бути представленою в мові, яка, на думку Г. Гійома, у загальному процесі каузації висловлення представляє план потенції, тобто можливості. При цьому, зважаючи на те, що, як зазначалося вище, емерджентність передбачає нередукціоністський підхід, дослідження емерджентних явищ повинне враховувати весь процес каузації, тобто не лише рівень мовлення, але й рівень мови.

Концепт емерджентності інтерпретується науковцями в двох аспектах. З одного боку, емерджентність передбачає стрибок (saut), підйом (seuil), переривчастість (discontinuité), що супроводжують появу емерджентних явищ (одиниць), причому поява новизни не може бути передбачена й визначена ретроспективно шляхом механічного складання причин отриманого результату (тобто нового явища) [2, с. 4-5]. Дана риса дає підстави для розмежування двох типів явищ: результативних (résultants) і емерджентних (émergents). Перші є передбачуваними завдяки механічній сумі

The article deals with the analysis of the modern scientific approaches concerning teaching the reception of a foreign language as one of the main directions of training specialists in a linguistic university. The focus of the article is on the peculiarity of the presentation and the process of the listener's comprehension of audio materials.

Key words: phonological competence of a foreign language, reception, audio text, pause, hesitation, fluency, logical articulator, language register, language marker, cohesion.

Н.О. Мєдвєдєва
(Харків)

УДК 811.133.1

СЕГМЕНТАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ЕМЕРДЖЕНТНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО ФРАНЦУЗЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Сегментація представляє одну з основних синтаксичних тенденцій організації висловлення в сучасній французькій мові. З'явившись у розмовному мовленні, сегментовані висловлення все більше проникають у писемні джерела. Причому сегментовані конструкції використовуються практично в усіх функціональних стилях: художньому, публіцистичному, науковому тощо, оскільки основне прагматичне значення сегментації – виділити, підкреслити. Складність і багатогранність сегментованих висловлень обумовлюють невгасаючий інтерес до даних конструкцій, про що свідчить значна кількість наукових досліджень, в яких аналізуються синтаксичні, семантичні й прагматичні особливості даного типу висловлень (Ш. Баллі, Ж. і Р. ле Бідуа, В. Вартбург, П. Цумтор, П. ле Гоффік, А. Сансьє-Шато, Ж.Г. Тамін, Ф. Гаде, В.Г. Гак, А.А. Андрієвська, А.К. Васильєва, Є.А. Реферовська, О. Новаковська та ін.). Однак дослідження явища сегментації ще не вичерпало свій потенціал і становить інтерес для сучасних лінгвістичних досліджень. У даній статті сегментація розглядається з точки зору емерджентності, одного із новітніх підходів до аналізу наукових знань, який дає змогу по-новому, не шляхом редукціоністського методу, описувати несподівану появу явищ [с. 4]. Вибір такого підходу при дослідженні сегментованих висловлень обумовлюється новизною й недостатнім вивченням власне концепту емерджентності в лінгвістиці загалом і стосовно до сегментованих конструкцій зокрема. Як наслідок, емерджентний підхід до явища сегментації представляється актуальним.

Суперечливий характер цього питання можна пояснити тим, що сталість являє собою поліфакторне явище. Адже сьогодні дослідники, характеризуючи сталі вирази, говорять про семантичну злитість і нерозкладність їх компонентів, постійність складу, структури та значення, фіксованість їх лексико-граматичного складу, незмінність їх складових елементів при всіх нормативних змінах, морфосинтаксичну стійкість компонентів тощо [1, с. 105; 3, с. 38; 4, с. 88; 9, с. 111; 11, с. 9; 17, с. 16]. Часто до поняття сталості додають також ознаку психологічного характеру: вираз повинен існувати в пам'яті мовця як певна цілісність, яку він може відтворити в процесі мовлення.

Досліджуючи, зокрема, граматичні ознаки ФО французької мови, лінгвісти базують свої визначення на морфосинтаксичних обмеженнях, які не дозволяють змінювати ознаки морфологічних категорій їхніх компонентів, а також здійснювати певні синтаксичні трансформації [7, с. 154; 11, с. 9; 12, с. 8; 14, с. 179; 15, с. 39; 16, с. 137]. Вивчаючи морфологічний аспект ФО, науковці вважають, що характерні їм обмеження можна розглядати як визначальну ознаку їхньої мовної природи, що потребує, на наш погляд, певних уточнень. Тому, власне, мета нашої розвідки полягає в детальному аналізі категорійних ознак ФО, завдяки якому ми спробуємо показати, що всі вони мають ступеневий характер, що й зумовлює значні труднощі під час визначення явища сталості, а також виокремлення ФО від вільних сполучень.

Категорія роду іменників та прикметників. Насамперед вивчення вираження категорії роду, визначеної самим словником французької мови, доводить загальномовну тенденцію: в сталих виразах, як і у вільних, іменникові та прикметникові компоненти не можуть її змінювати в процесі мовлення. Іншими словами, обмеження в категорії роду сталих виразів зумовлені не характером ФО, а самою мовою, напр.: ***un abatteur*** *de femme,* ***le cœur*** *bien accroché,* ***une armoire*** *à glace.*

Щодо прикметників, то їх обмеження в цій площині мають дещо інше пояснення. За ними, як відомо, не встановлено певний рід; вони його виражають залежно від іменника або займенника, котрий вони означують, напр.: *une affaire* ***classée****, un* ***grand*** *air, de* ***bon*** *aloi, la chaux* ***vive****, une peur* ***bleue****.* У такий спосіб категорія роду іменників та прикметників взаємопов'язана й не може варіювати довільно.

Водночас у французькій мові існують вирази, прикметниковий компонент яких вживається виключно в жіночому роді, супроводжуючи відповідний іменник, напр.: *bouche* ***bée*** (за аналогією – *gueule* ***bée***), *la croix* ***gammée****, une porte* ***cochère****, une*

*rose **trémière***. Але зазначимо при цьому, що питання належності цих словосполучень до класу ФО досить суперечливе й потребує додаткового вивчення.

Варто зазначити, що існують також випадки, коли прикметник сталого виразу узгоджується з підметом, а не з означуваним іменником, що доводить, зокрема, вживання сталого виразу *se faire beau (belle)*, напр.:

*Paris Hilton : elle se fait **belle** pour aller se relaxer...* [http://www.public.fr/402807]

*En effet, certains hommes ne prennent pas soins de leurs apparences … Par contre, quand il s'agit de sortir avec leurs amis, ils se font **beau**, se parfument et mettent leurs plus beaux vêtements* [http://lecouple.enislam.over-blog.com.html].

Натомість прикметникова форма сталого виразу *l'échapper belle* обмежена в подібних узгодженнях, напр.:

*5e tour: Paul Di Resta (Force India) et Jean-Eric Vergne (Toro Rosso) **l'échappent belle.** Ils ont failli s'éperonner à la sortie de leurs stands* [http://www.rts.ch/video /sport/auto/07/07/2013].

*Bruges **l'a échappé belle** à Malines* [http://www.7sur7/17/08/2013].

Отже, лише в поодиноких випадках можемо припустити, що функціонування прикметникових форм у жіночому роді визначене узусом французької мови, через що, власне, й виявляються обмеження на морфологічному рівні, зокрема в категорії роду. Але в більшості сталих виразів категорія роду визначена самою мовою.

Категорія числа іменників та прикметників. Аналіз вираження категорії числа іменників показав, що, хоча у вільному вживанні іменникові компоненти мають обидві числові форми (однину та множину), в сталих виразах ця категорійна ознака обмежена. Як наслідок, вони [іменникові компоненти] вживаються виключно в однині (напр., *tirer **le diable** par **la queue**; **une peur** bleue; fort comme **un Turc**; entre **la poire** et **le fromage**; jeter **une pierre** dans **le jardin** de qqn; faire **la loi***) або в множині (напр., ***les carottes** sont cuites; marcher sur **des œufs**; payer en **chats** et en **rats**; mettre **les pieds** dans le plat*).

Неможливість змінювати категорію числа, на думку О.Г. Борисової, пов'язана з "референційним статусом" іменника [2, с. 29]. Але цим, на наш погляд, можна пояснити вживання лише сталих виразів типу *tirer **le diable** par **la queue***. Щодо решти мовних одиниць, то таке пояснення не доцільне з кількох причин. По-перше, можемо спостерігати випадки, коли обмеження в числі виявляються лише на письмі, тоді як усно вони не відчуваються, напр.: *avoir **maille*** (? ***mailles***) *à partir avec qqn; donner sa langue au **chat*** (? *aux **chats***). Власне цей факт позначився на еволюції, зокрема, сталого виразу *s'embarquer sans **biscuit***, іменниковий

9. Griffits R. Pausological research in an L2 contexte: A rationale and review of selected studies / R. Griffits // Applied Linguistics, 1990. – № 4. – P. 12-23.
10. LeBlanc R. Cours axé sur les habitudes réceptives / R. LeBlanc, L. Duquette // L'enseignement des langues secondes axé sur la compréhension. – Montréal : Centre éducatif et culturel, 1992. – P. 244.
11. Rader K.-E. The effect of three different levels of word rate on the listening comprehension of third-quarter university Spanish students / K.-E. Rader // Unpublished dissertation. – Ohio : The Ohio State University, 1990. – P. 44.
12. Oxford R.L. Language Learning Services / R.L. Oxford // What Every Teacher Should Know. – New York : Newbury House, 1990. – P. 16.

АНОТАЦІЯ

Луценко О.А., Луценко О.Г., Луценко Ю. А. Навчання рецепції іншомовного мовлення в контексті європейської мовної освіти

У статті авторів дано аналіз сучасних наукових підходів до навчання рецепції іншомовного мовлення як одного з основних напрямків підготовки спеціалістів у мовному виші. Зроблено акцент на особливості презентації фономатеріалів і на процес їх сприйняття та розуміння слухачем.

Ключові слова: фонологічна іншомовна компетенція, рецепція, аудіотекст, пауза, хезитація, швидкість мовлення, логічний артикулятор, мовний регістр, мовний маркер, когезія.

АННОТАЦИЯ

Луценко А.А, Луценко О.Г., Луценко Ю.А. Обучение рецепции иноязычной речи в контексте европейского языкового образования

В статье авторов дан анализ современных научных подходов к обучению рецепции иноязычной речи как одному из основных направлений подготовки специалистов в языковом вузе. Сделан акцент на особенности презентации фономатериалов и на процесс их восприятия и понимания слушателем.

Ключевые слова: фонологическая иноязычная компетенция, рецепция, аудиотекст, пауза, хезитация, скорость речи, логический артикулятор, языковой регистр, языковой маркер, когезия.

SUMMARY

Lutsenko A. A., Lutsenko O. G., Lutsenko Y. A. Teaching the reception of a foreign language in the context of European Linguistic Education

коммуникативных умений. Исходя из этого, целесообразно опираться на типологию текстов, разработанную французским исследователем Ж.-М. Адамом [3, с. 45], включающую 5 типов текстовых схем: повествовательную, описательную, аргументативную, объяснительную, диалогическую. Каждая из них требует определенного подхода в предъявлении и последующей обработке. Так, в повествовательном тексте трудности для рецепции создают количество персонажей, отсутствие временных и пространственных локализаторов, невыразительная хронология, нечеткие связи между событиями. В противовес этому, наличие картинок и др. изображений облегчают понимание речи.

Таким образом, анализ специфики современного обучения аудированию иноязычной речи доказывает необходимость пересмотра и коррекции традиционных подходов к формированию рецептивных умений и навыков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Рада з питань співпраці в галузі культури. Комітет з освіти. Відділ сучасних мов. Страсбург. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
2. Федотова Н.Л. Методика преподавания русского языка как иностранного / Н.Л. Федотова. – Издательство «Златоуст», 2013. – 200 с.
3. Adam J.-M. Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue / J.-M. Adam. – P. : Nathan, 1992. – 212 p.
4. Blau E.-K. The effect of syntax, speed and pauses on listening comprehension / E.-K. Blau // Tesol. – Quarterly, 1990. – № 4. – P. 24.
5. Cornaire C. La compréhension orale / C. Cornaire, C. Germain. – P. : Clé International, 1998. – 221 p.
6. Champagne-Muzar C. Les faits phonétiques et l'enseignement des langues secondes axé sur la compréhension: état de question / C. Champagne-Muzar // L'enseignement des langues secondes axé sur la compréhension. – Montréal : Centre éducatif et culturel, 1992. – P. 152.
7. Cuq J.-P. Cours de didactique du français langue étrangère et seconde / J.-P. Cuq, I. Gruca. – Grenoble : Presses universitaires de Grenoble, 2005. – 504 p.
8. Glisan E.W. The effect of word order on listening and pattern retention: An experiment in Spanish as a foreign language / E.W. Glisan // Language Learning, 1985. – № 3. – P. 35-47.

компонент якого сьогодні отримав форму множини – *s'embarquer sans **biscuits***, а також *donner **campos***, іменник якого, навпаки, вживається тепер в однині – *donner **campo***.

По-друге, іменникові компоненти дієслівних виразів різного ступеня сталості можуть вживатися в множині, не порушуючи при цьому норм французької мови, напр.:

*Les insurgés islamistes somaliens se sont moqués du Kenya via leur compte Twitter, et menacé d'y **mener de nouvelles attaques*** [mener une attaque], *après celle du centre commercial Westgate de Nairobi...* [www.bfmtv.com/international/.../ 27/09/2013]

*– Tu sais, on va bientôt **casser nos pipes*** [casser sa pipe]. *Et je me disais que ce serait plus correct qu'on s'en aille en étant mari et femme* [http://bigbrowser.blog.lemonde.fr/2012/03/02].

Щодо категорії числа прикметників, то вона, подібно до категорії роду, залежить повною мірою від означуваного ними іменника.

У такий спосіб морфологічні обмеження в категорії числа іменників та прикметників у сталих виразах зумовлені насамперед самою мовою і традицією їхнього вживання. А ті випадки, коли вони пов'язані зі сталістю ФО, становлять скоріше виняток, аніж правило.

Категорія детермінованості / недетермінованості іменника. Досліджуючи морфологічні обмеження на рівні вживання детермінативів, лінгвісти зупиняються на двох особливостях сталих виразів у цій площині [6; 8; 9].

По-перше, вони говорять про повну відсутність детермінативів у деяких сталих виразах із синсемантичним дієсловом. Так, утворені за атиповими моделями (часто архаїчними), порівняно з нормою французької мови, сталі вирази типу *faire **ballon**, entre **chien** et **loup**, il y a **anguille** sous **roche**, faire **assaut** de…, avoir **faim**, rendre **visite**, avoir **rendez-vous*** доводять повною мірою правильність цього судження. Натомість вирази типу *essuyer **un échec**, perpétuer **un délit***, які містять детермінатив, а також сталі вирази з подвійним варіантом типу *chercher **chicane / des chicanes*** ставлять його під сумнів.

По-друге, лінгвісти стверджують, що сталі вирази, компонентом яких є детермінатив (за наявності такого), не допускають жодних варіацій, на відміну від вільних словосполучень, що, власне, доводить фактичний матеріал, пор.:

вільне словосполучення: *prendre **un** livre – **le** livre – **ce** livre – **son** livre;*

сталий вираз: *vendre **la*** mèche – * ***une*** mèche – * ***sa*** mèche – * ***cette*** mèche;

*casser **sa** pipe – * une pipe – * la pipe – * cette pipe.*

Окремого значення в цьому плані надає вживання присвійних детермінативів. Так, лінгвісти, детально вивчаючи неможливість заміни в сталих виразах присвійних займенників, пояснюють її тим, що в цьому випадку вони [присвійні займенники] не походять від конструкції *de N* або відносного речення, подібно до його природи у вільних словосполученнях [5, с. 38; 8, с. 156], пор.:

casser sa chaise (вільне словосполучення):

Il a cassé la chaise de Luc;

Luc a cassé la chaise que le père lui avait offerte;

casser sa pipe (сталий вираз):

** (La maladie + il) a cassé la pipe de Luc;*

** Luc a cassé la pipe que le Seigneur lui a donné.*

При цьому, за словами мовознавців, категорійні ознаки (рід, число, особа) присвійних займенників повинні узгоджуватися з підметом [там само], напр.:

Casser sa pipe :

Je vais ***casser ma pipe*** *et je ne serai pas mécontent* [www.lefigaro.fr/.../01016-0091104ARTFIGO...].

Une fois qu'ils ***ont cassé leur pipe****, On pardonne à tous ceux qui nous ont offensés* [слова пісні *"Le temps passé"*, Brassens].

Brûler ses vaisseaux :

*… mais plus probablement ce jour-là, j'****ai brûlé mes vaisseaux*** *et compromis sans retour mon rêve d'amour et de couper le cortège* [http://www.nioutaik.fr/daultimatewebzine/viewtopic.php?pid=189988].

Le moment est important, mes chers collègues. Nous allons très loin, sans possibilité de retour. ***Nous brûlons nos vaisseaux*** ! [http://www.nossenateurs.fr].

Інакше речення типу *Luc a cassé* ***ta*** *pipe* або *Luc* a brûlé ***leurs*** *vaisseaux*, порушуючи правило узгодження присвійних займенників у сталих виразах, вийдуть із так званої сталої зони, хоча й нагадуватимуть формально сталі вирази.

Загалом наші спостереження над категорійною ознакою детермінованості / недетермінованості іменника виявили, що деякі сталі вирази накладають обмеження на одні класи детермінативів, дозволяючи при цьому вживання інших, напр.:

mener ***une*** *attaque* (** l'attaque – * cette attaque –* ***son*** *attaque*);

les *carottes* (** des carottes – * ces carottes –* ***ses*** *carottes*) *sont cuites.*

А ще деяким, зокрема іменниковим, ФО властива зміна всіх класів детермінативів, напр.: ***une*** (***la – cette – sa***) *peur bleue.*

Як бачимо, обмеження на рівні детермінативів мають ступеневий характер: від сталих виразів, які не дозволяють

фонетике необходимо уделять особое внимание формированию и активизации указанного навыка.

Иллюстративные дескрипторы, приведенные в Общеевропейских рекомендациях по вопросам языковой политики, указывают, что ученики со средним уровнем владения языком, или уровнем независимого пользователя (B2), способны понимать объемные высказывания, следить за сложной аргументацией в рамках знакомых тем, адекватно воспринимать телевизионные новости, информационные программы, содержание фильмов. Диапазон языковых регистров, естественно, ограничивается литературным языком [1, с. 26-27].

В этой связи актуальными являются научные исследования, направленные на анализ лексико-грамматических параметров текстов, предлагаемых для обучения на разных этапах. Установлено, что легче всего на слух воспринимаются широко употребляемые слова, простые синтаксические конструкции, стереотипные союзы типа *mais* или *et*, в отличие от словосочетаний *en dépit de*, *bien que*. Влияние лексических повторов на общее восприятие аудиотекста бесспорно признается всеми лингвистами. Так, повторение детерминантов, существительных, использование перифраз, синонимов упрощает понимание. Отметим все ж таки, что злоупотребление повторами, перечислениями деталей усложняют звучащую речь.

Порядок слов в синтаксической цепочке, грамматические конструкции, не присущие родному языку, создают дополнительные трудности для восприятия иноязычной речи. Ученым удалось доказать, что место предложения в абзаце также является немаловажным фактором успешной рецепции: расположение фразы в конце звучащего фрагмента благотворно сказывается на ее понимании [8, с. 35]. Отсюда, задачей преподавателя иностранного языка становится формирование навыков адекватного восприятия информации, расположенной в начале или середине абзаца. Наличие языковых маркеров, обеспечивающих когезию и последовательность высказывания, помогают разобраться в его содержании, установить связи между его идеями. С этой целью Р.-Л. Оксфорд инвентаризовал подобные лингвистические показатели в группы микромаркеров: *premièrement*, *deuxièmement*, и макромаркеров: *maintenant*, *nous allons parler de*, *jusqu'à présent nous avons vu*, *en résumé* и т.п. [12, с. 16]. Тип и природа аудиотекста должны обязательно учитываться при отборе учебного материала. Существуют разнообразные типологии текстов, но необходимо помнить, что в центре обучения иностранному языку должно находиться развитие

44%, т.е. до 320 слов в минуту, ученики начинали испытывать трудности в ее восприятии. Вывод эксперимента релевантен как для автономных, так и для независимых пользователей. При снижении скорости звучащей речи на 29% констатировалось улучшение результатов понимания [5, с. 104].

Впрочем, в дальнейших исследованиях не зафиксировано значительной разницы в понимании текстов, прочитанных с разными скоростями [4, с. 24]. Подобные результаты позволили сделать выводы, что преподавателям иностранного языка вообще не следует беспокоиться о выборе скорости аудиотекста. В частности, К.-Э. Радер присоединяется к подобным выводам в своей неопубликованной диссертации [11, с. 44]. Однако, проводя наблюдение над 90 англоязычными студентами, изучающими испанский язык, методист обращает внимание на обусловленность качества восприятия звучащего текста его природой: нарративная форма текста при нормальной скорости воспринималась труднее, чем экспликативная. Окончательный итог наблюдениям над скоростью звучащей речи был подведен Р. Гриффицем, утверждающим, что замедленная иноязычная речь (2 или 2,5 слогов/сек., т. е. 100-125 слогов/мин.) способствует лучшему ее пониманию.

Касательно пауз и хезитаций, мнение ученых – единогласное: они являются несомненным подспорьем в понимании иноязычной речи.

Трудности процесса расшифровки аудиовысказывания неоднократно привлекали внимание ученых. Рассматривая особенности этого этапа рецептивной деятельности, современные исследователи анализируют характер сегментации звукового сообщения, наличие и природу ударений, использование логических артикуляторов для установления логических связей дискурса. Предметами активных научных разведок были процессы ассимиляции звуков, связывания, сцепления, логического ударения, ускоряющие или блокирующие понимание звучащей речи [5, с. 113]. Р.-Н. Вандерланк экспериментально изучал роль логического ударения в понимании аудиосообщения. Ученый сопоставил уровень восприятия звуковых материалов исконными носителями языка и обучающимися. Эксперимент показал, что представители первой группы, а также только компетентные пользователи из второй группы легко и безошибочно определяли место логического ударения в высказывании. Интересен тот факт, что умение распознавать ударение в звучащей иноязычной речи не зависит от сформированных аналогичных навыков в родном языке. Очевидно, что на занятиях по практической

жодних трансформацій, до сталих виразів з можливими змінами всіх класів детермінативів. Власне це доводить той факт, що морфологічні обмеження в цій площині не можуть бути визначальними мовної природи ФО.

Категорія часу. Щодо категорії часу, то вона, на наш погляд, представляє найменше обмежень, порівняно з іншими морфологічними категоріями сталих виразів. Усі відкриті дієслівні ФО (наскільки нам дозволяє це стверджувати фактичний матеріал) можуть вживатися в різних часах, не порушуючи при цьому семантику виразу, напр.:

Avoir maille à partir:

*Guillemot **a maille à partir** avec la justice anglaise* [http://www.sport.fr/voile/30/10/2012].

*Dimitri Soudas **a eu maille à partir** avec le fisc québécois* [Le devoir, 25 septembre 2013].

Chercher chicane :

*Le National Post et le Globe and Mail en sont tous deux convaincus : Pauline Marois **cherche la chicane,** et rien d'autre, avec ses politiques de gouvernance souverainiste* [http://www.ledevoir.com/politique/canada/23/10/2013].

*Que penseraient ces camarades d'un charpentier qui, au lieu de travailler avec les marteaux, scies et rabots mis à sa disposition, leur **chercherait chicane**?* [http://aurivegauche.canalblog.com/archives/2012/06/17.html]

Натомість часові обмеження спостерігаємо в деяких закритих сталих виразах. Так, вислів *C'est là que les Athéniens **atteignirent (s'éteignirent)*** "c'est à ce moment que les choses se gâtèrent", який містить дієслово в passé simple, може стосуватися також теперішнього або майбутнього часу, напр.:

*Et **c'est là que les Athéniens s'atteignirent**. Lorsque plusieurs milliers de personnes veulent se rendre en même temps dans un même endroit qui n'est pas prévu pour ça, ça pose problème. Le concert de Suuns va en fournir la parfaite illustration* [http://derrierelafenetre.com/2013/08/18].

*Une fois que vous savez quel type de visa vous allez solliciter, vous pouvez vous lancer dans la procédure et **c'est là que les Athéniens s'atteignirent!*** [http://a-miami.fr/visa-etats-unis].

Подібну функціональну природу мають також паремії, які часто саме на основі цієї граматичної ознаки зараховуються лінгвістами до фразеологічного складу мови, напр.: *Pierre qui **roule** n'**amasse** pas mousse; L'habit ne **fait** pas le moine; Mieux **vaut** tard que jamais; **Vaille** que **vaille**; Qui **vivra verra**; Aide-toi, le ciel t'**aidera***, а також "емоційні вирази" (*locutions émotionnelles* – термін M. Heinz [10, с. 40]), напр : *J'en **mettrais** ma main au feu;*

*Je ne **mange** pas de ce pain-là; J'en **ai** par-dessus la tête, J'en **parlerai** à mon cheval.* Але знову ж таки питання їх належності до фразеологічного фонду французької мови вимагає додаткового вивчення.

Отже, категорія часу дієслів, яка розглядається інколи лінгвістами як одна з визначальних ознак ФО, виявляє якнайменше їхню сталу природу.

Категорії особи та способу дії. Дослідження морфологічних категорій особи та способу дії показало, що вони відіграють ще меншу роль у визначенні сталої природи ФО, порівняно з категорією часу.

Так, перша з них [категорія особи] має обмеження лише в деяких закритих сталих виразах типу ***Tu** peux te l'accrocher; **Elle** est morte, Adèle!; **Je** t'aime, **moi** non plus*, а також у деяких відкритих. Так, підметом ФО *faire assaut de …* і *ne pas attacher son chien avec des saucisses* може виступати відповідно лише множинний референт або виключно 3-я особа однини та множини, напр.:

*… les candidats PS à la primaire **font assaut de** propositions sur la sécurité* [http://www.leparisien.fr/marseille-13000/12-09-2013-3131165.php].

*Le moins que l'on puise dire, c'est que Nabilla **n'attache pas son chien avec des saucisses** lorsqu'elle monnaie une interview...* [http://www.7magazine.re/23/09/2013.html].

*Le souci, c'est que … les entrées des différents lieux touristiques (tel que Pétra et autres lieux d'intérêts) coûte vraiment très cher (60€ rien que pour Pétra, c'est du vol...ils **n'attachent pas leurs chiens avec des saucisses!*** [http://voyageforum.com/discussion/d5791857/].

Щодо категорії способу, то, як доводить фактичний матеріал, лише деякі закриті ФО, як-от: ***Accrochez** les wagons!; **Allons-y**, Alonzo!; **Va** comme je te pousse; **Attendez-vous-y**!* – обмежують вживання дієслова виключно наказовим способом.

Але оскільки такі категорійні обмеження поодинокі, вони, звісно, не можуть служити однією з визначальних ознак сталості ФО на морфологічному рівні.

Отже, на основі проведеного аналізу вираження морфологічних категорій можна виокремити два полярних типи сталих виразів: 1) ФО, які виявляють найменшу морфологічну сталість ("гнучкі" вирази – *flexibles*, за термінологією франкомовних дослідників), і 2) ФО, яким властива найбільша морфологічна сталість ("негнучкі" вирази – *inflexibles*). А між ними розташовуються ФО з різним ступенем морфологічної сталості. Враховуючи вищесказане, вважаємо, що кожна з досліджених нами категорійних ознак має ступеневий характер і по-різному виражена у фразеологічних одиницях, що ставить

к определению степеней трудности текста для восприятия его иноязычным реципиентом.

Методической наукой долгое время игнорировалась роль фонетической составляющей в успешном овладении иностранным языком. Подобное поведение объясняется множеством причин. Одни исследователи считают, что обучающиеся не в состоянии в совершенстве овладеть иноязычной артикуляцией и просодикой [6, с. 152], другие ученые делают скидку на отсутствие специальной, фонетической, подготовки учителей иностранного языка или ссылаются на принципы коммуникативного подхода, не мотивирующего качественное изучение практической фонетики.

Однако сегодня становится ясным, что несформированная фонологическая иноязычная компетенция приводит к неудачам в общении. Результаты проведенных в этой области исследований, пока еще немногочисленных, свидетельствуют о ее позитивном воздействии на слуховое восприятие текста [6, с. 152; 10, с. 244].

Целью статьи является анализ современных научных подходов к обучению рецепции иноязычной речи в контексте европейского языкового образования.

Современные исследования специфики обучения аудированию направлены как на особенности презентации материалов, так и на процесс их восприятия и понимания слушателем.

В первом случае интерес ученых сосредотачивается, главным образом, на определении скорости предъявления звукового сообщения, наличии/отсутствии пауз, хезитаций, а также на выборе типа текста, наличии/отсутствии видеосопровождения.

Скорость предъявления аудиотекста, наличие пауз и влияние этих факторов на успешность обучения аудированию составляли предмет исследования английского языковеда Р. Гриффица [9]. Восстанавливая хронологию изучения этого вопроса, Р. Гриффиц называет имя первого ученого, обратившего в 1965 г. внимание на значение скорости речи для адекватного понимания аудиодокументов. Им был его соотечественник П. Макей, установивший, что нормальной скоростью звучащей иноязычной речи является 5-12 слогов/сек. или 150-155 слов/мин.

Позднее будет высказана гипотеза, что замедленная речь упрощает понимание сказанного. Многочисленные научные работы, проведенные в 70-90 гг. прошлого столетия, не опровергли и не подтвердили это предположение. И только масштабные исследования специфики обучения польских студентов английскому языку в Мичиганском университете позволили установить тесную связь успешного понимания речи и скорости ее предъявления. При увеличении нормальной скорости речи на

что обусловлено лингвистическим и практическим опытом реципиента и предусматривает рефлексивную оценку этой информации во внутренней речи [2, с. 78-79].

Обучение рецепции устной иноязычной речи является, как известно, одним из основных направлений подготовки специалистов в языковом вузе.

В методическом отношении конечная цель обучения аудированию в языковом вузе может быть конкретизирована следующим образом: формирование способности понимать живую, непрепарированную речь носителей языка в незамедленном темпе, включая понимание речи, отмеченной индивидуальными особенностями говорения и «неполным стилем» произношения.

Вместе с тем, реальность свидетельствует о том, что подавляющее большинство студентов языкового вуза даже к выпускному курсу не овладевает на должном уровне умением понимать естественную речь разнообразных носителей языка в незамедленном темпе, не говоря уже о темпе убыстренном. Далее, у большинства выпускников языкового вуза не удается сформировать способность понимания речи, отмеченной индивидуальными особенностями говорения и «неполным стилем» произношения. Вместе с тем, именно данная способность, как было сказано выше, определяет в наибольшей степени конечные цели обучения аудированию в языковом вузе, поскольку умение понимать на слух живую речь носителей языка в значительной мере обусловливает качество подготовки специалиста.

Конечно, в ряде теоретических исследований выделены и описаны отдельные психологические и психолингвистические закономерности процесса слушания, а также осуществлен анализ разрозненных трудностей лингвистического характера (более того, многие преподаватели языкового вуза владеют опять же отдельными достаточно эффективными приемами, формирующими у обучаемых некоторые навыки аудирования), – и все-таки в целом обучение пониманию устной речи в языковом вузе не носит целенаправленного характера и, по существу, представляет собой неуправляемый процесс.

В связи с вышеизложенным, назрело решение ряда частных, но тем не менее значимых для лингводидактической теории вопросов, связанных с обучением рецепции устной иноязычной речи, в том числе вопрос об обучении аудированию на основе аутентичных текстов; о методической классификации аутентичных текстов, об отборе акустических особенностей иноязычной текстовой деятельности, о возможных подходах

під сумнів можливість тлумачення морфологічних обмежень як визначальної ознаки ФО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. / И.В. Арнольд. – М.: Высш. шк., 1986. – 295 с.
2. Борисова Е.Г. Коллокации. Что это такое и как их изучать? / Е.Г. Борисова. – М.: Филология, 1995. – 49 с.
3. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка / А.Г. Назарян. – М.: Высш. шк., 1987. – 288 с.
4. Кунин А.В. Английская фразеология: теоретический курс / А.В. Кунин. – М.: Высш. шк., 1970. – 346 с.
5. Balibar-Mrabti A. Semi-figement et limites de la phrase figée / Antoinette Balibar-Mrabti // Linx : Revue des linguistes de l'université Paris X Nanterre [En ligne]. – 2005. – № 53: Le semi-fegement. – P. 35–54. – Accessible à : http://linx.revues.org/256.
6. Gross G. Degré de figement des noms composés / Gaston Gross // Langage 90, juin. – 1988. – P. 57–72.
7. Gross G. Les expressions figées en français : noms composés et autres locutions / Gaston Gross. – P. : Ophrys, 1996. – 161 p.
8. Gross M. Une classification des phrases "figées" du français / Maurice Gross // Revue Québécoise de Linguistique. – 1982. – Vol. 11. – № 2. – P. 151–185. – Accessible à : http://ed.erudit.org
9. Haßler G. Figement et défigement polylexical : l'effet des modifications dans des locutions figées / Gerda Haßler, Christiane Hümmer // Linx : Revue des linguistes de l'université Paris X Nanterre [En ligne]. – 2005. – № 53: Le semi-fegement. – P. 103–119. – Accessible à : http://linx.revues.org/266.
10. Heinz M. Les locutions figurées dans le "Petit Robert". Description critique de leur traitement et propositions de normalisation / Michaela Heinz // Lexicographica [Max Niemeyer Verlag]. – Tübingen : Gmbh & Co KG, 1993. – 340 p.
11. Hudson J. Perspectives on fixedness: applied and theoretical / Jean Hudson // Lund Studies in English 94. – Lund: Lund University Press, 1998. – P. 177 p. – Accessible on: www.lunduniversity.lu.se/o.o.i.s?id=24732
12. Lamiroy B. Le problème central du figement est le semi-figement / Béatrice Lamiroy, Jean René Klein // Linx : Revue des linguistes de l'université Paris X Nanterre [En ligne]. – 2005. – № 53: Le semi-fegement. – P. 135–154. – Accessible à : http://linx.revues.org/271.
13. Martin R. Sur les facteurs du figement lexical / R. Martin // La locution entre langue et usages [M. Martins-Baltar]. – Paris, Fontenay Saint-Cloud : ENS Editions, 1997. – P. 291-307.

14. Manning Ch. D. Foundations of Statistical Natural Language Processing / Ch. D. Manning, H. Schütze. – London, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1999. – 680 p. – Accessible on: http://www.alingua.ru.
15. Mejri S. Le figement lexical. Descriptions linguistiques et structuration sémantique / Salah Mejri. – Tunis : Publications de la Faculté des Lettres de la Manouva, 1997. – 632 p.
16. Pecman M. L'enjeu de la classification en phraséologie / Mojca Pecman // Actes du congrès EUROPHRAS-2004. Société européenne de phraséologie. Université de Bâle, 26-29 août, 2004. – Bartmannsweiler : Shneider Hohengehren Verlag, 2004. – P. 127-146. – Accessible à : http://www.initerm.net
17. Svensson M.H. Critères de figement. L'identification des expressions figées en français contemporain / M.H. Svensson. – Thèse de doctorat. – Umeå : Umeå Universitet, 2004. – 198 p. – Accessible à : http://umu.diva-portal.org

АНОТАЦІЯ

Гладка В. А. Морфологічні обмеження ФО французької мови як одна із ступеневих ознак їхньої сталості

Детально аналізуються морфологічні категорії, властиві ФО французької мови, зокрема категорія роду, числа, часу, особи, способу дії тощо, на основі чого автор доходить висновку, що сталість ФО має ступеневий характер і не може трактуватися як визначальна ознака їхньої мовної природи.

Ключові слова: сталий вираз, фразеологічна одиниця, сталість, морфологічна категорія, морфологічне обмеження.

АННОТАЦИЯ

Гладкая В. А. Морфологические ограничения ФЕ французского языка как один из признаков их устойчивости

Детально анализируются морфологические категории, характерные ФЕ французского языка, в частности категория рода, числа, времени, лица, вида, на основе чего автор делает вывод, что устойчивость ФЕ имеет ступенчатый характер и может трактоваться как определяющий признак их языковой природы.

Ключевые слова: устойчивое выражение, фразеологическая единица, устойчивость, морфологическая категория, морфологическое ограничение.

SUMMARY

Gladka V. A. Morphological constraints of French phraseological units as one of the features of fixedness

и ценностно-защитная. Доказано, что результаты исследования авто- и гетеростереотипов в лингвокогнитивной парадигме имеют практическое значение не только для лингвистической науки, но и для формирования коммуникативной компетенции в процессе изучения иностранного языка.

Ключевые слова: стереотип, концепт, лингвокультурология, когнитивная лингвистика.

SUMMARY

Galika O. V. Linguistic-cultural stereotype: theoretical and practical approach

This paper presents a brief summary of the recent literature on stereotypes. It offers a comparison of related aspects in defining the concept 'stereotype' with special attention paid to its interpretation in cognitive linguistics. The classification of stereotypes existing in linguistics has been analyzed; the functions of stereotypes, namely: identification, prescriptive, predictive, cognitive and valuative-protective have been highlighted. It has been proved that the results of the study of auto and heterostereotypes in the cognitive paradigm are of practical importance not only for linguistic science, but also for developing communicative competence in learning a foreign language.

Key words: stereotype, concept, linguistic-cultural studies, cognitive linguistics.

А.А. Луценко, О.Г. Луценко, Ю.А. Луценко (Горловка)

УДК 811. 133. 1 (075)

ОБУЧЕНИЕ РЕЦЕПЦИИ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОГО ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Как известно, **аудирование** – процесс восприятия и понимания речи на слух, где восприятие – анализ и синтез материальных средств языка, а понимание – результат анализа и синтеза смысловых значений этих средств.

В реальной коммуникации четыре вида речевой деятельности распределяются следующим образом: аудирование – 42 %, говорение – 32 %, чтение – 15 % и письмо – 11 %. Аудирование представляет собой сложный психолингвистический процесс восприятия, распознавания и понимания речи, который сопровождается переработкой полученной информации,

иностранцев / Ю.Е. Прохоров. – М.: Педагогика-Пресс 1996. – 216 с.
11. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
12. Ajtony Zsuzsanna. Ethnic Stereotypes – Impediments or Enhancers of Social Cognition? [Електронний ресурс] // Acta Universitatis Sapientiae, Philologica. – 3, 2 (2011). – P. 134-155. Режим доступу: http://www.acta.sapientia.ro/acta-philo/C3-2/Philo32-2.pdf
13. Henk J. Verkuyl Stereotyping, Prototyping and Figurative use: towards a proper semantic analysis [Електронний ресурс] (Utrecht Institute of Linguistics OTS). Режим доступу : http://www.hum.uu.nl/medewerkers/verku105/pdf/Berkeleyfinal.pdf
14. Velebna B. (Stereo) typically Scottish [Електронний ресурс] // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. пр. Вип. 5 / Відп. ред. Фабіан М.П. – Ужгород : ПП Обручар В.В., 2007. – С. 348-351.

АНОТАЦІЯ

Галіка О.В. Лінгвокультурний стереотип: теоретико-практичний вимір

У статті розглянуто теоретичні підходи до вивчення стереотипів. Подано різноаспектне тлумачення поняття, розкрито лінгвокогнітивне осмислення стереотипів. Представлено класифікацію стереотипів та визначено, що стереотипи виконують ідентифікаційну, прескриптивну, предиктивну, когнітивну та ціннісно-захисну функції. Доведено, що результати дослідження авто та гетеростереотипів у лінгвокогнітивній парадигмі мають практичне значення не тільки для лінгвістичної науки, а й для формування комунікативної компетенції у процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: стереотип, концепт, лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика.

АННОТАЦИЯ

Галика Е.В. Лингвокультурный стереотип: теоретико-практическое измерение

В статье рассмотрены теоретические подходы к определению стереотипов. Представлены разноаспектные значения понятия «стереотип» и раскрыто его лингвокогнитивное осмысление. Проанализирована классификация стереотипов, имеющаяся в лингвистике, и выделены функции стереотипов, а именно: идентификационная, прескриптивная, предиктивная, когнитивная

The morphological categories, typical of French phraseological units, in particular the category of gender, number, tense, person, view, are analyzed in detail. On this base the author concludes that the fixedness of phraseological units has a stepwise character and it cannot be treated as a defining peculiarity of their language nature.

Key words: fixed expression, phraseological unit, fixedness, morphological category, morphological constraint.

Т.В. Мелкумова
(Кривий Ріг)

УДК 811.161.2/367.625:81/243

ВИВЧЕННЯ РОЗРЯДІВ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

Лінгводидактика пропонує різноманітні методи та прийоми викладання української мови іноземним студентам [1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12]. **Актуальність досліджень** визначається сучасними вимогами, спрямованими на вдосконалення національної системи освіти та розширення культурних зв'язків між країнами. Ці обставини певною мірою зумовлюють зміни соціальної мотивації засвоєння української мови як іноземної та необхідність оптимізації технологій її навчання, зокрема формування граматичної компетенції як складової комунікативної компетенції в різних видах мовленнєвої діяльності.

Методика мови має певний доробок з викладання теми «Прикметник» студентам-іноземцям. При підготовці до занять з цієї теми можна використовувати значний досвід роботи з українськими школярами та студентами [3, 7 й ін.]. На жаль, комплексний порадник щодо вивчення прикметників з іноземними студентами відсутній. Недостатнє висвітлення питання в теорії та методиці навчання української мови як іноземної, низький рівень навичок відмінювання прикметників, утворення ступенів порівняння спонукали до розробки низки взаємопов'язаних завдань з вивчення теми «Прикметник». У Єдиній типовій навчальній програмі з української мови для студентів-іноземців [5] спланова розгляд прикметника як частини мови, відмінювання прикметників, ступенів порівняння прикметників, розподіл прикметників за кінцевим приголосним основи на тверду й м'яку групи на I, II й III курсах навчання. У статті подається фрагмент теми «Прикметник» на I курсі, присвячений вивченню розрядів прикметників за значенням, що є необхідною умовою для засвоєння правил утворення ступенів

порівняння. Матеріал може бути використаний при повторенні на II і III курсах.

Підґрунтя для оволодіння українською мовою формується під час навчання на підготовчому факультеті для іноземних громадян: студенти розрізнюють роди іменників, визначають число перших засвоєних лексем, утворюють форми роду присвійних займенників і прикметників, засвоюють особові закінчення дієслів теперішнього часу, отримують уявлення про дієвідміни тощо.

Протягом І курсу знання студентів-іноземців з української мови актуалізуються та поглиблюються. Зокрема, на перших заняттях, присвячених вивченню прикметника, слід узагальнити й систематизувати засвоєне студентами про утворення числових і родових форм; роз'яснити відмінності в утворенні відмінкових форм прикметниками твердої та м'якої груп; розвивати вміння та формувати навички правильного використання в мовленні відмінкових форм прикметників. Згодом слід приділити увагу розрядам прикметників за значенням і утворенню форм ступенів порівняння якісних прикметників, виробленню навичок оперування такими формами в мовленні. Загалом до теми «Прикметник» на І курсі пропонується обладнання: таблиці циклу «Відмінювання прикметників», таблиця «Ступені порівняння»; роздавальний матеріал − граматичні вправи, тексти художніх творів (В. Сухомлинський «Найласкавіші руки», В. Симоненко «Найогидніші очі порожні...»); перекладні й орфографічні словники.

Щодо роботи із теоретико-граматичним матеріалом зауважимо: протягом заняття всі визначення спершу озвучуються викладачем, згодом студенти читають їх з методичного посібника й відтворюють. Теоретичні відомості мають бути місткими, ілюструватися словами, зрозумілими студентам; не варто подавати приклади, що потребують тлумачення чи перекладу, оскільки це певним чином переобтяжує визначення та відволікає від розуміння його змісту. Нові слова бажано вводити при роботі з текстами, щоб іноземні студенти могли сприймати лексеми й з урахуванням їхніх синтаксичних функцій. Це полегшує студентам-іноземцям подальше оперування новими словами.

Розподілу прикметників за розрядами за значенням і морфологічними ознаками варто присвятити окреме заняття. Розуміння студентами особливостей якісних, відносних і присвійних прикметників закладає підвалини адекватному використанню їх у мовленні та коректному утворенню форм ступенів порівняння. Цей етап роботи можна почати з вивчення присвійних прикметників, а завершити розглядом якісних задля

(впорядкування соціального світу); 3) предиктивну (визначення набору асоціацій); 4) прескриптивну (визначення стереотипів поведінки в тій чи іншій ситуації); 5) ціннісно-захисну (збереження та підтримка позитивного Я-образу) тощо. Зазначені функції стереотипів приводять до вкорінення більш позитивного образу власної групи в ціннісних диференціаціях групи «ми» (автостереотипи) і «вони» (гетеростереотипи). Стереотипи мають практичне значення у вивченні іноземної мови та міжкультурній комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вилинбахова Е.Л. Стереотип в лингвистике : объект или инструмент исследования? [Електронний ресурс] / Е.Л. Вилинбахова // Проблемы языка : Сборник научных статей по материалам Первой конференции-школы «Проблемы языка: взгляд молодых ученых». – М., 2012. – С. 19-28. Режим доступу: http://www.philology.ru/linguistics1/vilinbakhova-12.htm
2. Воробьев В.В. Лингвокультурология (теория и методы) : моногр. / В.В. Воробьев. – М. : Изд-во РУДН, 1997. – 331 с.
3. Голубовская И.А. Этнические особенности языковых картин мира : моногр. / И.А. Голубовская. – К.: Изд. полиграф. центр «Киевский университет», 2002. – 293 с.
4. Кацберт Т.Л. Стереотипи та їх вплив на процес міжкультурної комунікації / Т.Л. Кацберт // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. пр. Вип. 2 / Відп. ред. Фабіан М.П. – Ужгород : ТОВ «Борнео», 2004. – С. 176-182.
5. Красных В.В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология : курс лекций / В.В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.
6. Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
7. Пименова М.В. Концептуальные исследования. Введение : учеб. пособие / М.В. Пименова, О.Н. Кондратьева. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2011. – 176 с.
8. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М. : АСТ : Восток – Запад, 2007. – 314 с. (Лингвистика и межкультурная коммуникация Золотая серия).
9. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А.М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
10. Прохоров Ю.Е. Национальные социокультурные стереотипы речового общения и их роль в обучении русскому языку

культурное пространство: Лингвокультурологический словарь», «Краткий иллюстрированный словарь клише и стереотипов», «Atlas of Prejudice». До речі, назва останнього англомовного джерела свідчить про різне ставлення представників різних культур до стереотипів. У західній Європі виявляється негативне ставлення до цієї теми, для багатьох ситуацій – це табу, існують навіть спеціальні тренінги, основною метою яких є «подолання стереотипів». Російська та українська наука менш упереджена, а поняття «стереотип» активно досліджується в лінгвістиці та лінгвокультурології.

Практична цінність вивчення автостереотипів (стереотипи про свою націю) та гетеростереотипів (стереотипи про інші нації) виявляється під час вивчення іноземної мови. Так формування, комунікативної компетенції неможливе без опанування лінгвокультурологічним матеріалом. Звертає на себе увагу численність текстів у збірниках тем (topic), де учням пропонуються теми «British character», «British as they are supposed to be» та ін. І перед нами постають образи стриманих, подекуди неговірких, із специфічним почуттям гумору людей, любителів чаю та знавців політики й футболу. Проте подібні гетеростереотипи, сформовані в українців, не знаходять підтвердження в дослідженнях автостереотипів. Зокрема британці чітко розмежовують соціум на шотландців, ірландців, англійців та жителів Уельсу, і хоча політика підкреслює спільність ознак, культура визначає розбіжності. Так, The Scotland Blog (http://www.highlandstore.com/blog/index.php/2010/06/4-stereotypes-about-scotsmen/) стверджує, що шотландці відкриті, чуйні, мають середній та високий рівень життя і не ходять у кілтах щоразу, на відміну від стереотипів про скруту, замкненість та специфіку одягу, які демонструє нам класична література та фільми [14, с. 348]. A The Edinburgh Associative Thesaurus (http://www.eat.rl.ac.uk) подає такі асоціації: англійці – нудні; ірландці – дикуни, шотландці – заощадливі, валлійці – полюбляють парі, а загалом британці асоціюються з поняттями «національний» та «імперія».

Отже, національно-культурний контекст стереотипів та їх когнітивні властивості дають підстави розглядати стереотипи як когнітивні елементи культурно-специфічних знань, які мають вербальну й поведінкову реалізацію. На мовному рівні стереотипи можуть бути виражені лексичними одиницями, словосполученнями та реченнями.

Стереотипи виконують ряд важливих функцій: 1) ідентифікаційну функцію – збереження, створення й ствердження позитивного образу «ми»; 2) когнітивну

зв'язку зі складним граматичним матеріалом заняття про ступені порівняння якісних прикметників.

Викладач пропонує студентам з'ясувати, які ознаки виражають такі групи прикметників: 1) червоний, солоний, легкий, прямокутний (колір, смак, вага, форма); 2) мідний, зимовий, ранковий, шкільний (матеріал, пора року, час доби, призначення); 3) братова [подруга], *батьків* [портфель], *жайворонкова* [пісня] (належність кого, чого-небудь людині чи тварині). Як висновок має прозвучати теза про розподіл прикметників на розряди за значенням.

Читання з поясненням допоможе згадати студентам, у яких життєвих ситуаціях їм доводилося чути присвійні прикметники: Сьогодні до нас прийде Богданова дружина Олена [дружина Богдана – Богданова дружина]. *Дивись!* Там Петрик. А от і Петриків дідусь [дідусь Петрика – Петриків дідусь]. *Лесиного собаку сьогодні вигулює її брат* [собака Лесі – Лесин собака].

Пояснення викладача – лаконічне: «Присвійні прикметники називають ознаку за належністю особі (людині / тварині) й відповідають на питання чий? Оксанин гаманець, материн блокнот; чия? Оксанина кімната, материна ласка; чиє? Оксанине фото, материне дзеркало; чиї? Оксанині речі, материні черевики».

Після висвітлення викладачем особливостей творення присвійних прикметників студенти виконують завдання: 1) Знайдіть присвійні прикметники у словосполученнях: Людмилина книга, велика кімната, дерев'яний стіл, Ахмедова ручка, батьків голос, другий курс, мамина пісня, старий університет, братова дружина; 2) Утворіть іменники від прикметників: доччин, свекрушині, Надіїн, батьків, пташина, невістчине, товаришів, братове, синів, Миколина, лікареві, Настин; 3) Утворіть присвійні прикметники від поданих слів: а) підпис батька, будинок лікаря, книжка сестри; б) Олена, студент, сусід, Мухамед. Спробуйте дібрати до утворених присвійних прикметників антоніми (теж прикметники) – чи можливо це? Останнє питання може стосуватися й такої групи слів: скляна (ваза), актовий (зал), спортивна (база), масажний (кабінет), медовий (аромат), лижна (прогулянка), піщаний (берег), дорожня (валіза), глиняний (глечик).

Так викладач знайомить студентів із відносними прикметниками, пояснюючи: «Відносні прикметники виражають ознаку предмета за відношенням до матеріалу (дубовий – дуб, скляний – скло, дерев'яний – дерево, сталевий – сталь); до особи (студентський – студент, читацький – читач); до явища (вітряний – вітер); до часу (учорашній – вчора); до місця (міський – місто). У словосполученнях відносні

прикметники можна замінити іншими словами, наприклад, торговельний майданчик – майданчик для торгівлі». За цим зразком студентам пропонується виконати аналогічні трансформації таких словосполучень: алюмінієва виделка, озоновий шар, підземний хід, харківська вулиця, міський майдан, дніпровський міст, дерев'яний стілець, карпатське повітря, морські хвилі, золота каблучка, діамантові прикраси. «Чи можливо дібрати до цих прикметників антоніми?» – питання є щаблинкою до наступного етапу заняття, присвяченого вивченню якісних прикметників, розгляд яких варто почати з виконання однієї із вправ: 1) Знайдіть антоніми: чистий, гарний, довгий, холодний, короткий, новий, брудний, широкий, великий, прямий, поганий, старий, солодкий, чужий, вузький, цікавий, рідний, нудний, малий, солоний, кривий, теплий; 2) Доберіть антоніми до прикметників у таких словосполученнях: гарячий чай, темна кімната, хороший фільм, маленьке місто, цікава книжка, важке завдання, довге пальто, старша сестра, стара річ, стара людина; 3) Доберіть антоніми до прикметників новий, нова, нове, нові, великий, велика, велике, великі, світлий, світла, світле, світлі, пізній, пізня, пізнє, пізні, холодний, холодна, холодне, холодні. Умова: антонім повинен належати до тієї ж групи (твердої чи м'якої), що й поданий прикметник, мати аналогічні форми роду й числа, наприклад: присутній – відсутній, *присутня* – відсутня, *присутнє* – відсутнє, *присутні* – відсутні.

Після характеристики викладачем важливих ознак якісних прикметників студенти виконують вправи на закріплення вмінь розрізнювати розряди прикметників: 1) Доберіть по два прикметники до кожного іменника: Київ, молодь, сад, вода, поле, долина, ліс, учень, письменник, дружба, мир, місто, пісня; укажіть, які з прикметників якісні, які – відносні; заповніть таблицю:

Іменник	Якісний прикметник	Відносний прикметник
Київ	сучасний	привокзальний
молодь	ввічлива	криворізька
сад		

2) Розподіліть словосполучення на три групи, до складу кожної з яких належать, відповідно, якісні, відносні або присвійні прикметники: *сумна пісня*, дерев'яний стіл, лікарів рецепт, веселе обличчя, золотий перстень, Андріїв телефон, скляний посуд, *яскрава особистість*, *пташине гніздо*, кам'яна стіна, усміхнена дівчинка, залізний дах, холодна погода, каштанове дерево,

реалізацію, можуть бути представлені передбачуваними асоціаціями і тому рівнорядні образу. Концепти зберігаються у свідомості у формі пропозицій, а стереотипи у вигляді фрейм-структур. Концепти мають більшу кількість вільних асоціацій, стереотип, навпаки, має передбачувані асоціації через те, що у процесі його створення проходить процес мінімізації ознак [5, с. 186].

Стереотип тісно пов'язаний із поняттями менталітет і концептосфера, проте, як слушно зауважують автори навчального видання «Когнітивна лінгвістика», вивчати варто різними методами. Якщо розглядати менталітет нації, що виявляється в її характері, діях, комунікативній поведінці, то прийнятними є етнокультурологічні й етнопсихологічні методи. А стереотип як частину концептосфери необхідно досліджувати психологічними, культурологічними та лінгвокогнітивними методами й прийомами [8, с. 60-61].

Отже, з огляду на вищезазначені теоретичні результати осмислення природи стереотипу можна зазначити, що стереотип (процес стереотипізації) – це когнітивна одиниця, автоматизована когнітивна навичка, що полегшує сприйняття інформації, виконує прескриптивну й предикативну функції, закріплена в концептосфері певної нації, визначає частково менталітет цієї нації, економить зусилля людини у процесі міжкультурної комунікації, існує у вигляді кліше, штампів.

Стереотип як еталон обов'язково імплікує оцінку, оскільки у процесі осмислення реалії мовець співвідносить останню з образом-стереотипом за допомогою категорій «погано – добре». Суб'єктивність будь-якої оцінки визначає і можливу помилковість, про яку зазначав ще у 1922 році В. Ліппманн.

Вербалізується стереотип, на думку Е. Бартмінського, у номінаціях типу німець – німий; переносному значенні; фразеологізмах; прислів'ях; значеннях дериватів; семантичній структурі складних речень. Л. Крисін доповнює цей ряд переносним використанням етнонімів негр – людина, яка багато працює на іншу людину; імплікатурами – він росіянин, але не п'є; атрибутивними сполученнями американська діловитість; словами типу просто, навіть [1]. Джерельною базою стають і фольклорні тексти. Такий мовний матеріал, ставши об'єктом дослідження, дає змогу описати особливості світосприйняття певного народу, простежити етапи мовного втілення стереотипу (морфологічний, синтаксичний рівень). Результати дослідження стереотипів на сучасному етапі представлені у лексикографічних джерелах: «Знаки української етнокультури: словник-довідник», «Словарь народных стереотипов и символов», «Русское

За такої ситуації стереотипи постають, по-перше, як знаки, що є вербальною фіксацією певним чином опредмечених потреб соціальної групи, етносу, національно-культурного ареалу; по-друге, як фіксоване відображення діяльності, продуктами якої є предмети, що задовольняють ці потреби; по-третє, як комунікативна одиниця етносу, здатна через актуальну презентацію соціально дозволених потреб чинити типовий вплив на свідомість особистості – соціалізованого індивіда і формувати в нього відповідні мотивації. Ю. Прохоров вважає коректним називати такі стереотипи стереотипами мовленнєвого спілкування або мовленнєвої поведінки. Дослідник визначає поняття як «соціокультурну марковану одиницю ментально-лінгвального комплексу представника певної етнокультури, що реалізується в мовленні у вигляді нормативної локальної асоціації на стандартну для цієї культури ситуацію спілкування» [10]. Отже, стереотип є рівнорядним поняттю модель, взірець, канон. Такий стереотип виконує прескриптивну функцію, він визначає необхідну поведінку і дію. Стереотип поведінки – найважливіший серед стереотипів, він може переходити в ритуал, має багато спільного з традиціями, звичаями, міфами, проте на відміну від їх відкритості іншим, стереотип залишається на рівні скритого умонастрою, існує серед «своїх» [6].

Стереотип можна розглядати і як фіксовану ментальну картину, що є результатом відображення у свідомості людини «типового» фрагмента реального світу, інваріанта певної частини картини світу. Такий стереотип виконує предиктивну функцію, він визначає, що варто очікувати від певної ситуації. Зважаючи на відмінності в розумінні стереотипів, В. Красних пропонує розподіляти стереотипи на: стереотипи-поведінки (канон) і стереотипи-уявлення (еталон), а останні розділяти на стереотипи-ситуації (транспорт, черга) і стереотипи-образи (учитель, лікар). Наприклад, стереотип-уявлення черги – це крики, грубість, агресія, тобто це те, що можна очікувати від черги, проте це не означає, що так варто поводити себе в черзі [5].

Стереотипи-уявлення мають певний набір передбачуваних асоціацій і зберігаються у свідомості у вигляді фрейм-структур, елементи яких є кліше/штампи свідомості. З огляду на когнітивну природу стереотипів, останні варто відрізняти від концептів. Обидві одиниці мають певний набір можливих векторів асоціацій. Які саме вектори обере представник конкретної національно-лінгво-культурної спільноти, чому саме цей, а не інший вектор, залежить від національно-культурної специфіки, отже, стереотипу. Концепти потребують вищого рівня абстракції, вони рівнорядні поняттю, ідеї; водночас стереотипи мають конкретну

тітчине взуття, тривожний настрій, дядьків будинок, вишневий цвіт, Лідіїн конспект, вишнева скатертина, Петрів зошит.

Наступним етапом у вивченні прикметників є виділення їх у зв'язному тексті за фахом, визначення при цьому граматичних категорій прикметників, а також виконання вправ трансформаційного характеру. Наприклад: «Прочитайте текст. Випишіть прикметники. Форму однини прикметників замініть формою множини. Просту форму вищого або найвищого ступеня порівняння прикметників замініть складеною формою». При виконанні подібних завдань робота над словом як структурним елементом морфологічного рівня мовної системи є дієвим чинником поглиблення знань і мовного розвитку іноземних студентів. Навчальний матеріал для занять з української мови варто поєднувати з матеріалом інших вузівських дисциплін, звертаючи при цьому увагу на засвоєння змістового компонента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова Л. Є. Українська мова для слухачів-іноземців підготовчого відділення : збірник вправ і завдань : навч. посібник / Л. Є. Азарова, І. Є. Зозуля, Л. В. Солодар. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 121 с.
2. Бахтіярова Х. Ш. Українська мова : практичний курс для іноземців : посібник для слухачів підготовчих відділень і факультетів / Х. Ш. Бахтіярова, С. С. Лукашевич, І. З. Майданюк й ін. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 320 с.
3. Білецька О. Українська мова : комплексна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання / О. Білецька, І. Житар, Т. Матвійчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. – 576 с.
4. Бойко І. О., Бондар М. В. Практичний курс української мови для іноземців : навч. посібник / І. О. Бойко, М. В. Бондар. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – 228 с.
5. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України рівнів III-IV акредитації / уклад. : Л. І. Дзюбенко, В. В. Дубічинський, С. А. Чезганов та ін. ; за ред. О. Н. Тростинської, Н. І. Ушакової. – К. : НТУУ «КПІ», 2009. – 52 с.
6. Зайченко Н. Ф. Практичний курс української мови для іноземців : усне мовлення / Н. Ф. Зайченко, С. А. Воробйова. – К. : Знання України, 2005. – 324 с.
7. Караман С. О. Практикум з методики навчання української мови / С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна й ін. ; за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 302 с.

8. Коньок О. П. Українська мова : навчальні матеріали для студентів-іноземців І курсу / О. П. Коньок. – Суми : Вид-во СумДУ, 2009. – 103 с.
9. Лисенко Н. О. Українська мова для іноземних студентів : навч. посібник / Н. О. Лисенко, Р. М. Кривко, Є. І. Світлична, Т. П. Цапко ; за ред. С. М. Смоленського. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 240 с.
10. Методика навчання української мови : підручник онлайн. – Режим доступу : http://subject.com.ua/ukrmova/method/index.html.
11. Новицька Л. Г. Вивчаємо українську : навч. посібник / Л. Г. Новицька, Т. М. Поліщук, Н. П. Шавшина, Д. Б. Хом'як, Н. А. Курилова, Н. Д. Григораш, Н. В. Мамаєва. – К. : НИК ВО, 1993. – 336 с.
12. Тишковець М. Використання таблиць у вивченні української мови як іноземної / Марія Тишковець // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. – Вип. 3. – С. 262-268.

АНОТАЦІЯ

Мелкумова Т.В. Вивчення розрядів прикметників за значенням іноземними студентами

У статті подано методику вивчення розрядів прикметників за значенням зі студентами-іноземцями І курсу, запропоновано низку завдань для вироблення умінь і формування навичок розрізнення прикметників за розрядами.

Ключові слова: прикметник, якісні прикметники, відносні прикметники, присвійні прикметники.

АННОТАЦИЯ

Мелкумова Т.В. Изучение разрядов имён прилагательных по значению иностранными студентами.

В статье подана методика изучения разрядов имён прилагательных по значению со студентами-иностранцами I курса, предложена серия заданий для выработки умений и формирования навычек идентификации имён прилагательных по разрядам.

Ключевые слова: имя прилагательное, качественные прилагательные, относительные прилагательные, притяжательные прилагательные.

SUMMARY

Melkumova T.W. Studying lexical-grammatical classes of adjectives with foreign students

Інтенсивність міжнародних контактів у різних сферах, загальна орієнтованість світу на мультилінгвістичне, а отже, і плюрикультурне існування визначає необхідність вивчення особливостей спілкування у міжкультурному просторі. Кожний мовний соціум знаходиться під впливом певних уявлень, норм і цінностей, що сформовані в певній культурі, і поводить себе відповідно до цих культурних норм. Часто зустрічаючи представників інших культур, ми формуємо уявлення про них на підставі наших знань або понять про норму в певному культурному середовищі.

Термін «стереотип» було введено у науковий обіг В. Ліппманном, який пояснював функціонування стереотипів аналізом соціально-психологічних аспектів діяльності людей. Він розглядав стереотип у системі тих чинників, що викликають його появу та визначають його функціонування. Дослідник зауважував, що слово стереотип нагадує процес маркування, штампування (stamping) людей певними ознаками. У своїй книзі В. Ліппманн виділив чотири характеристики стереотипів: 1) простота; 2) вторинність – «second hand» (люди частіше використовують дані із культури, ніж із власного досвіду); 3) помилковість (всі стереотипи часто більш-менш неправильні); 4) протидія змінам (старі стереотипи довго визначають вектор сприйняття дійсності, навіть коли реалії вже змінилися) [цит за: 12, с. 136]. Важливо, що за фахом Волтер Ліппманн був журналістом, політичним оглядачем, тобто розглядав стереотип переважно в соціально-культурному аспекті. Однак названі характеристики прийнятні й для когнітивного підходу, оскільки, як наголошують когнітивісти, стереотип – це когнітивно найкоротший шлях для сприйняття нової інформації, він гарантує ментальну економію, тому спокуса зрозуміти, оцінити нову інформацію / людей з опертям на попередні, перевірені часом умовиводи (стереотипи) непереборна. Психологи у свою чергу додають, що такі ментальні процеси, когнітивні навички – автоматичні, неконтрольовані, непередбачені і не потребують зусиль для виконання [12, с. 138].

Отже, неодновимірність поняття визначає різноаспектність його використання. Тому про стереотип пишуть психологи, соціологи, етнографи, когнітологи, лінгвісти й етнолінгвісти (Ю. Апресян, А. Вежбицька, В. Красних, В. Маслова, Р. Портер, Ю. Прохоров, В. Рижков, Ю. Сорокін, С. Тер-Мінасова, Н. Уфімцева та ін.). Більшість робіт об'єднує розгляд стереотипів в аспекті соціальної взаємодії, як певну модель поведінки. Така модель пов'язана з національно визначеним вибором певної тактики і стратегії поведінки у конкретній ситуації. Водночас цей вибір спричинений набором конкретних мотивів і потреб.

The article is centred round the image-associative component of concept. Special regard is given to different approaches to the interpretation of image, its relation to concept and language means of objectification as introduced in native and foreign linguists' papers. The cognitive metaphor is described as one of the main elements in the image-associative component of concept.

Key words: concept, the image-associative component of concept, the perceptive image, the language image, the image-submission, the cognitive metaphor.

О.В. Галіка
(Горлівка)

УДК 811.11'373

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ СТЕРЕОТИП: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Найприкметнішою ознакою сучасного мовознавства є виникнення й інтенсивний розвиток нових лінгвістичних напрямків у межах антропоцентричної парадигми. Безумовним «лідером» стають концептуальні дослідження, спрямовані на вивчення мови шляхом залучення теоретичного й практичного доробку когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. Такій тематиці присвячено багато досліджень (С. Воркачев, І. Голубовська, О. Дмитрієва, В. Карасик, М. Піменова, М. Полюжин, З. Попова, А. Приходько, О. Селіванова, Ю. Степанов, Й. Стернін та ін.), лінгвістичних вісників і конференцій.

Закономірним під час становлення й інтенсивного розвитку нового наукового підходу є недостатня визначеність предмета досліджень, неоднозначність у потрактуванні основних термінів, розмаїття підходів до аналізу мовного матеріалу, виникнення наукових шкіл та індивідуальних дослідницьких програм. Така ситуація ще 15 років тому ускладнювала роботу над першими науковими роботами в когнітивному аспекті, породжувала численні дискусії, проте сьогодні можна говорити про відносну стабільність і визначеність у цьому напрямку. Зокрема, розроблено лінгвокогнітивні методики й прийоми аналізу мови, описано багато когнітивних категорій і концептів, уточнено понятійно-термінологічний апарат досліджень.

Мета статті – проаналізувати теоретичні підходи до поняття «стереотип» в аспекті когнітивних досліджень, простежити зміни стереотипних уявлень в англомовному культурному просторі.

The article deals with the methods of studying lexical-grammatical classes of adjectives with foreign first-year students. The set of tasks for forming students' skills and abilities for recognizing adjective categories is given.

Key words: adjective, qualitative adjectives, relative adjectives, possessive adjectives.

Т.В. Сорока
(Ізмаїл)

УДК 811.161.2'371

ОСОБЛИВОСТІ СЕМНОЇ СТРУКТУРИ АКСІОНОМЕНІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Розвиток вітчизняної лексикографії привів до всебічного визнання ідеї системності та обґрунтування теоретико-методологічних питань, пов'язаних з описом мови через мову, в якому закладені підвалини формалізованого аналізу лексичної семантики мовних явищ (праці Н. О. Герцовської, Н. В. Іваненко, А. А. Лучик, М. М. Пещак, М. П. Фабіан, Г. М. Ярун та інших). Саме такий опис дозволяє вивести дослідження, які ставлять своєю метою вивчення окремих лексико-семантичних структур мовних картин світу, на рівень сучасності й актуальності, виявити через мову ціннісні парадигми соціумів.

Аналіз останніх досліджень. В низці статей, присвячених дослідженню мовної об'єктивації аксіологічних категорій духовної культури українського народу, яка репрезентована філософсько-світоглядними, науковими, громадсько-політичними, соціальними, моральними, релігійними, правовими та естетичними цінностями [2; 3; 4], викладено результати авторського наукового дослідження семантичних співвідношень 157 аксіономенів із застосуванням матричного методу, які характеризуються 749 лексичними значеннями: від аксіономенів з найвищим (18-10 значень) і середнім ступенем полісемії (9-2 значень) до моносемічних. Однак розв'язанню питання про встановлення лексико-семантичних засобів реалізації системи цінностей в українській мові сприяє також з'ясування характеру семного складу аксіономенного поля в досліджуваній мові.

Метою пропонованої статті є аналіз кількісних та якісних особливостей семного масиву лексичних значень аксіономенів, які кваліфікуються як ціннісно-обумовлені реєстрові одиниці лексикографічних джерел тлумачного характеру.

Семний склад іменників на позначення духовно-культурних цінностей в українській літературній мові налічує 320 тлумачень.

За кількісним критерієм весь масив значень ділиться на одинадцять підмножин залежно від частоти вживання сем, виокремлених у лексичних значеннях слів з різним ступенем полісемії. Досліджувані підмножини являють собою комплекси, на яких базується структура аксіономенного лексико-семантичного поля в сучасній українській мові.

Перша підмножина містить двадцять одну найуживанішу базову сему, характеризуючи людську постать як носія певних соціальних та особистих рис, ознак – "люди(на), особи(а)" (сема групує слова честь, розум, слава, щастя, мир, любов, душа, мрія, врода, гордість, талант, совість, людина, побратимство, довершеність, надія, дипломатія, дружба, симпатія, авторитет), обставини або умови, в яких перебуває, існує людина відповідно до інтересів, бажань, мрій: "стан" (життя, порядок, дух, розум, щастя, доля, правда, блаженство, здоров'я, безпека, статус), "добро, щастя" (щастя, добро, блаженство, благодать, благо, благополуччя, користь), її душевну організацію: "психіка, психічний склад" (воля, природа, дух, розум, душа, свідомість, ментальність), "спокій" (мир, повага, злагода, благодать, благополуччя, терпіння), чесноти: "позитивна риса, якість" (честь, достоїнство, мужність, довершеність, благородство, доброчесність, гідність), "втілення чесності, порядності" (совість, благородство, доброчесність, чесність, порядність), характер поводження – "ставлення" (любов, повага, справедливість, благоговіння, співчуття, побратимство, чуйність, гуманізм, раціоналізм, уважність, доброта, щирість, чесність, милосердя), емоційну настроєність – "почуття прихильності, доброзичливості" (любов, благоговіння, співчуття, симпатія, уважність, доброта), взаємини між людьми: "стосунки, відносини" (любов, справедливість, побратимство, злагода, дипломатія, дружба, щирість), "згода, несперечливість" через взаєморозуміння, одностайність, позитивну відповідь (воля, мир, добро, злагода, консенсус), "зовнішній вияв поваги" як вираження почуття шани (честь, любов, повага, благоговіння, достоїнство), "влада, керівництво" (воля, право, закон, держава, демократія), особливості прояву признання, яке має "загальновизнане значення" (честь, слава, талант, гуманізм, авторитет), сфери людської діяльності та її показники: "вид, галузь, сфера діяльності" (культура, праця, наука, творчість, мистецтво), "добрі вчинки, наслідки, результати" (добро, справедливість, успіх, удача, користь).

В українському лексико-семантичному полі мовних засобів вираження аксіологічного знання розрізняємо семи за типами їхньої функціональності: багатофункціональні,

12. Словарь русского языка : [в 4-х т.] ; под ред. А. П. Евгеньевой. – 3-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1985 – 1988. – (АН СССР ; Ин-т рус. яз.). Т. 1 : А – Й. – 1985. – 696 с.
13. Словарь современного русского литературного языка : [в 17-ти т.] ; под ред. В. И. Чернышева. – М., Л. : Изд-во АН СССР, 1948-1965. Т. 2 : В. – 1951. – 1393 стб.
14. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / В. Н. Телия // Роль человеческого фактора в языке : язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 173–204.
15. Уилрайт Ф. Метафора и реальность / Ф. Уилрайт // Теория метафоры : Сборник : Пер. с анг., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой ; Общ. ред. Н. Д. Арутюновой, М. А. Журинской. – М. : Прогресс, 1990. – С. 82–109.

АНОТАЦІЯ

Дмитрієва Ю.Л. Образно-асоціативний компонент концепту 'ВЕРБА'

У статті розглянуто образно-асоціативний компонент концепту. Подано трактовки вітчизняних і зарубіжних лінгвістів щодо розуміння образу, його зв'язків з концептом та мовними засобами вербалізації. Охарактеризовано когнітивну метафору як один з елементів образно-асоціативного компоненту концепта.

Ключові слова: концепт, образно-асоціативний компонент, перцептивний образ, мовний образ, образ-уявлення, когнітивна метафора.

АННОТАЦИЯ

Дмитриева Ю.Л. Образно-ассоциативный компонент концепта 'ВЕРБА'

В статье рассмотрен образно-ассоциативный компонент концепта. Проанализированы трактовки отечественных и зарубежных лингвистов при рассмотрении образа, его отношения к концепту и языковым средствам объективации. Охарактеризована когнитивная метафора как один из основных элементов образно-ассоциативного компонента концепта.

Ключевые слова: концепт, образно-ассоциативный компонент, перцептивный образ, языковой образ, образ-представление, когнитивная метафора.

SUMMARY

Dmytrieva J. L. Image-associative component of the concept 'WILLOW'

приводит во взаимодействие и познавательные процессы, и эмпирический опыт, и культурное достояние коллектива, и его языковую компетенцию» [14, с. 180].

Перспективой исследования считаем создание методики описания образного компонента концепта и апробирование ее при исследовании родового концепта 'ДЕРЕВО' и его видовых концептов, ключевых для русской лингвокультуры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики : монография / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Гнозис, 2005. – 326 с.
2. Баранов А. Н. Когнитивная теория метафоры : почти двадцать пять лет спустя [Предисловие к книге] / А. Н. Баранов // Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем : пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. А. Н. Баранова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – С. 7–22.
3. Воркачев С. Г. Anglica selecta : избранные работы по лингвоконцептологии : монография / С. Г. Воркачев. – Волгоград : Парадигма, 2012. – 205 с.
4. Даль В. И. Толковый словарь живого русского языка : [в 4-х т.] [Электронный ресурс] / В. И. Даль. – Режим доступа к словарю : http://v-dal.ru/
5. Есенин С. А. Полное собрание сочинений : в 7-ми томах. Т. 1. Стихотворения. Подготовка текста и коммент. А. А. Козловского / С. А. Есенин. – М. : Наука – Голос, 1995. – 672 с.
6. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Изд-во ЛКИ, 2010. – 264 с.
7. Клюев Н. А. Сочинения [В 2-х т.]. – Т. 1 / Н. А. Клюев; Под общ. ред. Г. П. Струве, Б. А. Филиппова. – МБ. М. : A. Neimanis, 1969. – 212 с. – Режим доступа к ресурсу : http://www.booksite.ru/klyuev/2.html
8. Кравцова Ю. В. Метафорическое моделирование мира : поэзия и проза / Ю. В. Кравцова. – К. : Изд-во НПУ им. М. П. Драгоманова, 2011. – 360 с.
9. Ожегов С. И. Словарь русского языка : Ок. 57 000 слов [Под ред. чл.-корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой] / С. И. Ожегов. – 18-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1986. – 797 с.
10. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток. – Запад, 2007. – 314 с. (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия).
11. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы / А. Н. Приходько. – Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. – 307 с.

однофункціональні та семи комбінованого характеру. До багатофункціональних, крім уже вказаних найуживаніших базових, також відносяться семи "у виразах", "в науці", "те(ті), що (чим)…", "у релігійних уявленнях", "вигук", що входять до складу першої підмножини. Об'єднуючою ознакою тридцяти чотирьох полісемічних аксіономенів життя, порядок, воля, природа, честь, дух, право, час, розум, слава, мова, щастя, мир, культура, закон, добро, доля, правда, істина, душа, пам'ять, простір, логіка, віра, блаженство, наука, ініціатива, мудрість, совість, творчість, Бог, толерантність, здоров'я, безпека є їх сполучуваність з іншими частинами мови, на основі якої утворені вирази (сема "у виразах") набувають специфічних додаткових відтінків, які відповідають тим генералізованим семам, що входять до складу семантичної структури інших аксіономенів. Поліфункціональна сема "в науці" не лише розкриває семантику аксіономенів право, мова, логіка, історія як окремих галузей знань, а й актуалізує термінологічну сутність наукових категорій, наприклад: життя, порядок, воля, природа, дух, час, культура, добро, свобода, правда, істина, простір, свідомість, аскетизм, людина, мораль, толерантність, гуманізм, раціоналізм, рівність, знання, плюралізм, професіоналізм. Багатофункціональну сему "те (ті), що (чим)…" знаходимо у формулах тлумачення українських полісемантичних слів на позначення цінностей: життя, честь, щастя, культура, пам'ять, мрія, наука, гордість, творчість, надія, обов'язок. Ця сема, персоніфікуючи одні аксіономени й опредмечуючи інші, наділяє їх характеристикою певного місця або середовища, передає позитивні почуття й вказує на призначення в житті людини. По сім лексичних значень аксіономенів характеризують багатофункціональні семи "у релігійних уявленнях" (дух, душа, віра, блаженство, аскетизм, Бог, благодать) та "вигук" (слава, щастя, доля, віра, Бог, людина, здоров'я). Перша сема вживається для розкриття значущості образів або явищ, відображених в православно-релігійній етносвідомості народа, а друга – передає певне почуття, що продукується відповідним аксіономеном як дискурсивною одиницею скороченого сталого виразу через його реалізацію в різних синтаксичних типах мовленнєвих висловлювань.

Другу підмножину складають дев'ятнадцять сем, кожна з яких об'єднує по чотири аксіономени, вказуючи на об'єктивно існуючу дійсність: "форма матерії" (життя, природа, час, простір), "дійсність, реальність" (життя, доля, правда, істина), спосіб існування відповідно до встановлених суспільством правил, законів: "правильність" (порядок, правда, істина, логіка), "норми поведінки" (порядок, право, закон, мораль), "дозвіл, зняття

заборони" (воля, право, добро, свобода), "свобода, незалежність" (воля, свобода, суверенітет, незалежність), "правове становище" (свобода, рівність, суверенітет, статус), здатність людини здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином: "рішучість" (воля, повага, мужність, сміливість), "репутація, авторитет" (честь, слава, повага, авторитет), "почуття поваги" (честь, любов, повага, благоговіння), "мислення, усвідомлення" (дух, розум, пам'ять, свідомість), "почуття задоволення" (щастя, добро, блаженство, гордість), "діяльність людини" (праця, творчість, дипломатія, мистецтво), істинний сенс – "суть, сутність, зміст" (природа, дух, розум, душа), заможність – "добробут, достаток" (щастя, благодать, благо, благополуччя), шлях розвитку – "напрям" (дух, доля, наука, раціоналізм), ступінь досягнення, якості: "рівень пізнання" (розум, освіта, мудрість, знання), "ступінь досконалості" (культура, довершеність, благородство, майстерність), спільність переконань, уявлень, суджень, міркувань – "сукупність поглядів" (логіка, свідомість, солідарність, плюралізм).

Третю підмножину утворюють чотирнадцять сем, що передають наявність кого-, чого-небудь у дійсності: "буття, існування" (життя, природа, свобода), "сукупність явищ" (життя, природа, врода), "світ" (природа, мир, душа), процес, перехід в інший стан: "рух, дія" (життя, праця, вітальність), "прояв фізичних, духовних сил" (життя, праця, вітальність), "розвиток" (життя, історія, прогрес), "послідовність, черговість" (порядок, час, історія), "прагнення до мети" (воля, мрія, цілеспрямованість), норми, принципи: "чинні закони, правила" (порядок, право, закон), "звичай, обряд" (порядок, закон, побратимство), "державний, суспільний устрій" (порядок, демократія, державність), "відсутність обмежень, перешкод" (воля, простір, свобода), внутрішній зміст: "норов, вдача, характер" (природа, дух, стиль), "бадьорість" (життя, чуйність, оптимізм).

У четвертій підмножині виділяються п'ятнадцять сем, що служать для розкриття визначних рис людини: "визнання" (честь, слава, успіх), "на честь" (честь, пам'ять, достоїнство), "гідність" (честь, гордість, достоїнство), її світогляду: "моральні принципи, переконання" (честь, совість, мораль), "інтерес(и)" (право, любов, успіх), "моральний ідеал, *справедливість*" (правда, істина, справедливість), кількості, вимірювання: "у множині" (право, Бог, обов'язок), "міра" (час, доля, талан), причинно-наслідкових відносин: "угода, договір" (право, мир, злагода), "зміна(ни) в дійсності" (час, історія, прогрес), "закономірність" (закон, логіка, історія), життєвого прогресу: "доля, талан" (щастя, доля, удача), "творча знахідка, досягнення" (щастя, успіх, удача), фактичності:

регулярностью воспроизведения пар отображений, отождествляются с языковой метафорической моделью, поскольку базируются на однородных областях источника.

Когнитивная теория метафоры одной из важнейших функций метафоры называет когнитивную. В основе процессов метафоризации лингвисты данного подхода называют процедуры обработки знаний, которые трактуются как обобщенный опыт взаимодействия индивидуума с реальной действительностью. Процесс метафоризации согласно когнитивной теории метафоры можно представить так:

Взаимодействие с объектами реальной действительности		Языковой уровень (вербализация полученных знаний)		Онтологическая метафора (воспроизведение структуры «источника» в структуре «цели»)

Выводы. Образно-ассоциативный компонент концепта представляет собой отражение в сознании на довербальном и собственно вербальном уровнях познаваемых объектов реальной действительности. На наш взгляд, его составляющими компонентами являются образ, рассматриваемый в речемыслительной деятельности человека как языковой образ, и метафора.

Языковой образ вербализирует сущностные характеристики объектов реальной действительности: форму, цвет, свет, объем, пространственное расположение и др. Он отличается целостностью и смысловой содержательностью. Поскольку языковой образ формируется посредством сенсорно-перцептивного отражения и представления, он может служить внутренней формой, или основой, для метафоры.

Метафора – механизм познания и осмысления реалий окружающей действительности. «Человек может представить нечто в мире как соизмеримое с его возможностями восприятия и ценностной ориентации. «Вторичный» мир возникает не иначе, как в результате интерпретации познающим индивидом фактов в их отвлечении от предметной реальности. Но это отвлечение вновь конкретизируется через соизмерение с образным восприятием каких-то черт этого мира, со стереотипами, функционирующими в данной культуре, и даже с мифическими представлениями. Именно поэтому метафора, способная совмещать в себе абстрактное и конкретное, т. е. логические сущности разных порядков, и синтезировать такого рода сведения в новые концепты, может рассматриваться как механизм, который

метафоры и структурно-семантическое описание метафорики. В ономасиологии метафора определяется как процесс образования переносного смысла. Ученые стремятся понять и описать механизм метафоризации и типичные метафорические модели. В психолингвистике метафора понимается как процесс порождения и восприятия переносного смысла. В лингвокультурологии метафора рассматривается как составляющая концептуальной и языковой картины мира. В лингвокогнитологии она трактуется как ментальная операция над концептуальными структурами, заключающаяся в проекции знаний из одной понятийной области в другую [8].

Таким образом, метафора строится на продуцировании вторичной номинации или переносного значения. Как отмечает В. Телия, «сам термин «метафора» используется в двух значениях – как результат и – реже – как процесс» [14, с. 173]. В примере В окне забрезжит луч – волхвующая сказка, / И вербой расцветет ласкающий уют… (Н. Клюев) наличествует семантическое движение по такой модели: конкретный образ (расцветет вербой) более неопределенное явление абстрактной сферы (уют). Происходит перенос образа реалий внешнего мира, полученного при непосредственном взаимодействии человека с реальной действительностью, на новый образ-представление внутреннего, духовного, абстрактного мира человека. Ф. Уилрайт такой перенос называет процессом перемещения, который «может быть описан как семантическое движение; представление о таком движении скрыто в самом слове «метафора», поскольку движение (phora), включенное в значение этого слова, есть именно семантическое движение – тот происходящий в воображении двойной акт распространения и соединения, который обозначает существо метафорического процесса» [15, с. 83]. В примере Дай ты мне зарю на дровни, / Ветку вербы на узду (С. Есенин) семантическое движение идет по такой модели: конкретный предмет (ветка вербы) конкретный предмет (узда). Процесс распространения представлен выявлением основания для отождествления (по форме и гибкости референтов). Процессом соединения является отождествление объектов рассмотрения.

Существует две ведущие теории метафоры – дескриптивная и когнитивная. «В дескриптивной теории метафора описывается как множество кортежей сигнификативных и денотативных дескрипторов, представляющих область источника и область цели метафорической проекции. Тематически связанные поля сигнификативных дескрипторов формируют «метафорические модели» (М-модели)» [2, с. 12]. М-модели характеризуются

"у програмуванні" (мова, істина, пам'ять), "достовірні *відомості*" (правда, істина, знання).

П'ята підмножина містить тринадцять сем на позначення зовнішніх ознак, що справляють приємне враження: "ознака гарного, прекрасного" (врода, краса, грація), "приваблива зовнішність" (врода, краса, грація), "краса, художність, вродливість" (врода, краса, естетичність), духовного стану: "упевненість" (віра, надія, оптимізм), "православна віра, православ'я" (віра, благочестя, православність), "віра в Бога" (віра, благочестя, релігійність), досвідченості людини: "настанови, поради" (наука, ініціатива, мораль), "умілість, вправність" (талант, майстерність, мистецтво), рис її характеру – "витримка, холоднокровність" (мужність, терпіння, самовладання), доброзичливого ставлення до інших – "увага" (чуйність, уважність, опікування), суспільної оцінки людських якостей: "солідність, серйозність" (повага, авторитет, відповідальність), "висока якість, довершеність" (довершеність, благородство, майстерність), "спільна відповідальність" (соборність, солідарність, відповідальність).

Шоста підмножина характеризується двадцять однією семою, актуалізуючи форму, спосіб та період існування: "усе живе, що оточує" (життя, мир), "рослина(ни)" (природа, культура), "перебування не в неволі" (воля, свобода), "привілля" (воля, простір), "дозвілля" (час, свобода), "період часу, вік, літа" (життя, час), характер дій та спосіб їхнього виконання: "злагодженість, організованість" (порядок, гармонія), "бажання, хотіння" (воля, мрія), "поведінка тварин, птахів, комах" (природа, розум), "сприйняття, розуміння навколишнього" (розум, свідомість), "захист, охорона інтересів" (право, опікування), "спосіб виконання, метод здійснення" (порядок, стиль), "дотримування вимог дисципліни" (порядок, дисциплінованість), "наказ, вимога, розпорядження" (воля, закон), "манера словесного викладу" (мова, стиль), властивості людини: "фізичні особливості людини" (природа, врода), "природжені властивості, нахили" (природа, талант), "добре ім'я" (честь, слава), "невинність, цнотливість" (честь, доброчесність), "розсудливість" (розум, раціоналізм), "інтелект, розумові здібності" (розум, ментальність).

До складу сьомої підмножини входять вісімнадцять сем, серед яких "переносне, іронічне значення" розкриває семантику іменників закон і добро, що вживаються у жартівливих розмовних виразах; а "перебіг подій, збіг обставин", що не залежать від бажання, волі людини, характеризує лексичне значення слів доля й удача. Спільні семи "навчання", "сукупність знань" містяться у семантиці синонімічно зв'язаних лексичних одиниць

наука й освіта. Сутність територіальної цілісності з точки зору обмеженого простору й індивідуальної власності есплікується семами "країна" та "маєток, помістя, володіння" як структурними компонентами внутрішньої форми семантично близьких аксіономенів держава й батьківщина. Психічні відчуття людини, її стан та ставлення до інших у досліджуваній підмножині представлені семами "думка(и), відчуття" (мрія, свідомість), "самоповага" (гордість, достоїнство), "життєрадісність" (щастя, оптимізм), "самостійність" (ініціатива, суверенітет), "глибока приязнь" (любов, благоговіння), "довіра" (віра, легітимність). Інші досліджувані семи вживаються для специфікації рівня освіти, знань – "освіченість" (культура, освіта), результату творчої діяльності людини – "твір (твори), витвір" (праця, мрія), справжності, явності – "правдивість" (правда, істина), тези, викладу власних думок, поглядів – "положення, твердження, судження" (істина, логіка), зовнішніх властивостей – "зовнішні ознаки, риси" (врода, стиль), інституцій – "система закладів, установ" (освіта, правосуддя).

Восьма підмножина двадцяти сем стосується релігійних поглядів, переконань людини: "побожність, набожність" (благоговіння, благочестя), "додержання приписів релігії" (аскетизм, благочестя), її чеснот: "чулість" (співчуття, чуйність), "хоробрість, відвага" (мужність, сміливість), "людинолюбство" (гуманізм, людяність), "самопожертва" (альтруїзм, самовіданність), "старанність, сумлінність" (ретельність, старанність), "працелюбність" (працьовитість, трудолюбство), пристойного поводження, обходження з ким-небудь: "вияв жалості" (співчуття, милосердя), "підтримка, схвалення" (співчуття, солідарність), "турбота" (уважність, турботливість), "гарні манери" (вихованість, пристойність), "володіння своїми почуттями" (вихованість, самовладання), "безкорисливе піклування, нагляд" (опікування, альтруїзм), міжособистісних відносин, взаємин: "погодженість, гармонія" (гармонія, злагода), "справедливий суд" (справедливість, правосуддя), "братство" (побратимство, дружба), а також вказує на вродливу дівчину або жінку – "красуня" (краса, грація), те, що дає добрі наслідки в чому-небудь, зиск – "матеріальна вигода" (благо, користь) та ступінь підготовленості до виконання справ – "поінформованість, обізнаність" (знання, компетентність).

У матриці також подано однофункціональні семи, до яких відносяться такі, що містяться в лексичному значенні тільки одного конкретного аксіономена. При цьому розрізняємо три типи таких сем:

можно вызвать образ-представление, ранее сложившийся в общественном сознании данного этноязыкового коллектива». На этом этапе образ характеризуется обобщенностью, дифференцированностью и устойчивостью. Так, в примере Не кляните ж, ученые люди, / Вербу, *воск и голубку-кутью – / В них мятеж и раздумье о чуде…* (Н. Клюев) лексемы верба, воск, голубка-кутя вызывают образ-представление церковного праздника – Пасхи. В следующем примере лексема верба в контекстном окружении вызывает образ-представление, имеющий референцию к конкретным физическим и морфологическим особенностям слова-вербализатора концепта 'Верба': Свесила верба сережки мохнатые / Меда душистей, белее холста (Н. Клюев).

Н. Алефиренко указывает, что на уровне представлений возможно формирование нового представления о предмете, базой которого выступает совокупность уже существующих представлений. Этот тезис соответствует описанию процессов метафоризации. Метафора «способна обеспечить рассмотрение вновь познаваемого через уже познанное, зафиксированное в виде значения языковой единицы. В этом переосмыслении образ, лежащий в основе метафоры, играет роль внутренней формы с характерными именно для данного образа ассоциациями, которые предоставляют субъекту речи широкий диапазон для интерпретации изображаемого и для отображения сколь угодно «тонких» оттенков смысла. Само обращение к метафоре объясняется… тем, что она способна служить средством получения нового знания, создавая мощное ассоциативное поле с помощью ограниченного диапазона средств выразительности, в частности образов или символов» [14, с. 179].

Итак, метафора рассматривается и как составная часть образа, являющегося основной единицей образно-ассоциативного компонента концепта, и как более крупное ментальное образование, внутренней формой которого выступает образ. На наш взгляд, в образно-ассоциативный компонент концепта включены и языковой образ, вербализующий основные когнитивные признаки референта объективной действительности, и метафора, понимаемая как один из когнитивных механизмов познания и осмысления действительности и создания образа мира.

Ю. Кравцова рассматривает варьирование трактовки термина «метафора» в лингвистических областях знания. В семасиологии под метафорой понимают результат вторичной номинации, которая реализуется в контексте. Основное внимание исследователей направлено на установление семного состава

«Перцептивно-образный ореол концепта представляет собой «преемственную память коллектива», которая поддерживается в его языковом сознании, где он может обретать разную степень выразительности, яркости, контрастности» [11, с. 25]. Поэтому образ формируется постепенно: отражение объектов реальной действительности со временем становится корректнее и адекватнее отображаемому. Из всех многочисленных когнитивных признаков отбираются только наиболее яркие и значимые для жизнедеятельности человека в определенный период. И. Стернин и З. Попова указывают, что перцептивные когнитивные признаки репрезентируются в словах со значением признака. Например, зеленый, твердый, гибкий и др. В словарных дефинициях отображаются только наиболее актуальные когнитивные признаки, обеспечивающие узнавание и дифференциацию объектов реальной действительности индивидуумом. Ср.: «Верба – дерево из рода ивы, растущее обычно по берегам рек и сырым местам» [13, Т. 2, с. 167]; «Верба – дерево или кустарник из рода ивы, с пушистыми почками» [9, с. 64]; «Верба – родовое название деревьев, множества видов, Salix; ива, ветла, лоза, бредина, ракитник, молокитник» [4]; «Верба – дерево или кустарник из рода ивы, с гибкими ветвями буро-красного цвета» [12, Т. 1, с. 149]. Таким образом, основное значение концепта 'Верба', зафиксированное в словарях, – отнесенность к определенному биологическому семейству и особенности морфологии референта концепта. По приведенным дефинициям можно проследить кристаллизацию и конкретизацию образа концепта, а также отбор наиболее ярких когнитивных признаков.

Н. Алефиренко выделяет три основных уровня формирования смыслового содержания образа, которые «проецируют смысловую структуру соответствующего языкового знака» [1, с. 120].

При непосредственном взаимодействии человека с предметами и явлениями окружающей реальности возникают ощущение и восприятие, которые являются исходными формами сенсорно-перцептивного отражения. Его лингвист называет базовым уровнем. Он репрезентируется в лексическом значении словоформ по сырым местам, с пушистыми почками, с гибкими ветвями буро-красного цвета и др.

Уровень представлений исследователь квалифицирует вторичным феноменом образного отражения. Образы-представления (термин Н. Алефиренко. – Ю. Д.) не требуют воздействия на сенсорно-моторную систему человека объектов реальной действительности. «При помощи языковых средств

1) ті, які виступають компонентами лексичного значення слів на позначення цінностей з найвищим ступенем полісемії;

2) ті, які містяться у лексичних значеннях мовних одиниць із середнім ступенем полісемії;

3) ті, що входять до складу лексичного значення моносемічних іменників.

Дев'ята підмножина однофункціональних сем першого типу характеризується шістдесят дев'ятьма найменуваннями, які розкривають семантику вісімнадцяти-десятизначних аксіономенів: "все пережите, зроблене", "біографія", "жива істота", "щось дороге, необхідне, важливе" (життя); "чистота", "розташування, розміщення", "режим життя", "упорядкованість, лад", "шикування війська, підрозділів" (порядок); "особисте життя вдома", "звільнення від кріпацтва" (воля); "навколишнє середовище", "місцевість" (природа); "дихання", "повітря", "запах", "аромат" (дух); "законодавство", "підстава, можливість", "перевага, привілей" (право); "тривалість", "класицистична єдність", "проміжок, відрізок", "епоха", "сприятливий, потрібний момент" (час); "інстинкт", "доцільність" (розум); "відомість", "бойовий поклик, ура", "героїчні подвиги", "чутка, звістка", "поговір, пересуди", "безчестя, ганьба" (слава); "здатність говорити, висловлюватися", "знакова система", "мовлення", "чиї-небудь слова, вислови", "розмова, бесіда", "звуки розмови", "публічний виступ, промова", "засіб спілкування" (мова); "зовнішній вияв задоволення" (щастя); "відсутність ворожнечі, боротьби", "мирна праця", "земля", "громада, народ", "світське, мирське життя" (мир); "кохання", "інтимність", "внутрішній, духовний потяг", "пристрасть" (любов); "матеріальні, духовні цінності", "рівень розвитку суспільства", "культивування", "мікроорганізми" (культура); "основне положення науки", "що-небудь неминуче, незаперечне", "релігійні догми" (закон); "благо", "майно" (добро); "умови життя", "майбутнє" (доля); "легкість", "простота, невимушеність" (свобода); "уособлення суспільних класів", "трудовий процес фахівця", "труд, робота, служба", "матеріалізований результат роботи", "функціонування машин, механізмів" (праця).

Десяту підмножину утворюють сімдесят п'ять однофункціональних сем, які містяться у лексичних значеннях мовних одиниць із середнім ступенем полісемії (дев'яти-двозначні аксіономени): "порядок" (правда); "натхнення, енергія", "центральна фігура", "заглибина" (душа); "враження", "згадка, спогад", "запас інформації", "запам'ятовуючий пристрій" (пам'ять); "фантазія", "привид, примара", "щось нереальне, нездійсненне" (мрія); "тривимірна протяжність",

"великий обшир, просторінь", "площа" (простір); "тип елементної бази", "міркування, умовиводи" (логіка); "грошовий штраф" (віра); "притомність", "знайомство" (свідомість); "події минулого", "оповідання, розповідь", "пригода, випадок, факт" (історія); "гарні краєвиди" (врода); "велика насолода", "раювання" (блаженство); "почин", "провідна роль", "висування нових ідей", "заповзятливість" (ініціатива); "надмірно висока думка про себе", "зневага до інших" (гордість); "навчально-виховні заходи", "письменність, грамотність" (освіта); "жанр", "літочислення", "паличка для писання" (стиль); "узагальнення", "досвід", "що-небудь складне, трудне" (мудрість); "стриманість", "відмовлення від життєвих благ", "відлюдництво" (аскетизм); "хист, обдарування" (талант); "почуття жалю" (співчуття); "титул, чин, звання" (достоїнство); "змужнілість", "зрілість" (мужність); "міцність", "символ", "апарат влади" (держава); "оздоба, прикраса", "слава" (краса); "співзвуччя", "частина теорії музики", "милозвучність", "музичний інструмент" (гармонія); "сумління" (совість); "здатність творити, бути творцем" (творчість); "умілець, володар" (Бог); "кожний індивід", "постать" (людина); "повчальний висновок" (мораль); "швидке реагування" (чуйність); "належність до дворянського роду" (благородство); "перемога" (успіх); "спадщина", "вітчизна", "місце зародження, походження" (батьківщина); "поблажливість" (толерантність); "самопочуття" (здоров'я); "духовне збагачення", "єдність територій" (соборність); "рівноправність" (рівність); "сподівання" (надія); "тонкий розрахунок, хитрування" (дипломатія); "товариш молодого" (дружба); "теплі, ніжні почуття", "уподобання" (симпатія); "привітність", "ласка" (доброта); "дари природи" (благо); "художнє відображення дійсності" (мистецтво); "витонченість" (грація); "юстиція", "судочинство" (правосуддя); "риси, властиві святому", "святиня" (святість); "частування", "гостинне приймання" (гостинність); "помилування" (милосердя); "пристойна поведінка" (пристойність); "страждання" (терпіння); "життєздатність" (вітальність); "поліпшення, удосконалення" (прогрес); "обов'язок" (відповідальність); "оволодіння основами, глибинами професії" (професіоналізм); "зберігання значення параметрів" (надійність); "гарантія від посягань" (недоторканість); "громадська вага" (гідність); "законність" (легітимність); "почуття подяки", "готовність віддячити" (вдячність); "основний закон держави", "будова організму" (конституція); "любов до Батьківщини, народу", "відданість" (патріотизм).

Тридцять однофункціональних сем, що входять до складу лексичних значень моносемічних слів на позначення духовно-культурних цінностей українського народу, формують одинадцяту

формирующихся при отражении человеком окружающей реальности с помощью сенсорно-моторной системы, и образных признаков, сформированных посредством метафоры [10, с. 108].

Образ считается основной единицей рассматриваемого компонента концепта. Ю. Караулов трактует его как отражение в сознании индивидуума объектов реальной действительности, отличающееся «наглядностью, синтетичностью и синкретизмом, а значит, отсутствием детализации и известной схематичностью» [6, с. 189]. Другой исследователь – А. Приходько – под образом понимает характеристики предметов и явлений, которые человек воспринимает через ощущения. Он указывает, что «воспринимаемые объекты реального мира (перцепты) образуют в сознании человека ментальный образ соответствующего референта». Сам образ ученый предлагает называть эйдосом, с которым восприятие, или перцепция, вступает в коррелятивные отношения. Исследователь предлагает такую схему формирования концепта: ощущение – ассоциация – представление – образ [11, с. 23]. Н. Алефиренко рассматривает образ «как продукт восприятия и понимания мира». Он относит его к категории сознания. Ученый рассматривает следующие проявления образа: «1) образ реалий внешнего мира, возникающий при их непосредственном воздействии на органы чувств человека, и в этом своем статусе он – основной источник знаний; 2) образ объективного мира, отражающий то, что существует объективно, независимо от человека и его сознания; 3) и даже как ощущение, которое, наряду с объективными образами, может выступать и как субъективный образ» [1, с. 112]. Из изложенных положений автор делает вывод о внеязыковой природе образа, который рассматривается как источник вербализованных знаний, поскольку лежит в основе языкового знака. Лингвист выделяет языковой образ, который определяет как «вербализованное зрительное восприятие предметного мира, фиксирующее форму, цвет, свет, объем и положение в пространстве поименованного предмета» [1, с. 115].

Итак, образ относится к категориям ментального мира человека. Он сложно организован и опирается на ощущения, а также содержит характеристики познаваемых объектов реальной действительности, характеризуется схематичностью и отсутствием детализации. При включении в речемыслительные процессы человека он становится языковым образом, который принадлежит языковому сознанию. Следовательно, образ способен моделировать определенный феномен культуры и формировать мировидение лингвокультурного сообщества.

Исследователи указывают на связь образного компонента концепта с индивидуальным и коллективным опытом.

satirical effect is being achieved through the author's linguistic means of comical representation.

Key words: connotation, satire, stylistic devices, implicit information, explicit information.

Ю.Л. Дмитриева
(Горловка)

УДК 81'27

ОБРАЗНО-АССОЦИАТИВНЫЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТА 'ВЕРБА'

В современной лингвистике на первый план выходят маргинальные отрасли знаний, одной из которых является лингвокогнитология. Эта научная дисциплина стремится «переосмыслить структуру и семантику языковых единиц в измерениях этно-, социо- и (суб)культурных категорий» [11, с. 7]. Для обозначения ментальной единицы со сложной структурой, вмещающей большой объем довербального и вербального знания, был введен в научный аппарат термин «концепт». Сегодня его трактуют по нескольким дефиниционным моделям, в основе которых лежат такие признаки, как знание, культура, психология, оценка [11, с. 13]. Структура концепта представлена образными, понятийными и оценочными компонентами. Однако не выработано единой системы их обозначения при описании. Данная проблема освещена в работах Н. Алефиренко, С. Воркачева, В. Карасика, Ю. Кравцовой, Е. Кондратьевой, Е. Кубряковой, В. Масловой, М. Вл. Пименовой, З. Поповой, А. Приходько, Е. Селивановой, Ю. Степанова, И. Стернина и других.

Целью статьи является рассмотрение современных представлений об образно-ассоциативном компоненте концепта через призму языковых средств вербализации концепта 'Верба'.

Н. Алефиренко рассматривает его как «отражение в сознании познаваемых объектов на протовербальном и собственно языковом уровне» [1, с. 112]. А. Приходько под образным компонентом концепта понимает «те знания, образы и ассоциации, которые вызываются в сознании в связи с тем или иным денотатом» [11, с. 23]. С. Воркачев указывает, что образный компонент концепта опредмечивает в языковом сознании метафоры, через которые постигаются реалии абстрактной сферы деятельности человека. [3, с. 12]. И. Стернин и З. Попова отмечают неоднородность чувственного образа как компонента концепта. Он состоит из перцептивных когнитивных признаков,

підмножину: "ставлення" (довіра); "згода, несперечливість" (консенсус); "державний, суспільний устрій" (державність); "прагнення до мети" (цілеспрямованість); "краса, художність, вродливість" (естетичність); "православна віра, православ'я" (православність); "віра в Бога" (релігійність); "самопожертва" (самовідданість); "працелюбність" (трудолюбство); "громадянські права, обов'язки" (громадянськість); "колективна співпраця" (колективізм).

Окремо в роботі виділяємо семи комбінованої функціональності, до яких відносимо "властивість/якість за значенням" та "абстрактний іменник до…". Функціональні властивості сем цього типу розкриваються в їх здатності водночас виступати компонентами як багатофункціональних, так і однофункціональних лексичних значень, наприклад: сема "властивість/якість за значенням" у першому випадку об'єднує іменники мудрість, справедливість, толерантність, доброчесність, майстерність, соборність, щирість, чесність, сміливість, вихованість, святість, гостинність, порядність, дисциплінованість, турботливість, компетентність, ретельність, старанність, працьовитість, а в другому – ввічливість, вірність, гречність, інтелігентність, лагідність, підприємливість, поміркованість, смиренність, стриманість, цивілізованість, щедрість.

Сема "абстрактний іменник до відповідного прикметника" зустрічається у лексичних значеннях п'ятнадцяти аксіономенів, зокрема в словах із середнім ступенем полісемії незалежність, людяність, надійність, недоторканність, пристойність, рівність, довершеність вона займає перше місце в переліку лексичних значень, а в іменниках акуратність, духовність, лояльність, наполегливість, неупередженість, об'єктивність, родинність, унітарність виступає єдиним семантичним компонентом їхньої внутрішньої форми.

Висновки дослідження. Проведений кількісний та якісний аналізи семного складу аксіономенів у сучасній українській мові показав, що 320 базових сем передають риси характеру, внутрішній світ суб'єкта пізнання, відносини з іншими членами суспільства, фактичність, духовний стан, інституціональні чинники, форми буття. Виділені із словникових дефініцій СУМ семи неоднаково і нерівномірно розташовуються у семантичному просторі досліджуваних іменників, їх порядок та організація ієрархічні. Найуживаніші та найпоширеніші семи входять до складу перших восьми підмножин і характеризують лексичні значення слів на позначення цінностей з вищим та середнім ступенем полісемії. Проаналізована частота вживаності моно- та

поліфункціональних сем, а також розкриті системні відношення між ними дозволили весь семний набір розглядати як єдине ціле, що має певну структуру.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в поглибленому вивченні ціннісних парадигм англійського та французького мовних соціумів, досліджуючи аксіономени з найвищим і середнім ступенем полісемії та моносемічні іменники в межах лексико-семантичних полів вказаних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М.: Сов. энцикл., 1969. – 606 с.
2. Сорока Т. В. Семантичні особливості аксіологічних категорій / Т. В. Сорока // Теоретические и прикладные проблемы русской филологии: науч.-метод. сб. – Вып. XXI / отв. ред. В. А. Глущенко. – Славянск: СГПУ, 2011. – С. 74-82.
3. Сорока Т. В. Семантичні особливості аксіономенів із середнім ступенем полісемії (на матеріалі сучасної української мови) / Т. В. Сорока // Теоретические и прикладные проблемы русской филологии: науч.-метод. сб. / отв. ред. В. А. Глущенко; отв. за вып. В. М. Калинкин. – Славянск: Предприниматель Маторин Б. И., 2012. – Вып. XXIII. – С. 106-111.
4. Сорока Т. В. Семантична структура багатозначних аксіономенів сучасної української мови / Т. В. Сорока // Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія : Філологічні науки : зб. наук. пр. / [за заг. ред. проф. В. А. Глущенка]. – Слов'янськ: ДДПН, 2013. – Вип. 1. – С. 43-51.
5. Словник української мови – СУМ : у 11-ти т. / [І. К. Білодід та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. 1 – 11.

АНОТАЦІЯ

Сорока Т.В. Особливості семної структури аксіономенів в сучасній українській мові

У статті розглянуто 320 базових сем, виокремленних у лексичних значеннях україномовних аксіономенів з різним ступенем полісемії. Проаналізована частота вживаності моно- та поліфункціональних сем, а також їх системні відношення дозволили весь семний склад поділити на одинадцять підмножин, на яких базується структура аксіономенного лексико-семантичного поля в сучасній українській мові.

Ключові слова: аксіономен, семантичний аналіз, лексичне значення, сема.

9. Долинин К.А. Стилистика французского языка. – Л.: Просвещение, 1978. – 344 с.
10. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцикл., 1990. – 751 с.
11. Лотман Ю.Н. Структура художественного текста. – М.: Искусство, 1970. – 384 с.
12. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. – 143 с.
13. Тодоров Ц. Поэтика. Структурализм: «за» и «против». – М.: Прогресс, 1975. – 160 с.
14. Waugh E. Prose. Memoirs. Essays. – M.: Progress Publishers, 1980. – 445 с.

АНОТАЦІЯ

Розова І.В. Роль конотації в досягненні сатиричного ефекту

Стаття визначає характер та сутність виникнення конотації в сатиричних творах (англійська література XX століття). Конотація розглядається на лексичному та синтаксичному рівнях мови. Сатиричний ефект створюється за допомогою введення авторських мовних засобів репрезентації комічного.

Ключові слова: конотація, сатира, стилістичні засоби сатири, імпліцитна інформація, експліцитна інформація.

АННОТАЦИЯ

Розова И.В. Роль коннотации в достижении сатирического эффекта

Статья раскрывает характер и основную сущность возникновения коннотации в сатирических произведениях (английская художественная литература XX-го столетия). Коннотация рассматривается на лексическом и синтаксическом уровнях языка. Сатирический эффект достигается путем введения в текст авторских языковых средств репрезентации комического.

Ключевые слова: коннотация, сатира, стилистические средства сатиры, имплицитная информация, эксплицитная информация.

SUMMARY

Rozova I.V. The role of connotation in the satirical effect achievement

The article discloses the character and the main essence of the connotation origin on the basis of satirical texts (the English literature of the twentieth century). The connotation is being submitted for consideration on the lexical and syntactical language levels. The

относится к обширной категории речевых аномалий. Эффект обманутого ожидания возникает в результате несоответствия семантических компонентов эксплицитного содержания стилистически возвышенного слоя лексики нейтральному фону повествования. За счет этого текст приобретает несколько ироническое звучание. Возникает парадоксальная ситуация, в рамках которой раскрывается сатирический образ произведения.

Коннотация способствует достижению сатирического эффекта, так как извлечение подтекста необходимо для понимания большинства контрастных ситуаций, создаваемых авторами сатирических произведений. Контрастные ситуации строятся по схеме парадоксального совмещения двух далеких и совершенно противоположных понятий. Отклонения от норм сами подчиняются определенным нормам [10, с. 94]. Различные речевые аномалии, частным случаем которых является эффект обманутого ожидания, проявляются на разных языковых уровнях сатирического произведения, это элементы малой предсказуемости. Поскольку возможность художественно значимого нарушения предсказуемости составляет основу экспрессивности, то в этом отношении можно утверждать, что сатирическое произведение обладает достаточно высокой степенью экспрессивности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Денотативное и коннотативное значение // Стилистика современного английского языка. – Л.: Просвещение, 1973. – 303 с.
2. Арнольд И.В. Эффект обманутого ожидания // Стилистика современного английского языка. – Л.: Просвещение, 1973. – 303 с.
3. Арнольд И.В. Эффект обманутого ожидания // Стилистика современного английского языка. – Л.: Просвещение, 1981. – 295 с.
4. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: оценка, событие, факт. – М.: Прогресс, 1975. – 341 с.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: Иностр. лит., 1955. – 416 с.
6. Вальперт Р.К. Коннотативный уровень описания грамматики. – Рига: Просвещение, 1979. – 200 с.
7. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 138 с.
8. Гальперин И.Р. Опыты стилистического анализа. – М.: Высш. шк., 1968. – 63 с.

АННОТАЦИЯ

Сорока Т.В. Особенности семной структуры аксиономенов в современном украинском языке

В статье рассмотрены 320 базовых сем, выведенных из лексических значений украиноязычных аксиономенов с разной степенью полисемии. Проанализированная частота употребления моно- и полифункциональных сем, а также их системные отношения позволили весь семный состав разделить на одиннадцать комплексов, на которых базируется структура аксиономенного лексико-семантического поля в современном украинском языке.

Ключевые слова: аксиономен, семантический анализ, лексическое значение, сема.

SUMMARY

Soroka T. V. Peculiarities of the Ukrainian axionomens' seme structure

The article deals with the 320 basic semes generalized from the Ukrainian axionomens' lexical meanings. Usage rate of mono- and polyfunctional semes as well as their system relationships has been analyzed. The composition of all semes has been divided into 11 complexes forming the structure of lexical-semantic field of axionomens with different degree of polysemy in the modern Ukrainian language.

Key words: axionomen, semantic analysis, lexical meaning, seme.

Я.С. Осипова
(Донецьк)

УДК 811.111

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КІНО- І ВІДЕОПЕРЕКЛАДУ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасному суспільстві міжкультурна комунікація стає більш складною, багатоплановою і багатомовною та відіграє все більш значущу роль в житті будь-якої людської спільноти. При цьому кіно є одним із найбільш популярних засобів вираження етнокультурної специфіки. Переклад фільмів – це не просто вид перекладу, це особлива філософія. Саме тому дослідження кіно- і відеоперекладу є на часі. Кіно- і відеопереклад являє собою міжмовну передачу змісту кіно- і відеофільмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. За останні десятиліття в світ вийшло кілька монографій, присвячених різним аспектам кіно- і відеоперекладу. Серед дослідників слід відзначити В.Є. Горшкову, Р.О. Матасова, В.Г. Слишкіна, М.А. Єфремову і С. Пом'є, які задаються питанням, чи є кіно- і відеопереклад новою сферою діяльності або ж це область, в якій перетинаються кілька галузей знань. Описується як сама технологія субтитрування і дублювання, так і відмінність даних областей діяльності з боку реципієнтів і перекладачів; надаються поради та рекомендації для перекладачів аудіовізуальних текстів [1, 2, 3, 4].

Лінгвокультурні особливості кіно- і відеоперекладу дотепер майже не досліджувалися і саме тому представляють особливу увагу для дослідників.

Формулювання цілей статті. У даній статті розглядаються лінгвокультурні особливості кіно- і відеоперекладу як особливого виду перекладацької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За двома основними стратегіями – переозвучування і субтитрування – перекладознавці виокремлюють більше 10 типів кіно- і відеоперекладу (як міжмовного, так і внутрімовного) [1, 2].

До переозвучування належать такі підвиди перекладу: закадровий переклад, коментар, аудіодескрипція, адаптація або вільний коментар, синхронний переклад, дубляж.

Основною особливістю кіно- і відеотексту є багатоканальність передачі інформації. За типами передачі інформації виокремлюють акустичний вербальний (діалоги), візуальний вербальний (субтитри), акустичний невербальний (побічні звуки) і візуальний невербальний (зображення) канали.

Отже, частина інформації передається невербально: через образи, інтонацію, музику. Відповідно смислове навантаження на текст у звичному розумінні знижується, і спостерігається тенденція до лаконічної передачі мови.

Існують три основних види кіно- і відеоперекладу. По-перше, можна говорити про озвучення чи перезапис звукового супроводу відеофонограм, а також про субтитрування. Крім того, озвучування можна розділити на закадровий переклад і дублювання. Під час дублювання оригінальна звукова доріжка повністю замінюється новою, яку озвучують місцеві актори. Дубльований фільм легко сприймається, оскільки він ніби перестає бути "закордонним" фільмом.

Авторская же ирония заключена в восклицательном предложении ***What an evening that had been!,*** которое в данном контексте приобрело негативную окраску. Таким образом, автор создает речевую ситуацию, в результате которой возникает критическое отношение к описываемому событию.

Эффект обманутого ожидания в той или иной форме встречается в любой области искусства и в любом его направлении, а в языке – на любом его уровне [3, с. 44].

Рассмотрев проявление эффекта обманутого ожидания на синтаксическом уровне, обратимся к лексическому уровню языка, на котором используются различные стилистические приемы, в частности, оксюморон, характеризующийся совмещением в рамках определенного контекста двух или более слов, словосочетаний, высказываний, в результате чего возникает новое смысловое содержание. Структурной моделью оксюморона является сочетание существительного, определяемого прилагательным. Именно в этой структурной модели, элементы которой находятся в синтаксических атрибутивных отношениях, сопротивление двух составляющих частей, ведущее сочетание в единое целое, отображает свою сущность наиболее сильно:

"For two days they had been pouring into Oxford: epileptic royalty from their villas of exile, uncouth peers from crumbling country seats, smooth young men of uncertain tastes from embassies and legations: illiterate lairds from wet granite hovels in the High-lands, ambitions young barristers and conservative candidates torn from the London season and the indelicate advances of debutances: all that for the beano".

(E. Waugh. Decline and Fall)

Экспрессивность повествования достигается употреблением восьми идентичных структурных моделей в рамках одного микротекста, что является показателем его целостности и структурной завершенности. Эксплицитное номинативное содержание «неправильных» словосочетаний вне контекста является неуместным, а иногда прямо абсурдным, у читателя возникает потребность в извлечении имплицитного содержания каждой структурной модели, которое способствовало бы достижению понимания микротекста в целом.

"But what did Scrooge care? It was the very thing he liked. To edge his way along the crowded paths of life, warning all human sympathy to keep its distance, was what the knowing ones call "nuts " to Scrooge"

(Ch. Dickens. A Christmas Carol)

В данном сверхфразовом единстве автор использует стилистический прием метафорической перифразы, который

Austen's grand piano ... – местоимение ***they,*** являясь наиболее грамматикализованным сигналом межфразовой структурной связи, сочетается с цепочкой предикатов, обладающих отрицательным компонентом оценки ***(broke up, stamped, smashed, tore up, threw)*** и создающих единый план прошедшего времени, что свидетельствует о целостности микротекста. Предложение ***It was a lovely evening*** намеренно ставится автором в начале сверхфразового единства. Таким образом, автор создает речевую ситуацию, в которой происходит столкновение положительно окрашенного компонента эксплицитного содержания данной синтаксической конструкции с отрицательно окрашенным компонентом эксплицитного содержания последующих синтаксических структур. Это способствует раскрытию определенного имплицитного содержания, которое является достаточно неожиданным для читателя. В раскрытии имплицитного содержания заключается сущность яркого стилистического эффекта – эффекта обманутого ожидания. Эффект обманутого ожидания состоит в непрерывности, линейности речи, которая нарушается появлением элементов малой вероятности, воздействующих на сознание читателя подобно толчку. Неподготовленное и неожиданное создает сопротивление восприятию, и преодоление этого сопротивления требует усилия со стороны читателя, а поэтому сильнее на него воздействует. Перемежающееся раздражение действует сильнее, чем протекающее равномерно, это всеобщий закон опыта [2, с. 42-43].

"It is not accurate to call this an annual event, because quite often the club is suspended for some years after each meeting. There is tradition behind the Bollinger, it numbers reigning kings among its past members. At the last dinner three years ago a fox had been brought in a cage and stoned to death with champagne bottles. What an evening that had been! This was the first meeting since then, and from all over Europe old members had rallied for the occasion".

(E. Waugh. Decline and Fall)

Рассматриваемый микротекст, помимо эксплицитно выраженных семантических компонентов, включает имплицитный этический компонент оценки [4, с. 84], который вытекает из противоречия на поверхностном плане между смысловым содержанием предложения ***What an evening that had been!*** и предложений, составляющих его левостороннее и правостороннее окружение. Содержание имплицитного этического компонента составляют отрицательные читательские эмоции, вызванные жестокими безнравственными действиями участников описываемого события – светской вечеринки.

Дублювання традиційно використовують в Німеччині, Італії, Франції, Росії, Україні, а також у фільмах для дітей, оскільки вони не можуть або не встигають читати субтитри.

При закадровому перекладі оригінальна мова чутна на задньому плані, тобто переклад записується на оригінальну фонограму. Цей вид перекладу часто використовується на телебаченні, але ніколи в кінотеатрах.

Субтитрування – це подання словесної інформації у вигляді тексту, який зазвичай відображається в нижній частині зображення, причому рядки змінюються синхронно з проголошенням тексту. Це найменш витратний вид перекладу (субтитрування дешевше дублювання в 15 разів), тому він отримав поширення в країнах з малою мовною аудиторією (Швеція, Данія, Греція), але також традиційно в ліберальній Великобританії. В усьому світі сьогодні спостерігається тенденція до показу в кінотеатрах фільмів мовою оригіналу з субтитрами. У цьому зв'язку слід зазначити, що ситуація на ринку кіно- і відеопродукції іноземного виробництва в СРСР відрізнялася від теперішньої на Україні та в інших пострадянських країнах. Тоді в картинах, які потрапляли в офіційний прокат, використовували дублювання або закадровий переклад, ймовірно, залежно від ступеня цінності того чи іншого продукту або форми його демонстрації на аудиторію. Сформувалися чіткі принципи озвучення. Дублювання здійснювали професійні актори, які підбиралися з урахуванням темпераменту, вікових особливостей, тембрального забарвлення голосу і т.п. За деякими особливо популярними зарубіжними акторами закріплювався постійний "голос", наприклад, французький актор Ж.-П. Бельмондо в радянському прокаті розмовляв голосом актора М. Караченцова. У випадку із закадровим перекладом часто використовувався жіночий голос, який максимально безпристрасно зачитував кінотекст, що дозволяло розчути оригінальний текст. Ці традиції багато в чому збереглися і сьогодні.

Виконання якісного дублювання передбачає роботу великої кількості фахівців-перекладачів, редакторів, акторів і режисерів. Крім того, цей різновид перекладу відіграє значну роль в плані підтримки культурних цінностей, мовної ієрархії та мовної консолідації. Тут досить згадати епоху руйнування мовних і стилістичних стереотипів 1990-х років, коли навіть офіційні переклади кіно- і відеопродукції виходили в ефір без редакторської правки.

Офіційна прокатна діяльність в СРСР була істотною частиною політики держави, і перевага надавалася ідеологічно вивіреній продукції, що часом виявлялося більш важливим,

ніж її якість. Вкрай обмежений доступ до зарубіжних кіно- і відеофільмів, жорстке їх лімітування призвело до широкого поширення піратської продукції, що поширювалася на VHS-носіях, а також до зародження в піку офіційним перекладам унікального підвиду закадрового перекладу, який отримав назву "авторський переклад". Фактично це означало, що та сама людина здійснювала переклад і запис кінотексту на носій в домашній або напівпідпільній студії. За спогадами відомого перекладача Л.Володарського, на переклад одного фільму відводилося 4-5 годин, а не 3-6 днів, як вимагається, наприклад, в Європі. За цей невеликий відрізок часу робився попередній перегляд, розписування позначок, і переклад був майже синхронним. Така особливість призводила до помилок, спотворень, вживання узагальненої лексики, буквалізмів і т.п. І якщо саме цей різновид закадрового перекладу дозволив зарубіжній кіноіндустрії стати відомою пересічному відеоаматору, то думки сучасного глядача щодо "авторських перекладів" тієї епохи розходяться – від ностальгічних спогадів до відвертого неприйняття.

Цікава ситуація складається з "авторськими перекладами", які поширюють в соціальних інтернет-мережах копії новинок західної кіноіндустрії. Протягом доби після показу того чи іншого кіно- чи відеофільму в телерадіомовній мережі будь-якої країни в Інтернеті можна вже знайти його піратську копію, спочатку просто субтитровану з граматичними й орфографічними помилками, пропущеними словами і цілими фразами через обмежені строки виконання і відсутність редагування, а через деякий час і озвучену.

Певним продовженням нонконформістських традицій радянських перекладачів піратських кіно- і відеофільмів стали так звані переклади Гобліна. Виконані професійним перекладачем Дмитром Пучковим, ці закадрові переклади можуть бути розподілені на дві групи: "правильні переклади Гобліна" і "смішні переклади Гобліна". У першому випадку репліки героїв за змістом та експресією відповідають оригінальним реплікам, включаючи і переклад інвективної лексики, а в іншому випадку автор створює пародійний переклад, часом серйозно спотворюючи первинний сюжет, змінюючи характер і мотивацію персонажів. Наприклад, згадаємо фільм "Володар кілець: Братва і кільце" (оригінальний фільм – "Володар кілець: Братство кільця"), "Шматрицю" (оригінальний фільм – "Матриця") і т.п. Гоблін є найвідомішим сучасним творцем пародійних перекладів. Фактично "гоблінським" називають будь-який смішний переклад, створений заради забави і найчастіше такий,

Имплицитное содержание сопряжено с наличием в тексте лакун-пропусков, неясностей, противоречий, нарушений норм. Руководствуясь «презумпцией уместности», читатель пытается оправдать сегмент текста, содержащий аномалию, найти его скрытый смысл [12, с. 53]. Ведущим моментом в процессе извлечения подтекста является информационная потребность получателя, потребность найти подтекст может быть спровоцирована «странностью» в самом тексте, тем более что подтекст такого рода часто является преднамеренным и, следовательно, актуальным для адресата, поиск такого подтекста облегчается тем, что подавляющее большинство речевых аномалий встречается, главным образом, в тех речевых жанрах, которые допускают и даже предусматривают их употребление. Таким литературным жанром, а точнее, разновидностью пафоса и является сатирическое произведение. Сатирическое произведение как разновидность художественного текста отличается личностным, индивидуализированным восприятием автора окружающей действительности, в нем преобладает личностный подтекст. Одним из стилистических приемов, посредством которого раскрывается сатирический образ, является эффект обманутого ожидания. Эффект обманутого ожидания достигается особенностями семантико-синтаксической структуры текста:

"It was a lovely evening. They broke up Mr Austen's grand piano, and stamped Lord Rendings cigars into his carpet, and smashed his china and tore up Mr Partridge's sheets, and threw the Matisse into his water jug. Mr Sanders had nothing to break, exept his windows, but they found the manuscript at which he had been working for the Newdigate Prize poem and had great fun with that".

(E. Waugh. Decline and Fall)

Предложение ***It*** was ***a lovely evening*** занимает в сверхфразовом единстве начальную позицию. Эксплицитное номинативное содержание данного предложения складывается из двух компонентов: денотата (целостного представления о референте, т.е. объекте или ситуации, к которым отсылает знак) и десигната (понятийно-классифицирующего компонента значения), который заключает в себе предоставленное автором толкование референтной ситуации. В эксплицитном содержании предложения присутствует положительный компонент оценки, создаваемый оценочным прилагательным ***lovely.*** Синтаксическая конструкция с интродуктивным ***it*** требует уточнения смыслового содержания существительного-предикатива ***evening*** и сигнализирует об установлении катафорической связи между конституентами текста. Субъект предложения ***They broke up Mr***

а также в смысле высказывания и текста. Основоположник лингвистического направления, изучающего проблему коннотации, Ш. Балли выявил закономерности создания экспрессивного впечатления как синтеза эмоциональной и социальной окраски, положив в основу теории экспрессивных эффектов эмотивную доминанту – те впечатления, которые производятся речью на чувства. Благодаря модальности, которая выражает разные виды отношения высказывания к действительности [9, с. 303], коннотативным содержанием обладает не только лексика, несущая определенный эмоционально-оценочный заряд, но также слова, выражения, высказывания, тексты. Нельзя придавать значение предложения высказыванию, если в нем не обнаружено хоть какое-либо выражение модальности [5, с. 44].

В настоящее время считается установленным, что текст, кроме содержательно-фактуальной (СФИ), включает также модальную, или содержательно-концептуальную (СКИ), информацию, связанную с авторской оценкой событий, а также и содержательно-подтекстовую информацию (СПИ), которая представляет собой скрытую информацию, не выраженную непосредственно в поверхностной структуре текста [7, с. 27-28].

Необходимо отметить тот факт, что коннотация, как макрокомпонент семантики слов и устойчивых выражений, по составу своих микрокомпонентов (оценочного, ассоциативно-образного, эмотивного и функционально стилистического), по их взаимодействию и по прагматической нацеленности как бы повторяет структуру той информации, которую обычно называют подтекстом [8, с. 79].

Подтекст, развиваясь параллельно с эксплицитной информацией, являясь вторичным, дополнительным, извлекается из текста благодаря способности читателя воспринимать его глубинное содержание. Механизмом возникновения подтекста являются возникавшие в мозгу реципиента ассоциации между теми или иными элементами эксплицитного содержания текста, для толкования имплицитного содержания высказывания адресат использует свой собственный тезаурус – субъективный образ мира, в котором представления и понятия соответствуют объектам и классам объектов и явлений действительности, а связи между понятиями суть отражение связей между объектами и явлениями. Подтекст может быть опознан по особым сигналам в структуре художественного произведения (подтекст – коннотация), но подтекст может и не репрезентироваться в тексте, и в этом случае он опознается только на основе внелингвистических знаний, опыта реципиента (пресуппозитивный референциальный подтекст) [6, с. 41].

що не співпадає із початковим сценарієм, хоча сам перекладач Д. Пучков має відношення тільки до частини з них. Привабливість таких перекладів міститься в прагненні вітчизняного споживача до перевертання вкоріненого, офіційного, що є прикладом карнавальної культури.

Переходячи безпосередньо до теми субтитрування, для стислості зазначимо лише основні поняття, пов'язані з субтитрами.

Скрипт – письмова копія всіх реплік у фільмі. Субтитри можуть бути вшиті (жорсткі) і вільні (м'які). М'які субтитри можна накладати на фільм або викладати в Інтернет окремим файлом. Спеціальні програми для роботи з субтитрами: VirtualDub (робота зі звуком – витяг звукової доріжки з фільму, накладання субтитрів або нового звуку на фільм), SubStationAlpha (створення субтитрів вручну), SubtitleWorkshop, Aegisub (редагування, переклад субтитрів), MediaSubtitler (таймінг) та ін.

Таймінг – підгонка субтитрів за часом. Кожному субтитру відповідно до зміни реплік відводиться відрізок часу від 2 до 8 секунд. Чіткий збіг візуального ряду, звукової доріжки і субтитрів є обов'язковим, тому що це сильно впливає на сприйняття глядачем фільму. Стандарт субтитрування: 1 субтитр – не більше 3 рядків, у кожному рядку – не більше 40 символів; на екрані – не більше 15% простору.

У наші дні значну частину українського кіно- і відеоринку займає іноземна, насамперед західна, продукція. У прокаті лідирують латиноамериканські, північноамериканські та російські картини, а телебачення активно закуповує художні серіали і документальні тематичні фільми зарубіжного виробництва, більша частина яких транслюється у прайм-таймі для широкої глядацької аудиторії. Український переклад цього масиву кіно- і відеоматеріалів здійснюється, як правило, позаштатними перекладачами телеканалів і численних студій. При цьому якість сучасного кіно- і відеоперекладу в Україні останнім часом стала предметом критики з боку багатьох перекладознавців.

Лінгвокультурні аспекти кіно- і відеоперекладу безпосередньо пов'язані з проблемними лінгвістичними категоріями і сполучені з обмеженнями екстралінгвістичного і технічного характеру.

Кіно- і відеопереклад є особливим симбіотичним видом перекладацької діяльності, різновидом художнього перекладу.

Жоден з видів кіно- і відеоперекладу не може вважатися кращим по відношенню до решти з боку відповідності оригіналу та естетичного впливу останнього на глядача – носія мови перекладу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дослідженню піддається недостатньо вивчений об›єкт теорії перекладу (кіно- і відеопереклад) з позицій цілої низки наук, а саме: перекладознавства, лінгвокультурології, текстології і кінознавства. Подібний міждисциплінарний підхід до аналізу кіно- і відеоперекладу дозволяє розвинути і поглибити порівняльне вивчення оригінальних і перекладених мовних ситуацій і відповідних дискурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горшкова В.Е. Перевод в кино / В.Е. Горшкова. – Иркутск: ИГЛУ, 2006. – 278 с.
2. Матасов Р.А. Перевод кино/видео материалов: лингвокультурологические и дидактические аспекты: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Матасов Роман Александрович. – М., 2009. – 211 с.
3. Слышкин Г.Г., Ефремова М.А. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г.Г. Слышкин, М.А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, 2004. – 153 с.
4. Pommier C. Doublage et postsynchronisation / C. Pommier. – P.: Ed. Dujjaric, 1988. – 126 p.

АНОТАЦІЯ

Осипова Я.С. Лінгвокультурні особливості кіно- і відеоперекладу

У статті розглядаються лінгвокультурні особливості перекладу кіно- і відеофільмів. Основною особливістю кіно- і відеотексту є багатоканальність передачі інформації. Це акустичний вербальний (діалоги), візуальний вербальний (субтитри), акустичний невербальний (побічні звуки) і візуальний невербальний (зображення) канали.

Ключові слова: переклад, кіно- і відеопереклад, закадровий переклад, дублювання, субтитрування, таймінг, скрипт.

АННОТАЦИЯ

Осипова Я.С. Лингвокультурные характеристики кино- и видеоперевода

В статье рассматриваются лингвокультурные особенности перевода кино- и видеофильмов. Основной особенностью кино- и видеотекста является багатоканальность передачи информации. Это акустический вербальный (диалоги), визуальный вербальный (субтитры), акустический невербальный (побочные звуки) и визуальный невербальный (изображения) каналы.

Ключевые слова: перевод, кино- и видеоперевод, закадровый перевод, дублирование, субтитрирование, тайминг, скрипт.

SUMMARY

Osypova Ya. S. The linguistic and cultural characteristics of the films and videos translation.

The article highlights the linguistic and cultural characteristics of the films and videos translation. The basic feature of films and videotexts is Multichannel transmission. These are acoustic verbal (dialogue), visual verbal (subtitles), non-verbal acoustic (incidental sound) and visual nonverbal (image) channels.

Key words: translation, film and video translation, voice over, dubbing, subtitling, timing, script.

И.В. Розова
(Горловка)

УДК 801.6; 802.085

РОЛЬ КОННОТАЦИИ В ДОСТИЖЕНИИ САТИРИЧЕСКОГО ЭФФЕКТА

Сатирическая проза является литературным жанром, который допускает, а также предусматривает, употребление речевых аномалий и лингвистических парадоксов, частным случаем которых является эффект обманутого ожидания. Сатирическое произведение – это разновидность художественного целого, в котором содержится социально-ориентированная речевая информация. Информация в речи может быть двух видов: 1) информация, составляющая предмет сообщения, не связанная с актом коммуникации; 2) информация дополнительная, связанная с условиями и участниками коммуникации.

Первому виду информации (на уровне слов) соответствует денотативное значение, называющее понятие: второму виду соответствует коннотативное значение, или коннотация [1, с. 105].

С понятием коннотации связывается экспрессивная окраска речевых фактов. Выделяются два основных типа коннотации: лингвистическая и содержательная [11, с. 7]. Под последней понимаются дополнительные смыслы, связанные с фоновыми знаниями человека, его психологическими свойствами, его принадлежностью к определенной культуре, социальной среде, исторической эпохе. Частотность употребления лингвистических коннотаций значительно ниже содержательных типов. Они возникают как дополнительная информация в значении слова,